

KROK

4

Ročník 8/2011

Kulturní
Revue
Olomouckého
Kraje

OBSAH ČÍSLA

ÚVODNÍK

Úvodník – *Helena Veličková* 1

ROZHOVOR

Aby práce byla i duševní potravou
– *Eva Motáňová Vůtková s Helenou Veličkovou* 2

TAJEMSTVÍ DUCHA

O podstatě a smyslu magie – *Milan Nakonečný* 8
Duch sílí v samotě – *Jaromír Zemina* 12

RELIGIONISTIKA

Fanatismus – živé téma pro religionisty i psychology
– *Věra Tydlitátová* 15

SPOLEČNOST

Bydlet v přírodě je životní styl – *Jana Duffková* 18
O omylu v osobě manžela a o bigamii v nedávné historii
– *Karolína Adamová, Antonín Lojek* 23
Jiří Suchý slavil v Olomouci – *Olga Chmelíčková* 25
Važme si reklamy – *Jan Keller* 26

INTERKULTURNÍ VZTAHY

Krasnogruda – *František Všeticka* (o Czesławu Miłoszovi) 28
Opolská poezie má zázemí v Olomouci – *Bohumír Kolář* 30
Německá kolonizace Moravy ve 13. století je fikce
– *Libuše Hrabová* 33

LITERATURA

O srdci cínového vojáčka – *Jaroslav Radvan* 35

UMĚNÍ ŽÍT

Filozof – majster slasti – *Matuš Porubjak* 37

KNIHOVNY A KNIHY

Jsou místa, kam se člověk rád vrací – *Bohuslav Smejkal* 43
Bohuslav Matyáš zpovídá (recenze) – *František Všeticka* 47

ŘEČ SYMBOLŮ

Vánoční hosté: Čemeřice, Granátovník, Pomerančovník
– *Renáta Fífková* 49

KNIHY Z REGIONU

Otevřít cestu vnitřním zdrojům (recenze) – *Helena Veličková* 53

STOLETÉ NOVINY – *Nela Kvapilová* 56

REGIONÁLNÍ KULTURNÍ OSOBNOSTI 59

Foto na obálce Ludvík Mazur: *Síla osvětlení*

Celé číslo je doprovázeno fotografiemi Ludvíka Mazura.

KROK • Kulturní revue Olomouckého kraje
Vydává Vědecká knihovna v Olomouci
Ročník 8., číslo 4, vychází čtyřikrát ročně

Vedoucí redaktorka: PhDr. Helena Veličková,
e-mail: velickova@vkol.cz
Odpovědná redaktorka: Mgr. Olga Chmelíčková,
e-mail: olga.chmelickova@vkol.cz

Redakční rada:
PhDr. Renáta Fífková,
e-mail: fífkova@vmo.cz
Mgr. Nela Kvapilová
e-mail: nela.chladkova@centrum.cz
RNDr. Lenka Prucková,
e-mail: pruckova@kmo.cz

Adresa vydavatele a redakce:
Vědecká knihovna v Olomouci,
Bezručova 3, 779 11 Olomouc
Tel.: 585 205 311, fax: 585 225 774
e-mail: redakce@vkol.cz
IČO: 100625

Grafická úprava obálky: Ivana Perůtková
Technická redakce: Petr Jančík
Tisk: Polygrafické středisko
Univerzity Palackého v Olomouci
Biskupské nám. 1, 771 11 Olomouc

ISSN: 1214-6420 (tištěná verze)
1214-648X (elektronická verze)
Registrace: MK ČR E 6450

www.vkol.cz/krok

Uzávěrka čísla: 15. října 2011

Vážení čtenáři,

leží před vámi nepominutelný důkaz končícího roku, čtvrté a zimní číslo revue KROK. Jako jiné časopisy závisí i KROK na financích regionální kultury, a tak ho přijmete s radostným poselstvím – vždyť přibývají signály, že období hospodářské krize už překonalo nejhlubší bod a pomalu nás mívá.

Je s podivem, jak málo se krize projevila na kultuře v České republice. Podle množství vydaných knih, podle četnosti a kvality kulturních pořadů by sotvakdo usuzoval na dobu nedostatku. Třeba to potvrzuje, že o skutečný hmotný nedostatek se dnes už vůbec nejedná. Anebo jsme svědky důkazu, že duch nezavisí na hmotě – i ve společnosti konzumu došlo zase jednou na mýnění idealistů. A všechno může být také docela jinak, vždyť pravda o minulosti vychází jasně najevo, teprve až už je po všem.

Naštěstí v knihách máme po ruce rady moudřejších, jak nakládat s nadějí, strachem, budoucností a přítomností:

Prorok a jeho žena

Dokud byl učněm, směl vypomáhat jen tu a tam s nějakým malým prorocstvím. Dovedl vytušit, co se stane toho dne odpoledne. Kdo se vydá na cestu, ke komu přijde nečekaná návštěva, zda přinese dobrou, či zlou zprávu, který kůň vyhraje při dostizích o půl čtvrté.

Po tovaryšské zkoušce dokázal předvídat věci na měsíce, ba i na několik let dopředu. Mohl pak říci s jistotou, kdo v příštím roce zbohatne, kdo zchudne, kdy padne vláda a kdo vyhraje ve volbách.

Když se pak stal mistrem prorockým – dosáhl už jistého stáří a měl, jak se na proroka patřilo, vlající bílý vous a dobře vyvinutý výstražný ukazováček –, mluvil o válkách, o potopách, o pohromách příštích staletí a o božích mlýnech, které melou jistě (i když se vystříhal zmínky o dodací lhůtě semleté mouky).

Nakonec viděl tak daleko před sebe, že mohl vzpomínat na budoucnost.

Tu však pokaždé přicházela prorokova žena a ptala se, kde najde půl šekelu, za který chtěla nakoupit, aby uvařila dětem oběd. Prorok však znal odpovědi jenom na otázky týkající se vzdálené budoucnosti. I odcházela tedy uklízet do domů bohatců a za mzdu nakoupila mléko, olivy a sýr. A zatímco prorok horoval o tom, co postihne lidstvo v příštích věcích, chystala na stůl jídlo pro dnešek.

Pan Fischl v Jeruzalémských povídkách to asi myslel trochu jinak, ale nám v době globalizace, entropie a postmodernismu nezbyvá nic než naděje, že jednou budeme moudřejší. I kdyby šlo o iluzi, živme ji v sobě každý den a snažme se, aby se stala skutečností. Třeba vás právě četba předvánočního KROKu přivede k porozumění aspoň něčemu z toho, co prožíváme.

Helena Veličková

Aby práce byla i duševní potravou

Olomouc je už velmi dlouho, nejméně 200 let zapsána v povědomí obyvatel Čech a Moravy jako město vzdělanosti, kultury a duchovní aktivity. Asi není náhoda, že tytéž priority si klade za cíl Eva Motáňová Vítková, spolumajitelka nakladatelství ANAG, které v Olomouci bylo založeno v roce 1990. Na rozdíl od jiných olomouckých nakladatelství, která časem zanikla nebo si udržela jen malý rozsah činnosti, ANAG se i v nynější době krize úspěšně uplatňuje na českém knižním trhu, rozšiřuje svoji působnost na nové oblasti literatury a v roce 2008 převzalo i vydávání kulturně informačního měsíčníku *Kdy-kde-co*, který má v krajském městě uprostřed Moravy už pětadesátiletou tradici.

ANAG je nakladatelská vzdělávací společnost zaměřená na odborné publikace, semináře a časopisy z oblasti práce, mezd, pojištění, ekonomiky, daní, účetnictví, personalistiky, cla, pracovního a obchodního práva. Vydává časopisy *Mzdová*

účetní a *Účetní a daně*. Kromě těchto povýtce praktických oborů ANAG však zásobuje trh také knihami, které pomáhají člověku po práci obnovit síly, harmonizovat duši a užít si radosti prostřednictvím aktivního využití volného času. Ve snaze prověřit pravdivost tvrzení, že zaměření podniku bývá obrazem jeho majitele, položili jsme křehké, krásné dáme s havraními vlasy a hlubokýma

očima několik otázek. Je na vás čtenářích, abyste posoudili výsledek našeho testu.

Dr. Eva Motáňová Vítková se narodila 31. března 1951 v Novém Jičíně. Otec pocházel z Břeclavi, maminka z Prostějova. Doma byla zvyklá na češtinu skoro stejně jako na němčinu. Škola byla samozřejmě česká, ale Nový Jičín zůstal ještě dlouho po válce Neutitschein a na ulicích byla slyšet němčina. Příbuzní mnoha obyvatel žili v Německu, ve městě zůstávaly silné stopy němec-tví. Studium na univerzitě Evu Motáňovou přivedlo do Olomouce mezi Hanáky, kteří se jí proti obyvatelům Valašska zdáli pomalejší, ale rozšafní a milí. Dnes v Olomouci bydlí, pracoviště má poblíž centra města v nádherném secesním paláci.

Vaše hlavní sídlo je velmi impozantní. Můžete olomouckým čtenářům přiblížit, odkud se tato reprezentativní budova na Kollárově náměstí vzala?

Palác Bohemia si nechala postavit na tehdejší Rendurově náměstí před více než 100 lety Obchodní a živnostenská komora. V Olomouci byla Komora založena v roce 1851 jako jedna z 29 komor předlitavské části tehdejší rakouské monarchie. Byla opravdu vlivná, za 1. republiky sdružovala přibližně 45 000 členů. Už v roce 1938 plánovala stavbu nového sídla. Tehdy Město Olomouc

budovu chtělo odkoupit a využívat pro kulturní a osvětové účely. Okupace však tyto plány zne-možnila, poslání Komory pak ukončil v roce 1949 vznik krajských národních výborů. Ten olomoucký v Paláci sídlil až do roku 1951, kdy se novým uživatelem Paláce Bohemia stal Okresní výbor KSČ. V roce 1960 dostalo Palác k užívání Okresní kulturní středisko. Krátkou dobu, do roku 1965, zde sídlila i scéna proslulého divadélka RADI-ONKabaret. Když bylo v roce 1965 v Olomouci ustaveno generální ředitelství SIGMA, stalo se nájemcem a zůstalo v Paláci Bohemia až do roku 1990. Krátce po privatizaci se provozovatelem paláce stala společnost Bohemia, s. r. o.

Palác Bohemia na Kollárově náměstí v Olomouci

K prostorám Paláce přidejme vaše kamenné knihkupectví, které se od 23. května 2011 přestěhovalo do pasáže v Ostružnické. Nezapomněla jsem na něco?

Máme i další prodejnu a školicí prostory v Praze v Národním domě na náměstí Míru 9. Pomalu se prosazuje také internetový obchod. 70 až 80 procent knih prodáme v knihkupectvích po celé republice. Sami si knihy rozvážíme, což umožňuje velkou obchodní pružnost: Například vyjdou Daňové zákony a my je dodáme do prodejen ještě tentýž den.

Vše se postupně vyvíjí, tak jako když jsme v roce 1990 začínali. Začaly odborné semináře, k ekonomickému semináři bylo potřeba mít písemný materiál. Od tohoto tištěného podkladu se odvinula první knížka, pak druhá a bylo na světě nakladatelství. Začínali jsme v době hospodářské transformace, privatizace, podniky se měnily, vznikl nový systém daní a odměňování. Vydali jsme také první jednotný katalog prací po „sametové revoluci“. A pak jsme se zaměřili na vybavení kanceláří veškerou literaturou. Přesněji řečeno, vybavili jsme různé typy kanceláří – účetní, daňovou i právní nejen knihami, ale také odbornými časopisy.

Léta novelizovaných předpisů pak dala vzniknout řadě vydání odborných publikací, dnes už je na světě i devatenácté, dvacáté vydání. Náklady se drží na přiměřené úrovni, takže i v současné době máme poměrně dobrou ekonomickou situaci. Kolísání se samozřejmě nevyhneme, teď jsme zhruba na úrovni roku 2008. Krize se projevila snížením počtu objednávek publikací a odborných časopisů v souvislosti s centralizací činností u našich odběrate-

lů nebo často i v důsledku úplného rušení firmy, kanceláře či organizace. Ovšem český národ je podnikavý, živnostenských listů je u nás vydáno nadprůměrné množství, takže poklesy netrvaly dlouho a odborné ekonomické knihy jsou žádané znovu.

Legislativa je v Česku od sametové revoluce v neustálém pohybu. Nevadí vám to?

Jsmo pořád ve střehu a sledujeme, co se děje. Některé složité právní knihy se píšou třeba rok, rok a půl. Mezitím se objeví novela, musíme pak publikaci pozdržet, aby autor stihl nové informace zpracovat. Pro případ, že by autor sám změny neuhlídal, sledují je redaktorky. Máme ostatně vazby přímo na parlament, kde se o novelách rozhoduje.

Vydáváte také knihy, které snad nelze označit přímo za duchovní literaturu, ale určitě pečují o duši.

Nazvala bych je „alternativní knihy“ – jsou v nich návody a rady, jak prožít co nejlépe soukromý život a trávit volný čas, aby člověk dosáhl klidu a harmonie v pracovním i osobním životě. Hodně lidí je přepracovaných, nespokojených, z utrpení a stresu vznikají různé psychosomatické potíže a změny. Zdá se mi, že lidé jsou dnes dost uzavření, nesvěřují se, možná ani nemají komu.

Když se žilo víc pospolitě a potřeba se svěřit byla obvyklejší. Osamělý člověk trpí i domněnkou, že problém má jen on sám a nikdo jiný mu nemůže rozumět.

Přesně tak. Lidé se stydí o problému mluvit. Ostatně i když se svěří, promluví s blízkým člověkem, ten mu nemusí poradit. Protože každý máme trochu jinou „vlnovou délku“ a druhý ji

nemusí vystihnout. Díky novým objevům kvantové fyziky, kvantové biologie, moderní matematiky a epigenetiky vidíme však zřetelně sílu našich vlastních přesvědčení. Svým přesvědčením ovlivňujeme nejen svůj život, ale celé svoje okolí. V poslední době se hodně hovoří o síle myšlenky. Vysíláme energii určité vlnové délky (podobně jako rozhlas) prostřednictvím našeho srdce, naší DNA a našeho mozku. Nové jsou informace o kvantovém unášení, morfických polích. Máme velice úzký vztah s každou jinou duší na této planetě. Každá disharmonická myšlenka, kterou vytvoříme, je jako další zrnko přidané do tekoucího písku, který nás pomalu stahuje dolů. Proto každá pozitivní myšlenka je darem. Tento čas je vůbec zvláštní a nám se dostalo požehnání být jeho tichými svědky. Takže kniha je jakousi pomocí jednoho člověka druhému – radou na určité úrovni nebo vlnění. Každý si pak může najít toho „svého lékaře“.

Další možnost léčení je ve způsobu stravy, která nás velice silně ovlivňuje. Knihy o alternativní výživě se zakládají na informaci, že co jíš, tím vlastně jsi.

Zkusili jste vydat elektronickou knihu?

Tři knihy v elektronické podobě u nás vyšly, jsou vhodné pro práci v PC i pro čtečky. Přípra-

vujeme další. Klasická kniha však svou hodnotu neztrácí – naopak, letos na knižním veletrhu Salon du Livre v Paříži bylo zřejmé, že tištěná kniha znamená stále mnohem víc než elektronická. Možná působí věrohodněji – když je na papíře, znamená to, že někomu stála za tu práci a náklady. Littera scripta manet, kdežto virtuální podoba je neuchopitelná jako vítr. Rychle se vytvoří a stejně rychle zmizí. Ale virtuální text má jiné výhody – například naše ekonomické knihy potřebují neustálé aktualizace. Kniha vyjde v lednu, v březnu už se aktualizuje. Proto máme všechny aktualizace k dispozici na internetu. Vkládat list s aktualizací do knih v knihkupectvích je zdoluhavá operace. Ale léta jsme neměli jinou možnost.

Vybíráte si jen ze zahraničních knih tu, kterou vydáte?

Nejen to, máme nabídky i od českých autorů. Větší část neekonomických knih je však překládána. Pak odhadujeme, zda bude mít kniha ohlas. Mám určitou představu o mentální úrovni a vkusu české populace, porovnáváme prodej daného titulu v zahraničí a v Česku. Informace, která zajímá čtenáře v Anglii, Americe, Německu, má obvykle úspěch i u nás. Všude lidé tráví dlouhý čas v práci, objevuje se únava; doma by se pak měli uvolnit a knihy by jim v tom měly pomoci. Chceme lidem přinést návod na řešení denních otázek. Může to být aplikace zákonů do praxe, ale také knížky, které pomůžou k dobré náladě, radosti, harmonii, k plnému životu.

Tak altruistickou touhu asi nemá každý nakladatel.

Práce vás musí především bavit. Často vám nikdo neporadí, musíte se rozhodnout jaksi zevnitř, jako kdybyste měla v sobě jakousi světelnou jiskru. A pak cítit, že rozhodnutí je správné. Vlastně člověk musí především poznat sám sebe, své možnosti a limity. To je klíč, abyste na své cestě byla úspěšná, a přitom neusilovala o úspěch za každou cenu, nýbrž s pocitem jistoty, že děláte to, co dělat máte a co si vnitřně přejete. Každodenní práce vás potom tolik neunavuje, když je vám i duševní potravou. Navíc musím motivovat lidi kolem sebe. Někdy dá práci je přesvědčit, aby mi věřili, že titul bude prodejný. Ale jinak to nejde.

Nakladatelé představují zvláštní typ podnikatelů – bývají idealističtí. Jenže kniha musí přinášet i zisk.

To je základní aspekt. Každá kniha se zvažuje a kalkuluje. Z výpočtu pak stanovíme provedení. Můžeme měnit papír, barevnost, druh obálky, náklad. Jsou tituly, které ekonomicky zastřeší ty méně efektivní. Jen jich nesmí být mnoho. Jistou komerční výhodou nám obstarávají ekonomické knihy.

Máte obavy z dalšího vývoje trhu s knihami?

Jako nakladatel musím podotknout, že máme v Česku jistou nevýhodu. Máme velmi malý knižní trh. Malou náplastí je možnost prodeje našich titulů na Slovensko. Slovákům čeština nevádí, kupodivu opačně to funguje hůř, Češi neumějí číst slovensky. Prodej českých knih v největších slovenských knihkupectvích stále stoupá. V roce 1993 jsme ke své škodě ztratili velkou část trhu, ale teď se nám vrací. Tam vidím velký potenciál.

Další otázkou je, zda právě diskutované a připravované změny v legislativě, resp. změna sazeb DPH, závažnějším způsobem ovlivní prodej knih. Přáním každého nakladatele je, aby knihy dostaly výjimku a sazba DPH byla u nich nižší.

Jste optimistka?

Ano. Vždy věřím, že vše dobře dopadne. Žiju přítomností, tady a teď. Vážím si každého okamžiku.

Pak vás nejspíš těší, že žijete právě v této době.

Ano. Je teď doba úžasných objevů. Mění se pohled na historii, objevují se nové možnosti řešení. Spisovatelé dostávají nové náměty, vyvíjí se pohled na svět, na člověka vůbec. Musíme si vážít období, kdy roste poznání a žijeme v relativním klidu. A také pečovat o druhé lidi, aby si ty výho-

dy uvědomili a vážili si jich. Pozitivnímu myšlení se dá naučit. Jsem přesvědčena, že čas pracuje pro člověka, že se neustále vyvíjíme, i když leccos děláme špatně. Kde je pozitivní energie, tam se dá růst. Negativní energie růst nepodporuje. Přitom všechno na světě potřebuje pozornost a lásku. Když opustíte dům a zůstane prázdný, začne chátrat – chybí v něm energie. Když pohladíte kámen, jako by se vám ozval. I květiny v bytě si musíte všimat, aby dobře prospívala. Je dobré si všimat i zaměstnanců a lidí kolem, pořád potřebují nějak směřovat, na té cestě nikdo nesmí upadnout. Když lidi slovem pohladíte, potěšíte, oni pak rádi zadanou práci provedou. A věřím, že energie radosti, uznání, vděčnosti a lásky se projeví i na tom, jak se nakladatelství ANAG daří. Věřím, že mysl člověka má vliv na hmotu, na vše, co se kolem něj děje. Vše se vyvíjí a všechno má svůj čas. Tak jako když člověk čte knihu a nerozumí jí. Čte ji za pár let a najednou rozumí.

Doporučila byste čtenářům nějakou knihu pozitivního myšlení?

Třeba *Konec výmluvám*. Nebo *Zákon rezonance*. Z obou je patrné, že sám člověk má vliv na svůj osud a na leccos, co se mu v životě děje. Velice zajímavá je také „černá kniha“ (správně se jmenuje *The Black Book – kniha*

života). Je psána bílým tiskem na černém papíře, takže vás nutí jít blíž ke světlu, když chcete číst. Na těchto knihách je podstatné, že jedna filozofie se váže na druhou, člověk spojuje nitky a dostává vysvětlení. Knihy člověka vzdělávají a povznášejí.

Děkuji za rozhovor.

Helena Veličková

Černobílá krása (foto L. M.)

O podstatě a smyslu magie

Milan Nakonečný

Dnešní doba přináší vedle prudkého rozvoje exaktních věd i rozmach a popularizaci různých nauk, které čerpají z jiných zdrojů než racionálních a přinášejí jiné poznatky než logicky pochopitelné a laboratorně, exaktně prokazatelné. Čerpají z tradic starých téměř jako lidstvo samo. Mnohé z těchto oborů lidské činnosti zahrnujeme do pojmu magie, která se v dějinách střídavě těšila velkému respektu a střídavě byla zatracována, její protagonisté byli někdy uctíváni, jindy končili v opovržení nebo i potupnou smrtí. Je nepopíratelné, že psychický a duchovní svět člověka odjakživa nějak pracoval s magií. Magie je prostě fenomén, který k člověku jako takovému historicky neoddiskutovatelně patří, ať už se na ni díváme pozitivně nebo zamítavě. Pro psychologa, případně filozofa, se nutně nabízí otázka, v čem je vlastně příčina tak extrémně kontroverzních postojů k magii, k jejím stoupencům i jejich metodám.

Magie není zajisté empirickou vědou, a ani jí nechce být; opírá se o jiné metody a o jinou skutečnost než věda, má jiné poslání a neusiluje o obecné využití svých poznatků, je to záležitost více či méně soukromá, ale má ovšem svou vlastní fenomenologii a empirii. Mnozí se pokoušeli o „vědecké“ výklady magie, tím však nepronikli k podstatě věci. Zmíněné výklady se totiž zabývaly jen její pokleslou formou, lidovým čarodějnictvím, a měly hypotetickou povahu podávanou v často sporných pojmech.

Magie má ovšem své filozofické aspekty. Neexistuje jednotný názor na to, co je předmětem

filozofie, ani na její metodu, tedy na to, co filozofie vlastně je, čím se má zabývat a co má svými výroky vyjádřit. Magie předpokládá existenci sil, které konvenční vědy ani směry akademické filozofie neznají, a pracuje se skutečností, která je vědeckým i filozofickým systémům cizí. Základní filosofickou otázkou magie je, zda její obraz světa je možný, nebo a priori vyloučený. Její obraz světa zahrnuje existenci mimolidských bytostí a bytostí vytvořených lidskými psychickými hnutími – v tom lze shledávat jakousi ontologickou zvláštnost magie. Věda se vůči magii často chová tak, jako by tento obraz světa byl a priori vyloučený a jako by jedinou skutečností bylo to, co je vnímatelné známými smysly, případně s použitím fyzikálních nástrojů takového vnímání. Pokud věda na takovém pojetí skutečnosti trvá, je to však jen druh vědeckého předsudku. Musíme si připomenout, že svět vědy je určitým druhem konstrukce a jako takový není jediný možný. To, co lze označit za skutečnost (realitu), daleko přesahuje hranice vnímatelnosti i pomyslu. Za skutečností zjevnou lze nacházet skutečnost skrytou, konvenčním formám poznávání nepřístupnou. Tak má například každá přírodnina také dimenzi neviditelného astrálního bytí. Pak tu ovšem vystupuje další a základní otázka vůbec, také zde již tematizovaná – co je to vlastně skutečnost?

Další zásadní otázkou, spojenou s magií, je podstata zjevů, které jsou spojeny s její praxí: Když například Eliphas Lévi magicky evokoval Apollónia z Týany, dosáhl, jak tvrdí, jeho zjevu.

Věda takovou možnost ovšem jednoznačně odmítá a pokládá takové zprávy o magicky vyvolaných nebo spontánních zjevech buď za lživá tvrzení, nebo za halucinace. Pražský psychiatr V. Vondráček uvádí takový pohodlný výklad pomocí davové sugesce: „*Jeden náš pacient před několika lety prováděl lege artis evokace ďábla v pondělí v noci na rozcestí v lese. Pondělí je prý den Mefistofelův. Bylo přítomno několik lidí, kteří podleli davové sugesci. Jedna ze zúčastněných mi o průběhu evokace napsala: Slyšeli pekelné zvuky a všechny pojala taková hrůza, že se rozutekli.*“ Psychopatologické či psychiatrické výklady magických fenoménů jsou velmi levným prostředkem jejich „vědeckých vysvětlení“.

Možná by bylo lepší psát o vztahu magie ke gnoseologii, neboť za základní otázku týkající se magie lze považovat existenci světa magie jako takového. Lze uvěřit, že existují například víly (elementární duchové vodního živlu), skřítky a upíří, vstávající v noci z hrobů, aby se nasýtily lidskou krví, že lidské myšlenky a emoce vytvářejí v neviditelné říši astrálního světla živé bytosti, ať už individuální nebo kolektivní povahy, že evokovaní démoni se zjevují v nejrůznějších bizarních podobách? Samozřejmě, že je tu nasnadě „vědecké vy-

Nebezpečí (foto L. M.)

světlení“ halucinacemi, že nic takového „objektivně“ existovat nemůže, neboť věda je v podstatě fyzikalistická, tj. materialistická, a nic takového, jako je existence duchů jakéhokoli druhu, nemůže připustit. Pravověrný okultista, snažící se zachránit víru v tento pohádkově strašidelný svět, se pokouší zachránit jeho existenci poukazem na materializaci světa vůbec. Démoni a skřítky tedy existují pouze v naší hlavě, tvrdí někteří okultisté, aby učinili marný pokus sblížit svět magie se světem vědy. V magii však nejde jen o existenci astrálních monster, ale o mnohem víc, i když víra ve svět astrálních bytostí různého druhu a stupně vývoje je předpokladem víry v magii vůbec.

Magie je určitým druhem zjevení určité soustavy dogmat, jehož prameny jsou legendární a jsou umísťovány do dalekého dávnověku. Existuje ovšem několik pojetí vzniku magie a její podstaty, avšak ani jedno z nich nemůže být upřednostňová-

no před ostatními pro nedostatek spolehlivých hodnotících kritérií. Magie se mohla vyvíjet ze zvláštních schopností „třetího oka“ člověka prehistorických dob, ale může mít svůj původ také v mimozemské nebo zvláštní, dávno zaniklé pozemské civilizaci atd. Vedle magie dogmatické existuje ovšem i magie přirozená, která má co činit se silami sice ne-

známými empirickým vědám, ale projevujícími se ověřitelnými účinky. Věda sice může vysvětlovat účinky určitých forem očarování strachem oběti, která v očarování věří, ale nemůže zcela spolehlivě vyloučit i působení jiného činitele. Účinky, které jsou magickou cestou vyvolávány v pozemském dění, jsou vždy přirozené, ale to neznamená, že jsou vyvolávány známými činiteli. Jiné projevy magie souvisejí s dimenzemi lidské osobnosti, které současná biologie, respektive antropologie a psychologie dosud neznají a svými metodami ani poznat nemohou. Chápeme-li filozofii jako hledání podstat či posledních příčin, můžeme říci, že magie jde v tomto hledání dále než dosavadní konvenční vědecké a filozofické systémy a že k tomu používá specifických metod, které zde již byly charakterizovány. V tomto smyslu je magie druhem **metafyziky, metabiologie a metapsychologie**. Základní filozofická teze magie zní: Vše jsoucí, tj. vše, co jakýmkoli způsobem je, je živé a podstata světa je duchovní. Avšak pojmy života a duchovna mají v magii svůj specifický význam, který jen zčásti vyjadřuje konvenční pojetí těchto pojmů. Například sám pojem života má v konvenčním smyslu své biochemické, klinicko-medicínské a jiné aspekty, které vyjadřují jeho podstatu, například klinickou, ale nikdy ontologickou. Podle magie vše jsoucí bytuje způsobem, který nelze postihnout jazykem věd ani jakéhokoli filozofického systému. Proto magie vyjadřuje bytnost svých transcendentních entit zcela specifickou „řečí“ symbolů.

Objevy ve fyzice subatomárních částic vedly ke zpochybnění platnosti dosud platného pojetí světa, který se dnes již nejví jako obrovský mechanismus, ani dualisticky jako svět materi-

álních a nemateriálních fenoménů, nýbrž jako duchovním činitelem organizovaný, tj. účelně organizovaný řád, a toto pojetí je již velmi blízké klasické magii: Magie je v tomto smyslu filosofii dokonalé jednoty všeho jsoucího, které tvoří řád, v němž jsou tvořivé i ničivé síly funkcí vyšších úrovní tvořivosti a projevy běžného života. Proto je například to, co chápeme jako smrt, jen prahem vstupu do nové formy života, který je jevem **metabiologickým**.

Magie nepopírá užitečnost a význam empirických věd, zpochybňuje pouze aroganci některých jejich představitelů, s níž si činí nárok na jediné možné pojetí světa a skutečnosti. Věda se již mnohokrát zmýlila – připomeňme si zde jen případ výroku francouzského akademika, který prohlásil Edisonovo předvádění mikrofonu před francouzskou akademií věd za „nejapný podvod břichomluvice“ – a v některých vědách neexistuje ani jednotné paradigma jejich předmětu. Přijme-li relativismus vědeckého poznávání, dokazovaný historií věd, není magický obraz světa ničím absurdním ani méněcenným. Je to obraz světa sil a principů jejich působení, které jsou vědám skryté. Fyzik W. Pauli a psychiatr C. G. Jung zdůraznili, že kauzalistické pojetí dění by mělo být doplněno principem akauzálních souvislostí, který nazvali principem **synchronicity**. Tím zpochybnili absolutní vědeckou víru v pevnost základního stavebního kamene vědeckého obrazu světa, v princip kauzality. Existují smysluplné souvislosti kauzálně nespojených událostí, které poukazují na jejich transcendentní relace a smysl.

Příklad synchronicity ilustruje následující Jungův případ: zabýval se kdysi jistým pacientem, panem X, který vykazoval určité emoční problémy,

kteřé se zdály mít spíše organický původ, a proto pacientovi doporučil návštěvu příslušného lékaře. Pan X to učinil, ale před operací, které se měl podrobit, zemřel na srdeční kolaps – Jung o této události nevěděl. Mezitím volala Jungovi manželka pana X, paní X, a vzrušeně se ho dotazovala, zda je její manžel vážně nemocen. Jung se jí snažil uklidnit a zeptal se jí, proč mu položila tuto otázku. Paní X odpověděla, že na parapet okna u jejich ložnice usedlo hejno ptáků. Totéž se stalo před mnoha lety, když umíral její dědeček, a totéž se stalo i tehdy, když umíral její otec. Paní X vysvětlila Jungovi svůj dotaz tak, že hejno ptáků na okně ložnice se pro ni stalo signálem smrti blízké osoby; a stalo se to i v tomto případě. Je samozřejmé, že ptačí hejno smrt nezpůsobilo ani není smrtí přitahováno, není tu žádný vztah příčiny a účinku, nicméně nějaký vztah tu je: časové setkání nekauzálních událostí, které mají společný smysl; je to „smysluplná náhoda“. Synchronicita poukazuje na to, že fyzikální obraz světa je nutno doplnit o koncept osobního smyslu, respektive o princip „akauzální uspořádanosti“ světa. Svět psychiky, který Jung pokládá za komplexní fenomén sui generis, je určitým způsobem propojen se světem fyzikálních jevů.

Jevy synchronicity nejsou nijak zvláštní, dokonce se vyskytují relativně často, ale většinou proběhnou, aniž bychom si jich povšimli. Řadu případů synchronicity, které se zčásti přihodily historickým osobnostem, shromáždil psychoanalytik Arnold Mindell a o systematickou analýzu tohoto fenoménu se nejnověji pokusil významný kanadský fyzik F. David Peat v pozoruhodné knize *Synchronicity* z roku 1987. Nemůžeme se zde jeho výkladem zabývat podrobně. Chceme jen ukázat,

že existují jisté mosty mezi magií a vědou a že apriorní odmítání magie jako pouhé fantasmagorie je příliš laciné. Magie je ve své podstatě nevědecká, ale to neznamená, že její fenomény jsou neexistující, ne-existují pouze ve fyzikalisticky, respektive v konstruktivisticky zjednodušeném obrazu světa.

Významný astrofyzik, spolukazatel Římského klubu, sdružujícího duchovní elitu současného světa, univerzitní profesor Erich Jansch dospívá ve svém vysoce ceněném díle k závěru, že kosmos je sebeorganizující systém duchovní podstaty: „*Duch se jeví jako dynamika sebeorganizace v mnoha rovinách, jako dynamika, která sama evoluje. V tomto ohledu jsou dějiny přírody vždy také dějinami ducha. Sebetranscendence, evoluce evolučních procesů, je duchovní evoluce. Neodehrává se ve vakuu, nýbrž se manifestuje v sebeorganizaci materiálních, energetických a informačních procesů. Tím je zrušen onen dualismus ducha a hmoty, který ve svých hlavních proudcích razilo západní myšlení více než dvě tisíciletí.. V sebetranscendenci zahrnutí nových rovin sebeorganizace – nových duchovních rovin – orchestruje se vědomí stále bohatěji. V nekonečnu spadá v jedno s božským. Idea boha tu nestojí jako etická norma nad evolucí a mimo ni, nýbrž je ryze mysticky vložena do rozvoje a sebeuskutečňování evoluce.*“ Tyto výroky ukazují, že mezi magickým pojetím světa a jeho některými současnými modely není v obecné rovině pohledu až tak velký rozdíl.

Zájemcům o téma magie doporučujeme publikaci:

Magie v historii, teorii a praxi / Milan Nakonečný. – 2., podstatně přeprac. a rozš. vyd. – Praha : Vodnář, 2009. – 546 s. ISBN 978-80-7439-004-3

Duch sílí v samotě

Jaromír Zemina

Začnu vzpomínkou – jednou mi pan Jan Zrzavý vyprávěl, jak ho nedávno na procházce do okrouhlického okolí provázela tlupa pošklebučících se kluků a on se znovu cítil cizí, jen trpěný, tak jako se mezi druhými chlapci cítil za svého mládí; v článku *Česká krajina* z roku 1939 o tom napsal několik pozoruhodných vět. A já jsem si uvědomil, že mi v oné tiché podvečerní hodině podal klíč k pochopení. Takhle to tedy bylo: na počátku byl komplex vlastní odlišnosti, společenské nezařazenosti, osamělosti – komplex tak ničivý, že postiženému trvalo léta, než jej překonal. Přemohl jej svou výtvarnou tvorbou, jejíž základní motivace byla vpravdě existenciální a jejíž výslednicí se stala představa jednotného světa, založeného na duchovním principu a ovládaného zákonem souvztažnosti, kde lidé, zvířata, věci, všechna boží stvoření jsou si rovna. A já jsem začínal chápat, že umělec se stává tvůrcem teprve když utváří a přetváří sám sebe překonáváním svých těžkostí, slabin a nedostatků: že umělecká tvorba je vskutku tvorbou lepšího člověka a lepšího světa. Začalo mi být jasné, že velikost umělce spočívá na závažnosti jeho tvůrčích pohnutek, na principiálnosti problému, jež řeší, a tedy na míře obecné, nadčasové platnosti, kterou dává výtvarníkům svého osobního zápasu – tedy na tom, čím se i Jan Zrzavý, tak jako jeho nezapomenutelný „učitel“ Bohumil Kubišta, zařadil mezi naše umělce největší.

Okruh těch, kdo u nás obdivují a milují dílo Jana Zrzavého, patří jistě k nejpočetnějším.

Na předních místech v něm vřady stáli sami výtvarníci, od Bohumila Kubišty, který byl Zrzavému nejbližším přítelem i rádcem, přes názorově velmi rozrůzněné členy SVU Mánes, Tvrdošijných, Děvětsilu, Umělecké besedy a Skupiny 42 až po představitele věkových vrstev nejmladších, jako jsou dnešní Tvrdohlaví, u nichž bychom to věru nečekali. Pro nejednoho z těch mnoha mělo seznámení s uměním Jana Zrzavého význam zásadní. *První objev, který mnou otřsl a vlastně do určité míry ovlivnil celý můj život, jsem učinil jako student reálky, myslím někdy v kvartě, píše ve své autobiografii František Gross, když vzpomíná na to, jak se mu – dosud listujícímu jen v časopise *Zlatá Praha* – dostalo do rukou číslo *Musaionu* věnované Zrzavému, a vysvětluje: *Byl to úplně nový svět a rázem jsem pochopil, že takhle nějak bych to chtěl někdy také dělat.* A podobně mluvil Grossův vrstevník Zdeněk Sklenář, ale i o dvě generace mladší Petr Pavlík, když mi před časem vypravoval, co pro něho znamenala knížka *Svět Jana Zrzavého*. – *Nejvíce mne dojímá zvláštní něha, která jako by někdy ani nebyla z tohoto světa. Je to ojedinělý zjev současného světového umění, u kterého se středověká mystika spojuje s naivitou celníka Rousseaua a s přesností takového inženýra malby, jakým byl Seurat,* napsal Gross, všimající si hlavně těch vlastností Zrzavého, které sám neměl. Po této stránce by bylo neobyčejně zajímavé shromáždit a porovnat, co o Zrzavém řekl či napsal Josef Váchal, Bohumil Kubišta, Josef Čapek, Josef Šíma, František Tichý, Alén Diviš, Bohuslav Reynek,*

Karel Černý, Stanislav Podhrázký, Zbyněk Sekal, Jiří John a další a další čeští výtvarníci. Nelze ovšem přehlédnout Itala Giorgia de Chirica, který ve třicátých letech vzdal poctu velkému mágovi reality zvláštní statí. Je tam i tato věta: *Zrzavý interpretuje absolutní samotu jak duše lidské, tak přírody, a týká se zejména malířových krajin z Bretaně.*

Ta věta vsutku zasluhuje pozornosti, poněvadž se v ní Chirico dotkl základní motivace Zrzavého tvorby, již byla snaha překonat pocit nezařazenosti do lidského společenství. V článku *Česká krajina* z roku 1939 napsal Jan Zrzavý o svém dětství na Českomoravské vysočině: *Miloval jsem svůj kraj ale stejně jsem se ho bál (...). Nekonečná zima toho pohorského chudobného kouta země, předčasně podzimy a sychravá jara svíraly mne stále jako bolestný sen. Úzkost a hrozba dávaly se stále na mne z tohoto kraje. – Snad byla příčina toho i jiná. Syn řídicího učitele, oblékán a vychováván měšťsky, byl jsem vesnickým hochům předmětem posměchu, pohrdání a drobného týrání. Nepřijali mne mezi sebe a do svých her, byl jsem cizí, jen trpěný, stále sám. Velmi jsem tím trpěl a pocit odlišnosti a nevitánosti provázel mne pak po celý život a všude.*

Tento trýznivý stav ovšem není ojedinělý. Zvláště ve 20. století sužoval a sužuje mnoho umělců, a často ty největší, jako Ottu Gutfreunda, tvůrce *Úzkosti*, právě tak jako autora *Proměny* Franze Kafku. A pokud jde o naše současníky, připomeňme si, co píše o svém mládí Václav Havel v *Dálkovém výslechu*: *V dětství jsem se těšil,*

zvláště když jsme žili na našem venkovském sídle a já chodil do vesnické školy, rozmanitým výhodám a výsadám, byl jsem – na rozdíl od všech svých spolužáků a kamarádů – „panský synek“ (...). A to všechno vytvářelo mezi mnou a mým bezprostředním okolím (respektive významnou částí tohoto okolí, totiž tou, kterou tvořili mí chudší spolužáci o naše

Jan Zrzavý: Kostel v Camaretu

„služebnictvo“) pochopitelnou sociální překradu, kterou já – ačkoli špunt – kupodivu velice přesně cítil a velice těžce nesl, chápe ji jednoznačně jako svůj handicap (...) Cítil jsem se zkrátka být „mimo“, vyřazen, svým povýšením ponížen. Přičtete k tomu, že jsem byl vypasený tloušťák a že se mi všichni – jak je mezi dětmi zvykem – za mou tloušťku posmívali (...) Já si dnes opravdu myslím, že ta dětská zkušenost ovlivnila celý můj budoucí život včetně mého psaní: můj dětský pocit vyřazenosti z celku (...) nemohl neovlivnit úhel mého pohledu na svět. Když letos Václav Havel mluvil na Hebrejské univerzitě v Jeruzalémě na téma *Franz Kafka a moje prezidentství*, tehdy, jako by navazoval na tuto část *Dálkového výsledku*, řekl: *Dodávám k tomu pouze, že to je podle mého názoru právě můj niterný pocit vyřazenosti či nezařazenosti, jakési vyděšenosti a bytostné nepatřičnosti, který je skrytým motorem veškerého mého houževnatého snažení, a že to je právě má zoufalá touha po řádu, která mne znovu a znovu vhání do úplně nepravděpodobných dobrodružství.*

Srovnání Zrzavého a Havlových, v leccem tak podivuhodně shodných vzpomínek na dětství je zde, myslím, o to víc namístě, že i Janu Zrzavému se ony dávné existenciální zážitky promítly do jeho veškeré tvorby, zázračně proměňující zápor v klad, lidskou slabost v uměleckou sílu. Tak jako Václav Havel, kterého touha po řádu přivedla až k prezidentské funkci a k velkorysé činnosti mezinárodně politické, i Jan Zrzavý, člověk nikoli apolitický (jak to dokázal například odvratem od Francie po její mnichovské zradě Československa), ale do veřejného života zasahující jen svým uměním, i tento Jan Zrzavý stále a houževnatě hledal řád, a svoje vidění světa ovládaného řádem nejvyšším, božím – světa založeného na duchovním principu a tím jednot-

ného, zvětčil v obrazech průzračných a tajuplných zároveň, k nimž se budeme vždycky vracet proto, že v nich malíř činí viditelným i pro nás druhé to, co je na světě podstatné a v člověku nejlepší.

Rekl jsem *duchovní princip* a musím dodat, že právě důsledné nazírání a hodnocení všeho z tohoto hlediska udělala Jana Zrzavého výtvarníkem a Václava Havla literátem a prezidentem v naší době tak vzácným a potřebným. V doslovu, který napsal stárnoucí malíř do knížky *Svět Jana Zrzavého*, vyznal se z toho, že se snaží svým uměním aspoň trochu pozvednout oponu zakrývající království boží, které je v nás a které je podstatou vši krásy. Jan Zrzavý opravdu chápal svoji tvorbu jako druh bohoslužby, jako prostřednictví mezi Bohem a lidmi, tedy jako poslání posvátné, jež však vyvolence nesmí vést k pýše, ale naopak k pokoře a odříkání. Jestliže počátečním účelem a smyslem tvorby Jana Zrzavého byla sebezáchova, jejím smyslem konečným se stala služba Bohu a lidstvu, daleko přesahující všechno osobní. Zřetel estetický (jehož si všímá většina obdivovatelů) a etický se ve zralém díle Jana Zrzavého spojily v dokonalé rovnováze a harmonii, a to je to nejvyšší, čeho může umělec vůbec dosáhnout. Vzpomínáme-li na Jana Zrzavého, je to hlavně proto, že při nynějším převratném dění u nás nejde v podstatě o nic menšího než o mravní obrodu člověka. A v tomto zorném úhlu se právě dnes dílo Jana Zrzavého ukazuje jako velmi aktuální, příkladné a podnětné.

Zájemcům o téma doporučujeme publikaci
Via artis, via vitae / Jaromír Zemina. – Vyd. 1. – Praha : Torst, 2010. – 997 s. ISBN 978-80-7215-403-6.

Fanatismus – živé téma pro religionisty i psychology

Věra Tydlitátová

Projevy fanatismu patří k dějinám lidské civilizace odjakživa. Bývá často dáván do spojitosti s náboženským zaujetím, ale problém je poněkud složitější, jak se ostatně v dějinách rovněž mnohokrát ukázalo. Zdroje lidského fanatismu může zkoumat religionistika stejně plodně jako psychologie. A protože religionistika je věda poměrně mladá, zkusme si její pojetí nejprve trochu přiblížit. Mnozí laikové nerozlišují mezi religionistikou a teologií, protože obojí nějak souvisí s náboženstvím. Dnes jsou to samostatné obory, nejsou partnery ani nepřáteli, ale disponují navzájem nezaměnitelnými racionalitami.

České slovo *religionistika* se ujalo teprve v posledních desetiletích a nenalezneme je ani v mnoha slovnících. Dost dlouho se užíval termín *filozofie náboženství*, který zahrnoval zhruba to, co dnes nazýváme religionistikou, také se však užívalo slovní spojení *srovnávací věda náboženská*, nebo *dějiny náboženství*. V němčině se tradičně užívá termín *Religionswissenschaft*, v angličtině *History of religion* (také *science of religion*, *comparative study of religions*, či *religious studies*) a ve francouzštině *Science de la religion*. Přesně vzato není název oboru ani ve světě ještě zcela sjednocený a jeho neurčitost odráží mnohotvárnost samotného oboru a různá hlediska vědců, kteří se náboženstvím zabývají ze svých pozic.

Náboženství lze rovněž definovat jen poněkud opatrně. Lze se shodnout na tom, že představuje vědomí člověka či společenství, že existuje skutečnost, která lidskou dimenzi přesahuje, tedy

transcenduje. Náboženství je vlastně vztah člověka k transcendentnímu, k posvátnému. Náboženství dále zahrnuje určité činy (rituály), předměty (symboly, idoly), místa (pohřebiště, svatyně, chrámy) a osoby (šamani, kněží, proroci), kteří jsou vyňati z profánního světa a mají charakter posvátna (zasvěcení). Dále náboženství představuje světonázorový, morální, kulturní a sociální systém, v němž se všechny tyto projevy náboženského vědomí a života mohou uskutečňovat a rozvíjet a který naopak naplňuje stabilitou, řádem a bezpečím.

Religionistika má s teologií mnoho společných termínů, metod, témat i historických vazeb, přesto jde o dvě rozdílné disciplíny. Teologie, chce-li zůstat teologií, věnuje pozornost reflexi víry, tedy zkoumá víru samu, její moc nad člověkem, ale i předmět víry. Tradičně orientovaní teologové vnímají svoji vlastní náboženskou kulturu jako výjimečnou, exklusivní, založenou na jedinečném zjevení. Religionisté, podobně jako antropologové, sociologové, psychologové, etnologové, historici a lingvisté spíše hledají společné prvky všech náboženských kultur včetně křesťanství. Předmětem teologie je Bůh. Předmětem religionistiky je náboženství ve všech možných podobách a projevech. Teologie se chápe jako vědecký rozbor pramenů víry (biblická teologie a historická teologie), jejich systematická analýza a pokus o verbalizaci (systematická teologie a fundamentální teologie) a praxe této víry (praktická teologie). Teologie nemůže zpochybnit, že Bůh existuje, zatímco religionistika se snaží zkoumat a porovnávat různá nábožen-

ství a různé náboženské jevy a náboženská chování, přičemž existence či neexistence Boha pro ni z hlediska víry není podstatná. Z dějin známe mnoho věřících i mnoho nevěřících religionistů. Kritici věřících religionistů čas od času vytknou svým kolegům určité hranice, které jim v bádání ukládá jejich víra, určité předsudky a zaujetí. Naopak zastánci věřících religionistů tvrdí, že vlastní zkušenost s posvátnem je přínosem a žertovně přirovnávají nevěřícího religionistu k odborníkovi na plavecké styly, který by se sám ve vodě utopil, protože neumí plavat. Kritici mají mnohdy pravdu a opravdu v dílech věřících religionistů můžeme rozeznat určité osobní zaujetí. Nicméně věda bez jakéhokoliv osobního zaujetí je zřejmě iluzí. Každý člověk přistupuje k předmětu svého zkoumání vyzbrojen svými vlohami, znalostmi a morálními kvalitami, ale také předsudky a společenskými danostmi, z nichž nemůže vystoupit, přestože vědec by se měl o krajní odstup snažit. Je proto lepší přijmout tuto lidskou osobitost jako přínos a nechat promlouvat vědce (ale nejen vědce) různého zaměření a různých osobních názorů, aby se v jejich vzájemném rozhovoru vynořily originální a přínosné myšlenky a objevy. Ostatně i ateismus je osobním pře-

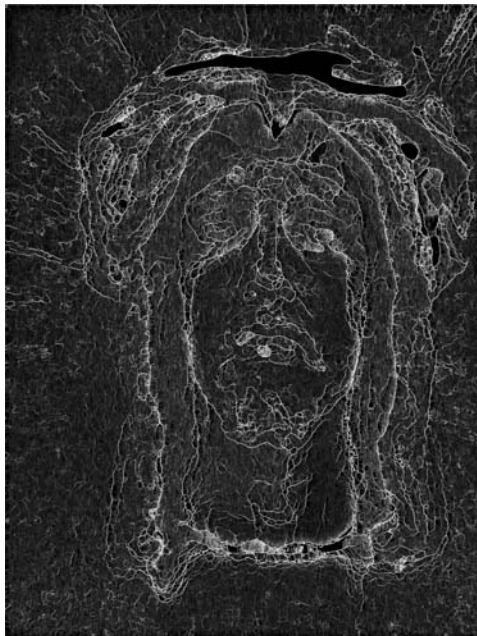
svědčením, které může deformovat zkoumání, pokud vědec není dostatečně obezřetný a neumí od svého světonázoru odstoupit.

Opakem objektivního přístupu je lidské chování, které jsme si zvykli nazývat *fanatismem*. Toto slovo dnes mnozí užívají ve všemožných kontextech – říká se o nadšených a příliš horlivých lidech, že jsou fanatičtí – do ulic vyšli fanatičtí obránci národa, politik pronesl fanatickou řeč v parlamentě, někdo se fanaticky oddal kulturistice, hudbě nebo třeba chovu koní. Naučný slovník definuje fanatismus jako slepé vášnivé nadšení, obvykle pro určitou víru nebo přesvědčení, s charakteristickou

nesnášenlivostí k odlišným názorům. Je známo, že fanatismus některých vědců se od náboženského fanatismu alespoň navenek téměř neliší.

Chce-li být současný publicista populární, může psát opakovaně články o fanatismu islámských atentátníků. Na náboženský fanatismus však islám nemá žádný monopol, najdeme jej ve všech náboženstvích včetně judaismu, křesťanství nebo buddhismu. Existuje i fanatismus ateistický.

Fanatismus je totiž stav nesvobodného, nemocného a vyprázdněného ducha, který na sebe bere jen nátěr jakékoli ideologie, ať náboženské,

Odcházím, přijdu (foto L. M.)

nebo ateistické, aby si dodal pocit smyslu a naplnění.

Slovo náboženství je velmi široké a tomu, kdo není do problematiky zasvěcený, mnoho neříká. Náboženství je společenské prostředí, v němž se může víra projevit, kde však také víra vůbec nemusí být přítomná, jde o jakousi institucionální slupku vytvořenou společností. Pokud správně funguje tato instituce (nebo spíše soubor institucí), je samozřejmé, že náboženství umožňuje rozvíjení víry a její sdílení se souvěrci. Pokud je náboženství nemocné, stává se prázdnotou formalitou a může sdružovat lidi zcela nevěřící, aniž si toho někdo všimá, nebo se stává útočištěm různých narušených jedinců, kteří do něj vnášejí fanatismus jako druh společenské rakoviny.

Ten, kdo je věřící, raději než náboženství používá slovo víra. Víra není konfesně vyhraněná, věřící lidé jsou ve všech náboženstvích, nebo mohou žít vně formálního náboženství. Víra je schopnost lidského ducha vnímat transcendentní skutečnosti a stručně řečeno slouží dobru, životu, lásce. Věřící člověk nemá potřebu někoho nenávidět pro odlišnou víru, je pokorný vůči Bohu (ať už jej nazývá jakkoli), protiví si násilí. Z pohledu fanatika je mnohý věřící vlastně bezvěrcem, neboť nepokládá vnější náboženské projevy za podstatné.

Fanatik naproti tomu potřebuje nenávidět kohokoli, kdo nabourává jeho křehkou představu výlučnosti. Cítí se právem ohrožen ve svém, jak se domnívá, zcela výjimečném vztahu k Bohu (nebo v případě ateisty k nějaké vznešené ideji), pokud by měl připustit, že není jediným pravověrným. Jeho nejistota a frustrace se stupňují a vedou až k paranoickým projevům netolerance a hněvu, který může vést a mnohdy opravdu vede k fyzickému násilí.

S fanatismem bývá spojena touha po moci, proto se fanatik mnohdy pokouší proniknout do politiky, bývá aktivní v různých politických stranách, manipuluje lidmi, využívá každý, i nečestný prostředek, neboť se domnívá, že ho k tomu opravňuje jediná pravda, kterou vlastní. Nenávisť fanatika se někdy obrací k vlastní osobě a stává se náboženským masochismem spojeným s touhou po mučednictví. Proto se z těchto lidí rekrutují sebevražední atentáčníci (zejména v islámu), ale také (zejména mezi některými křesťany) kverulanti hledající všude spiknutí proti sobě a své pravdě, neboť se tak mohou alespoň navenek stylizovat do role trpících obětí.

Zajímavé je, že fanatik jednoho vyznání je mnohdy nejen schopný tolerovat, ale i uznávat fanatika jiného vyznání, neboť jejich společným duchovním poutem je právě fanaticismus a náboženské rozpory jsou jen zdánlivé. To vysvětluje podivnou návštěvu členů židovské sekty naturej karta u iránského prezidenta při příležitosti výstavy karikatur holocaustu. Jiným příkladem jsou v našich zemích působící ultrakatolíci, pro něž není žádným problémem spolupracovat s fašisty a neonacisty, kteří vyznávají novopohanství. Obě skupiny totiž spojuje vnitřní nejistota identity kompenzovaná fanatickou nenávisť ke svobodné a demokratické společnosti. Fanatik je vlastně lhostejný k jakékoli víře, proto se klidně spojí i s bezvěrcem, pokud mají nějaký společný záměr. Aby svoji nejistotu eliminovali, rádi si společného nepřítele vytvářejí, proto ona iracionální tažení proti gayům, zednářům, demokratům, Židům. Společný nepřítel vyplňuje prázdnotu ducha marně toužícího po víře, které fanatik není schopen.

Bydlet v přírodě je životní styl (Chataření jako nenahraditelný kulturní fenomén Čechů)

Jana Duffková

V české společnosti se zabydlilo tvrzení, že chataření a chalupaření je typicky český fenomén. Je to pravda, ale Češi v tom nejsou originální kvůli vysokému počtu chat a chalup (skandinávské země na tom nejsou o nic hůře), jako spíše specifickým vztahem obyvatel České republiky ke svým víkendovým a prázdninovým nemovitostem, jejich využíváním v rámci volného času a jejich celkovým vlivem na životní styl člověka.

Chataření a chalupaření se v sociologii definuje jako forma rekreačního využívání volného času, jako individuální forma rekreace nebo návykové a stereotypní rekreační chování. Základní funkce je relaxační, rekreační, odpočinková. Konkrétní formy jsou především dvě – zahrádkaření a tzv. druhé bydlení, které se ještě člení na chataření a chalupaření.

Zahrádkaření je buď součástí chataření a chalupaření, ale může jít také o aktivitu v místě trvalého bydliště, tedy na menší zahrádce s jednoduchou chatkou například ve stejném městě nebo i ve stejné čtvrti. Je legislativně stanoveno, že taková zahradní chatka nesmí „vytvářet předpoklady pro ubytování“, má tedy umožňovat maximálně občasně přenocování, ale ne dlouhodobější rekreační pobyt. Při zahrádkaření primárně jde o pěstování ovoce a zeleniny, květin, ovocných i jiných keřů apod. Typické jsou kolonie zahrádek budovaných na okraji města, eventuálně hned za městem. Zahrádkaření se však za určitých okol-

ností vyskytuje i na venkově, když lidé nebydlí ve vlastním domku se zahradou. Zahrádkaření je jednoúčelové, monofunkční jednání zaměřené v podstatě pragmaticky. Volný čas zahrádkáři tráví v souvislosti se samozásobitelstvím, doplňujícím motivem je snaha o pěstování zeleniny a ovoce „ekologicky“, bez chemických prostředků, alternativním způsobem a podobně. Takto vypadá teorie – v praxi však mají majitelé zahrádek občas tendenci využívat zahrádek k dalším rekreačním činnostem, byť za stísněných podmínek.

Druhé bydlení se od zahrádkaření významně liší, jak vyplývá už z názvu. Zakládá se na dlouhodobějším pobytu a umožňuje mnohem širší spektrum volnočasových aktivit, je tedy polyfunkční. Samotné umístění rekreační stavby odlišuje dvě varianty druhého bydlení, rekreačních domů a domků: chataření a chalupaření. Chaty jsou i legislativně vymezovány jako pobytové rekreační stavby ve volné krajině budované výlučně pro rekreaci. (Je ovšem pravda, že volná krajina se v některých lokalitách změnila časem v chatovou kolonii.) Naopak chalupy znamenají rekreační využití stávajícího stavebního fondu – původní obytné a běžně obývané stavení situované v zastavěném území obce změnilo svou základní funkci z trvalé-obytné v dočasnou-rekreační. Chaty a chalupy u nás bývají často využívány takřka celoročně, a to nejen na delší období, jako je dovolená, ale i o víkendech. Za těchto podmínek jsou víc

než jen místem, kde člověk pobývá ve svém volnu: jsou, jak již bylo řečeno, druhým bydlením, ba dokonce někdy druhým domovem. Předpokládá se, že bude kompenzovat nedostatky prvního bydlení, avšak dnešní člověk si do něho současně vládí celou svou „ménage“, přenáší do něj funkce svého prvního bydlení se všemi jeho atributy, rodinnými vztahy a povinnostmi i řadou činností, které se jen transponují do jiného prostředí. Příkladem je televize, kterou na chalupě lidé sledují podobně jako ve městě, ale mají ji umístěnou vedle okna s výhledem do lesa. Efekt odpočinku a změny prostředí se tak často minimalizuje.

V těchto případech už nejde jen o volný čas jako takový, chataření a chalupaření má vliv i na celkový životní způsob chatařů a chalupářů, strukturu jejich spotřeby (zboží a služby pro chataření a chalupaření jsou výnosným byznysem), týdenní harmonogram (nikoliv jen víkendový), náplň dovolených, dříve a občas i nyní na jejich pracovní výkon (chatařské víkendy bývají perné a fyzicky náročné). To, co může začít jako jeden ze způsobů trávení volného času, může končit jako náročný, specificky rozdvojený nebo dvoukolejný životní styl.

Chataření a chalupaření zahrnuje široký okruh činností, související s provozem chaty nebo chalupy a aspoň nezbytnou péčí o bezprostřední okolí – od posečení zahrady přes nasekání dříví na zimu až k údržbě stavby. Tyto „zabezpečující“ činnosti většinou přerůstají v samostatné

aktivity: zahrádkaření, amatérské truhlářství, umělecká práce se dřevem atd. Chata nebo chalupa je ideálním místem pro provozování manuálních koníčků, na které v trvalém bydlišti není dost prostoru nebo jsou hlučné. Lidé zde pěstují také sportovní aktivity od turistických procházek po okolí přes míčové hry typu ping-pongu či badmintonu ke sportům podmíněným místními přírodními podmínkami, jako je plavání nebo lezení po skalách.

Zcela samostatnou kapitolou chataření a chalupaření jsou sociální kontakty, a to nejen v rámci volného času, ale i mimo něj. Jde o kontakty v rámci rodiny, komunikaci v okruhu komunity ostatních chatařů a chalupářů, kontakty se „starousedlíky“, kteří na venkově žijí trvale, se známými

Cesta z města (foto L. M.)

mi, s přáteli, širším okruhem příbuzných, kolegy z práce a dalších, kdo přijmou roli hosta.

Chataření a chalupaření umožňuje člověku řadu dalších aktivit, které jsou v Česku značně oblíbené: kutilství všeho druhu, houbaření, zkrášlování interiérů i „exteriérů“. Tato multifunkčnost je velice důležitým faktorem oblíbenosti chataření a chalupaření. Lidé s různými zájmy si zde můžou najít „to svoje“ a činnosti mohou operativně bez problémů podle potřeby a vývoje měnit. Je zde volné a bezpečné prostředí pro malé děti, možnost konat vrstevnické víkendy pro teenagery, chaty a chalupy skýtají aktivní odpočinek i relaxaci pro vytížené a stresované lidi středního věku, sezónní či celoroční bydlení pro seniory.

Chataření a chalupaření si většina z nás spojuje hlavně s 60. léty minulého století, avšak jejich kořeny sahají mnohem hlouběji. Bezprostředním předchůdcem dnešního chataření bylo tramské hnutí na počátku 20. století a zejména v období první republiky. Dokonce bychom podobné aktivity našli už v 19. století. První sruby a tramské osady se začaly budovat ve 20. letech 20. století v údolích řek v okolí Prahy. Zhruba ve stejné době prokázaly střední a částečně i vyšší vrstvy sklony trávit prázdniny na tzv. letním bytě v některé venkovské lokalitě. (Možná vám to připomene starší zvyklosti šlechtických rodin trávit určité období na letních zámečcích na venkově.) V každém případě 60. léta znamenala u nás i boom chataření a chalupaření, vrchol, jehož druhé bydlení nedosáhlo nikdy předtím a možná nedosáhne ani potom. V 60. letech byly zvláště příznivé objektivní, ale i subjektivní podmínky pro rozvoj. Klíčovou roli hraje motivace: jaké potřeby se lidé snaží chatařením a chalupařením naplnit, co od něho

očekávají a proč volí právě tuto formu. Obecně je stěžejní motivací únik z města a přiblížení se k přírodě (na hlubší úrovni jde o potřebu civilizovaného člověka udržovat kontakt s přírodou a potřebu měnit prostředí i činnosti). S rozvojem urbanizace rostou negativa života ve městech: příliš mnoho betonu, stresu, hluku, znečištěného prostředí, pracovních stereotypů a specializací, typizovanosti. Ve městech je příliš málo skutečné přírody, soukromí, klidu, volnosti, autenticity a dalších důležitých životních aspektů. Proto chataření bylo původně typické pro obyvatele velkých měst, s pokračující urbanizací se rozšiřovalo do menších měst. I nadále platí, že s velikostí trvalého města vzdliště se zvětšuje vzdálenost chaty nebo chalupy.

Obecnou „potřebu přírody“ může člověk jistě realizovat různými způsoby, nemusí jít právě o chataření a chalupaření. Specifikem České republiky však je, že tu dlouho nebyl příliš rozvinutý cestovní ruch a rekreační průmysl, existovalo málo vyhovujících možností tuzemského rekreačního ubytování, cestování do zahraničí bylo v druhé polovině 20. století problematické a omezené, zato chalupa nebo chata byla často dosažitelnější. Navíc chataření bylo vesměs považováno za ideální pobyt s malými dětmi, neboť jsou na zdravém vzduchu a v přírodě, kdežto v hotelu je těžké je vhodně zaměstnat. Jako dílčí motivace působí snaha o individualizaci a volnost, možnost „dělat si, co chci“. Možnosti seberealizace jsou na chatě velké. Ti, kdo touží vytvořit vlastní předměty, vidět hmatatelný výsledek své práce, případně změnit sociální roli, mají zde příležitosti. Z lékaře se přes víkend může stát amatérský zedník a hrubá práce kompenzuje jeho velmi náročnou a precizní základní činnost, kde je vysoce riskantní udělat chy-

bu. V neposlední řadě působí i touha něco vlastnit, a to nejen kvůli sobě, ale i kvůli prestiži v okolí. Chata a chalupa jsou obecně přijímanou formou prezentace „sociálně-ekonomického statusu“.

Žádná z těchto motivací sama o sobě by k chataření nemusela vést, ale vývoj společnosti od 60. let byl u nás takový, že některé motivace nebylo možné uspokojit v běžném životě. Seberealizace v zaměstnání nebo cestováním byla omezená. Přitom chataření a chalupaření byl způsob, jak relativně snadno dosáhnout naplnění uvedených potřeb. Česká republika rovněž dává životní možnosti, které jsou zásadní podmínkou chataření a chalupaření:

Prostor. Vhodné typy pro rekreační chalupy se objevují už od konce 40. let 20. století v podobě domů ve vysídlených osadách v pohraničí a v 50. letech i chalup ve vesnicích ve „vnitrozemí“, opuštěných v důsledku centralizace zemědělství a stěhování do měst. Později byla leckde tolerována či přímo oficiálně podporována výstavba chat i chatových osad – nebyly potíže při prodeji pozemku, úvěrech apod.

Čas. Zkracování pracovní doby od druhé poloviny 60. let ústí ve dvoudenní ucelené víkendové volno, kdy je možno realizovat i časově náročnější činnosti.

Finanční prostředky. Ve srovnání s minulostí v 60. letech roste životní úroveň a také produkce spotřebních předmětů; zároveň však jsou omezené

možnosti pro vynakládání finančních prostředků. Nešlo jen o omezené cestování, ale nebylo prakticky možné shromažďovat větší majetek, sbírat vzácné starožitnosti, investovat apod.

Dopravní prostředky. Rekreační pobyt zahrnuje přesuny z místa bydliště do místa rekreace a zpět. V 60. letech se rozvíjí síť státem dotované železniční a autobusové dopravy, ohlašuje se nástup automobilismu.

Další desetiletí postupně upevňovala popsáný vývoj. 70. a 80. léta vnesla svůj přínos typicky normalizačního charakteru právě do motivace chataření a chalupaření: Mohl to být nenápadný, a přitom legální způsob kapitalizace i vlastní práce ve společnosti, kde se na větší majetek hledí

Duše stromu (foto L. M.)

s podezřením; uzavírání do soukromí, intimizace životního stylu se mohou v soukromí chaty, do něhož je přece jen obtížné zasahovat zvenčí, utěšeně a nerušeně naplňovat; značně problematické možnosti seberealizace v profesích a zaměstnáních mohlo nahradit o to intenzivněji prožívané kutilství, zahrádkaření atd. ve volném čase. Všechny tyto motivy mají sice obecnou platnost, ale politický rámec normalizace jim dodal specifický podtext a podobu.

Po zásadní změně společenského uspořádání v Česku v 90. letech minulého století prognostické úvahy původně předpokládaly, že už od počátku 90. let se situace chataření a chalupaření radikálně změní proto, že lidé už na tuto formu seberealizace nebudou odkázáni. Měla se výrazně zvýšit

Zátěží v chatě (foto L. M.)

možnost seberealizace a pro volný čas si lidé měli raději vybírat ze stále širší škály jiných činností. Pro mnoho rodin se mimo jiné stalo ekonomicky neudržitelné financovat dvě bydliště s jejich náklady na provoz, údržbu, daně atd. Základní myšlenka 90. let zněla: Lidé budou svůj čas, peníze a energii investovat do něčeho jiného, chataření a chalupaření dohrálo svoji úlohu.

Je pravda, že zejména na začátku 90. let nastala redukce v zanícenosti chatařů a chalupářů, ale celkově transformační období 90. let přineslo překvapení: Chataření a chalupaření se potvrdilo jako český fenomén, tvrdošíjně setrvávající jako praxe životního stylu značné části obyvatel, kteří se po okušení novosti objevivších se možnosti životního stylu a zvláště volného času v první polovině 90. let po čase opět přiklonili k „jistotě“ své chaty nebo chalupy.

Od té doby však chataření a chalupaření doznalo řadu změn a modifikací. Vlastnictví chaty a chalupy už není takovou prestižní otázkou jako dříve (pokud ovšem nejde o chatu či domek v zahraničí, což je poslední trend pro majetné). Výrazně stoupla vybavenost chat a chalup spotřebními předměty, a to nejen náradím či přístroji pro úpravu domku či zahrady, ale i typickými městskými produkty, jako je například etážové topení. Výrazně pak zesílil trend měnit chaty a chalupy z druhého bydlení na první a jediné bydlení. Týká se zejména lidí z města, kteří stárnou a odcházejí do důchodu, ale i rozvedených partnerů nebo manželek podnikatelů s dětmi. Vše tedy nasvědčuje tomu, že fenomén chataření a chalupaření v českém prostředí zapustil pevné kořeny a v dohledné době z našeho životního stylu nevyvmizí.

O omylu v osobě manžela a o bigamii v nedávné historii

Karolina Adamová, Antonín Lojek

V období Protektorátu roku 1940 natočil režisér Vladimír Slavínský film *Poznej svého muže*. Děj filmu je prostý. Na nátlak svého zchudlého otce dává hlavní hrdinka Helenka souhlas k sňatku s bohatým mladým mužem. Ihned po uzavření manželství manžel služebně odjíždí. Vtip je v tom, že místo ing. Petra Kovala uzavře za něho sňatek jeho povedený sluha Gustav, který se za něho vydává. Novomanželka odjíždí do vily ing. Petra Kovala. Ten není doma a o Helenku se postará komorník, což je ovšem sám ing. Koval, kterého ztvárnil Jan Pivec. Petr se posléze do dívky zamiluje a ona do něho. Na konci filmu se vše vysvětlí, Gustav je zatčen a protagonisté si padnou do náruče. O nový sňatek neusilují. Vždyť na oddacím listě na místě ženich je napsán ing. Koval.

Sňatek by mohl být kvůli omylu v osobě pokládán za neplatný. Avšak mohlo by se uvažovat o uzavření manželství v zastoupení. Nemohl by se tu uplatnit také institut nezmocněného jednatelství, známý již v římském právu? Na tento případ by se v praxi samozřejmě nemohlo nezmocněné jednatelství vztahovat, i když by to bylo mnohdy lákavé.

Zajímavý příklad omylu v osobě v klasické literatuře nacházíme v Puškinově *Metelici*. Příběh se skutečně udál v roce 1811. Hlavní hrdinka povídky se domnívá, že si bere svého milence Vladimíra. Se značným zpožděním, v opuštěném a spoře osvětleném kostelíku za prudké metelice se objeví muž, kterého považují přítomní za Vladimíra. Pravý Vladimír zatím bloudí v sněhové bouři. V rychlosti se uzavře sňatek. Dívka po ob-

řadu vykřikne, že to není pravý ženich a omdlí. Novomanžel narychlo odjíždí. Po několika peripetiích se dozvídáme, že Vladimír zemřel na bojišti a manželé, aniž by věděli, že jimi jsou, se setkají a přáteli se spolu. Jejich přátelský vztah přeroste ve velkou lásku. Nakonec se domluví, že jsou vlastně manželé.

I tady šlo o omyl v osobě. Řešení by mohlo být stejné jako v prvním případě, i když Allgemeine Bürgerliche Gesetzbuch (v češtině Všeobecný občanský zákoník) z roku 1811 by se zde neuplatnil. Možná by spíše pomohlo, kdybychom hledali příslušné ustanovení v některé z redakcí ruského zákoníku Sobornoje uloženiye zakonov, který byl nahrazen novou kodifikací až roku 1835.

Všeobecný občanský zákoník rakouský, který byl recipován (tj. převzat do našeho zákonodárství) do československého právního řádu na základě recepční normy č. 11/1918 Sb., upravoval omyl v osobě manžela v § 57. Podle této úpravy znamenal omyl v osobě manžela neplatnost uzavření manželství. V § 57 se praví: „Omyl činí přivolení k sňatku neplatným jen tehdy, sběhl-li se v osobě budoucího manžela.“

Zločin dvojženství upravoval recipovaný trestní zákon z roku 1852. Ustanovení § 206 trestního zákona o zločinech, přečinech a přestupcích, č. 117/1852 ř. z. zní „Když oddaná osoba vejde v manželství s jinou osobou, dopustí se zločinu dvojnásobného manželství“. Na ustanovení § 206 tohoto zákona se odvolal při posuzování zmatečnické stížnosti obžalovaného ve svém rozhodnutí ze dne

24. dubna 1930 Nejvyšší soud: „Jest nerozhodno (tj. nerozhoduje – pozn. autora), zda druhé manželství jest (bez ohledu na překážku manželského svazku) neplatným ještě z jiného důvodu; stačí, byla-li při uzavření druhého manželství dodržena zevnější forma sňatku“. (Takto zní text v systému ASPI v posledním stavu z 3. 6. 2009.)

Byly však i případy, kdy Nejvyšší soud někoho naopak zprostil z obžaloby: Podle § 259 č. 3 trestního řádu byl Krajským soudem v Jičíně 21. září 1929 obžalován a odsouzen jistý N. P. s odůvodněním, že lživě předstíral, že je svobodný, a tedy neexistují žádné manželské překážky. Uvedl tím v omyl faráře církve československé Františka L., který obžalovaného poté oddal s Marií J. Nejvyšší soud v tomto případě argumentoval tím, že oklamání příslušných veřejných činitelů bylo pouze prostředkem k dosažení „zapovězeného účelu“. Nejednalo se tedy o souběžný přešpek podvodu podle § 205 a § 461 trestního zákona. Důležité bylo i stanovisko Nejvyššího soudu, že § 208 trestního zákona nepožaduje pro použití vyšší sazby, aby se pachatel výslovně vydával za svobodného. Postačí, že svůj manželský stav zamlčel.

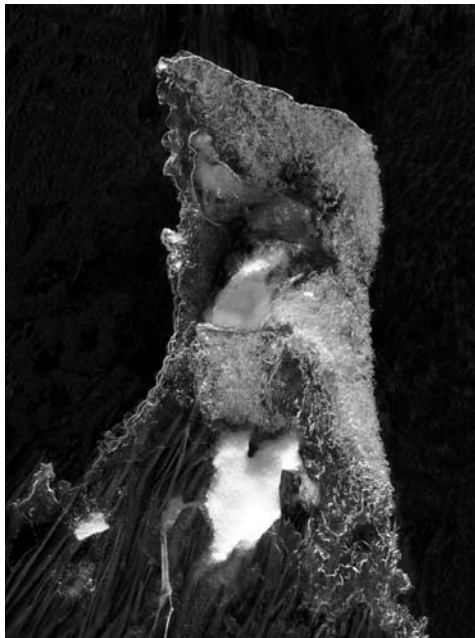
Podle § 208 se bigamie v roce 1929 trestala žalářem

od jednoho až do pěti let. Zákon doslova říkal, že pokud zatajil „zločinec osobě, s níž ve druhé manželství vešel, svůj stav manželský, budiž odsouzen k těžkému žaláři“.

Velmi známým bigamistou byl Jaroslav Hašek, autor Švejška. V roce 1910 se oženil se spisovatelkou Jarmilou Mayerovou, matkou jeho syna Richarda. Za svého pobytu v Rusku, kdy nebylo jasné, zda se bude moci po skončení první světové války vrátit domů, uzavřel Hašek nový sňatek s Alexandrou Lvovou, zvanou Šura. Jako manželku si ji pak i přivezl do Československa. České úřady jej ale nestíhaly za dvojženství, neboť sňatek se Šurou neuznávaly.

Téma dvojího manželství je samozřejmě dosud živé a těm, kteří se o něm chtějí dovědět více, můžeme doporučit článek E. Svobody *Dvojí manželství*, vydaný ve Sborníku věd právních a státních, 1933, s. 572–595. Autor v něm řeší všechny problémy spjaté s bigamií.

Bigamie byla častým terčem bonmotů, humorních úvah a vtipů. Zakončíme alespoň dvěma citáty. Podle G. B. Shawa „*Na světě je mnoho zločínů, ale nejnepochopitelnější z nich je bigamie*“. A názor Oscara Wildea byl neméně vyhraněný: „*Bigamie – jedna žena navíc. Monogamie – totéž*“.

Vzpouza (foto L. M.)

Jiří Suchý slavil v Olomouci

Olomouc se stala dějištěm velkolepých oslav osmdesátých narozenin Jiřího Suchého. Tři dny, které zde Jiří Suchý společně s Jitkou Molavcovou strávili, byly plné zajímavého programu a poct oslavenci.

Do programu oslav se zapojila i Vědecká knihovna v Olomouci, která připravila besedu s panem Jiřím Suchým, kde otázky nejen o knihách a čtení pokládala olomoucká herečka Ivana Plíhalová. Milým hostem sedícím hned v první řadě byla divadelní partnerka oslavence, paní

Jitka Molavcová. Posлуhači se mimo jiné také dozvěděli nejoblíbenější knihu pana Suchého z dětství. Pro ty z Vás, kteří se 19. října nemohli setkání zúčastnit, můžeme prozradit, že knižním favoritem malého Jirky byli Karafiátovi Broučci.

Kvůli náročnému programu byla beseda krácena, ale i tak se našel prostor pro dotazy publika, které svou možnost, položit dotaz přímo panu Suchému, s chutí využilo.

Olga Chmelíčková

FEJETON

Važme si reklamy

Jan Keller

Ve společnosti prosperity reklama působí jako veliký pedagog. Vychovává její členy k žádoucí spotřebě a učí je, jak se chovat k vyrobenému zboží. Vede je k pečlivosti, s níž naprosto zodpovědně nakupují i takové věci, jež by jinak zůstaly docela bez kupce.

Pouhý suchý odkaz na parametry zboží, které je v obchodech právě k dostání, by k soustavným a mnohdy vyčerpávajícím nákupům inspiroval jen málokoho. Proto musí reklama jakékoliv nabízené zboží nejprve zabalit do přepestrého obalu, jenž garantuje, že s novou zvykavkou si člověk odnese též zcela nové a neobvyklé zkušenosti, a učiní tak další rozhodný krok ke svému životnímu naplnění. Z téhož důvodu reklama nikdy neslibuje samotnou kávu, nýbrž přibaluje k ní rodinnou pohodu, neslibuje pouhý automobil, ale spolu s ním schopnost překonat všechny překážky, jež se mohou v životě vyskytnout, neslibuje obyčejné hygienické pomůcky, ale pocit nebývalého bezpečí a jistoty. Ke každému laku na vlasy přibaluje reklama sto procentní úspěšnost a ke každému mýdlu naprostou neodolatelnost. Obyčejnou osušku provoní exotikou dalek a prášek na WC báječnou vůní hlubin. Reklama nabízí věčně neúspěšným okamžitý úspěch, unaveným a stresovaným naprostou spokojenost, stárnoucím věčně mládí a nejistým jistotu stáří. Nekupte to.

K prastarým a velmi úspěšným reklamním trikům patří zneužívání dětí za účelem plnění

peněženek dospělých. Nevinná dětská tvářička prodá cokoli od dobré kávy až po mycí linku, a pokud bychom spočetli průměrný věk těch, kdo nám na televizní obrazovce nabízejí prací prášky, bonbony, přípravky na nádobí a osušky do koupelny, byli bychom překvapeni. Vkus nás dospělých a svěprávných zákazníků formují v šotech reklam vesměs osoby, jež samy ještě dlouho nedosáhnou na práh dospělosti. Snad proto mnohé z toho, s čím se setkáváme v našich reklamách, působí dojmem více či méně infantilním. Z hlediska obchodních zájmů však vše funguje naprosto racionálně: Skrze působivý obraz věčného mládí, elánu a svěžesti sugeruje nám dospělým reklama metu životní úspěšnosti, kterou nám potom pomáhá krok za krokem zcela nezištně naplňovat.

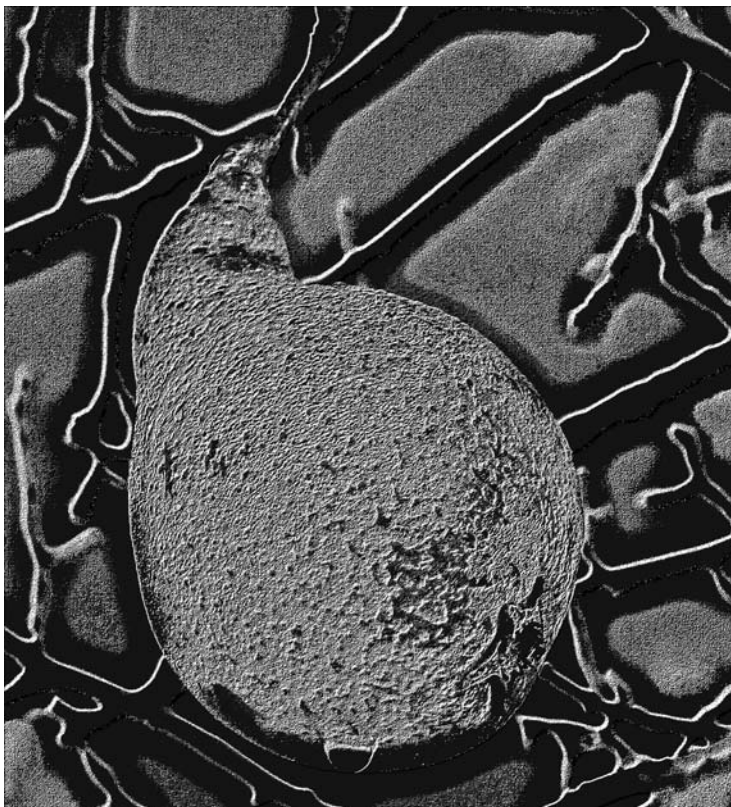
Zvláštní kapitolou reklamy je svět metafyziky a posvátného. Mezi novinky, jimiž nás reklama obdarovává, patří zvláště časté užívání prvku posvátného jako součásti mnoha reklamních šotů. Nejde přitom zdaleka jen o mnichy modlící se s pokorou ke své oblíbené značce piva či neschopné odolat pokušení nejnovější značky osobního auta. Nejde jen o řádové sestry, které jsou u vytržení díky zázraku, jenž provedl nový čistící přípravek s jejich klášterními klozety. Nejde ani jen o moudrého panovníka, jenž obřadně testuje nové projímadlo za velebných zvuků Smetanovy Mé vlasti.

Reklama si zahrává s posvátným v daleko obecnější poloze. Činí tak například všude tam,

kde prvek tajemného nechává působit v roli do-
hazovače nových autosoučástek či zaručeně bez-
pečných hygienických pomůcek. Posvátné má totiž
sílu jedině v opozici k profánnímu, a jestliže obojí
je v krátkém reklamním šotu neustále důkladně
promícháváno, je atmosféra posvátného nenapravitelně
nakažena světským, a tak veškerou svoji
kvalitu beze zbytku ztrácí. Jsou-li
velebné tóny kostelních varhan po-
užity jako impozantní kulisa k na-
bídce plechového automobilu, pak
se jejich zvuk k nerozeznání blíží
vrzání flašinetu.

Reklama má ráda pouťové
kulisy a je ochotna pro dobrou
(rozuměj komerčně slibnou) věc
udělat pouťovou atrakci z čeho-
koliv. Totéž, co křesťanům provádí
s mnichy a jeptiškami, provádí
ekologům s přírodou. Svého času
byla nejoblíbenější reklamou čes-
kých televizních diváků reklama
na avivážní prostředek s modrým
zajíčkem a mile žvatlajícím chla-
pečkem. Využívání obličejových si-
luet mláďat je starý reklamní trik,
který má jen málo společného se
skutečnou kvalitou avivážního pro-
středku. Posvátnost vztahu k našim
vlastním mláďatům a přítomnost
zajíčka, roztomilého reprezentan-
ta přírody, je bezpečnou zárukou
obchodního úspěchu. V kombinaci
s kunou či skunkem by mohl být
příznivý ohlas šotu až o dvacet pro-
cent nižší.

Reklama je dnes jednou z mála posvátných
věcí, jež nám ještě zbyly, a není radno mluvit o ní
neuctivě. Každý má ostatně právo na to, být ma-
nipulován způsobem, který mu osobně nejvíce
vyhovuje. U nás zabírají froté ručníky, korálové
útesy a splachující panovník. U méně kulturních
národů je to jistě mnohem, mnohem horší.

Líhnutí (foto L. M.)

Krasnogruda

František Všeticka

Vilno (Vilnius) a celá vilenská mnohonárodnostní oblast patřila v meziválečném období Polsku. Město mělo tehdy několik gymnázií a věhlasnou univerzitu. Žákem jednoho z těchto gymnázií, chlapeckého gymnázia krále Zygmunta Augusta, byl ve dvacátých letech také Czesław Miłosz. Roku 1929 zdárně maturoval a stal se posluchačem zmíněné Univerzity Štěpána Báthoryho. Nejprve studoval polonistiku a krátce nato přešel na práva. Právnickou fakultu dokončil roku 1934, právnické povolání však nikdy neprovozoval.

Vilenské období Miłosze rozhodujícím způsobem formovalo. Mezi univerzitními učiteli a zejména mezi spolužáky poznal řadu významných osobností, o čemž podává svědectví ve své esejistické knize *Rodná Evropa (Rodzinna Europa)*. Mezi svými kolegy našel dokonce příbuzně laděné a literárně tvůrčí, s nimiž založil literární skupinu Żagary. K jejímu ustavení došlo roku 1931, tehdy měl Miłosz rovných dvacet let, narodil se roku 1911. Skupina byla levicově zaměřená a pro své kritické pojmání stávajícího světa se jí dostalo označení katastrofisté. Jedním z těchto katastrofistů byl i o rok starší Jerzy Putrament, jemuž později, v emigračním období, věnoval Miłosz jednu kapitolu své knihy *Ztročený duch (Zniewolony umysł)*, v níž se kriticky postavil vůči jeho nové světonázorové orientaci (Putrament není v této knize posuzován sám, jsou v ní souzeni a odsuzováni čelní představitelé socialisticky orientované literatury).

Během právnického studia, roku 1933, Miłosz také debutoval Poémou o vychladlém čase (*Poemat o czasie zastygłym*). Jde o příznačně katastrofický titul, od něhož se autor později distancoval a nepojal jej do žádného souboru svých básní.

Rodiče Weronika a Aleksander Miłoszovi žili od roku 1926 spolu s Czesławovým mladším bratrem Andrzejem v Suwałkách na dnešní ulici Kazimierze Hamerszmíta 10. O Vánocích, Velikonocích a hlavních prázdninách k nim Czesław Miłosz z Vilna pravidelně dojížděl, navštěvoval nejen rodiče, ale také tety Kunatowy v Krasnogrudě blízko Sejn (z rodu Kunatových pocházela básníková matka). Sestry Kunatowy proměnily krasnogrudský dvůr v penzion, který díky svému lesnatému a jezernatému okolí poměrně dobře prosperoval. Krasnogrudská usedlost spolu s blízkým jezerem Holnym přitahovala rovněž vilenského studenta práv; zachovala se dokonce fotografie, zachycující mladistvého Czesława plovoucího v jezeře. V exilovém období napsal Miłosz autografický román *Údolí Issy (Dolina Issy)*, v jehož 43. kapitole vylíčil krásy a bohatost tohoto jezera.

Krasnogruda byla nejen místem odpočinku, ale pobízela také k tvůrčí práci. Miłosz zde napsal nejednu svou báseň, inspirovanou zdejšími prostřídím. Patří mezi ně rovněž *Večerem vítr (Wieczorem wiatr)*, zařazený později do jeho druhotiny *Tři zimy (Trzy zimy)*. Je to ta druhotina, kterou Miłosz považuje za prvotinu.

Wieczorem wiatr. Z ciemności wypłoszeni,
głowy toczyli naprzeciw połyskom
ognia w kominie. Pies, słuchając cieni
myślał, kamienny, z łapami przy pysku.

Wyżej szła chmura, a nad nią spienione
stada gwiazd gnały i parły motory
trójsmiglych statków. Złoty krzyż wieziono,
jedwabny sztandar i hełmy z želaza.

Wiatr był na ziemi. Dzwoniły jablonie
owocem žółtym, i jarzęchrzest.
Pchališmy plugi, dźwigališmy bronie
i twardo špimy, z łbem zgiętym na pięść.

.....

Večerem vítr. Z temnot vyplašeni
otáčeli hlavy směrem k zábleskům
ohně v krbu. Strnulý pes v zamyšlení
naslouchal s tlapami u tlamy stínům.

Nahoře šly mraky a nad nimi zpěněná
stáda hvězd poháněla motory
trojstěžníků. Byl vezen zlatý kříž,
hedvábný prapor a helmy ze železa.

Vítr šel při zemi. Zvonily jabloně
žlutými plody, ozýval se jeřabin chřest.
Strkali jsme pluhy, pozdvihovali zbraně,
teď tvrdě spíme s hlavou schýlenou v pěst.

(Přeložil F. Všeticka)

Po roce 1989 Miłosz Suwałki a Krasnogrudu několikrát navštívil. My jsme se do Krasnogrudy dostali v létě 2007, kdy zde herecká skupina ze Sejn uváděla představení podle Miłoszova románu Dolina Issy. Představení začínalo v 21:30 a hrálo se v prostorách krasnogrudského parku, tedy v těch místech, kde se děj románu odehrává. Ten se skutečně děje na nejrůznějších místech, takže vedení noční krajinou jsme přecházeli od jedné scény ke druhé. Nás asi osmdesát diváků převážně vedl hlavní hrdina, nesoucí v čele starosvětskou blikající lampu. My jsme za ním statečně klopýtali a přihlíželi osudům Tomáše, Baltazara a dalších. Noční představení bylo doprovázeno řadou efektů (požár Baltazarovy chalupy) a zdůrazňovalo mnohonárodnostní charakter polsko-litevského pomezí. Román sám se omezuje na protagonistovo dětství a chlapectví, autoři dramatické adaptace však jeho děj dovedli až do pozdějšího období, kdy zejména židovské obyvatelstvo bylo násilně deportováno. Tímto aktem dramatisace končí. Bylo to jedno z nejsuggestivnějších divadelních představení, jaké jsem v životě viděl.

Miłosz a Poláci. Zažil jsem to na Varšavské univerzitě roku 1991. Konala se tam nějaká konference a na její zahájení byl tehdy básník pozván. Začátek se podle polského zvyku poněkud opozdil a pak do auly vstoupil Miłosz. Nastalo něco nevídaného, dlouhotrvající nekončící aplaus. A když už potlesk jakoby ochaboval, znovu začínal. Minuta za minutou a vpředu rozpačitě se usmívající Miłosz. V sále jsem byl z Čechů nepochybně sám a marně jsem dumal, koho z českých básníků by česká akademická veřejnost takto uvítala. Ten fantastický potlesk mám stále na mysli, odpověď na předchozí otázku dodnes neznám.

Opolská poezie má zázemí v Olomouci

Bohumír Kolář

V olomouckém nakladatelství Jaroslava Vacla vyšel o prázdninách roku 2011 pod názvem *Chytat chvíli – Chwytać chwile* výbor z poezie letos jubilejícího osmdesátiletého polského básníka Zygmunta Dmochowského, a to z iniciativy jeho překladatele Františka Všeťičky, literárního badatele, publicisty a důvěrného znalce polské literatury z regionů k našemu kraji přilehlých (Nisa a Opole). Výbor básní vznikl překladem 34 básní z osmi sbírek, jež Dmochowski vydal

v letech 1993–2007. Jedná se o pozdní, vyžrálou poezii vzdělaného autora, jehož nenápadné odkazy na umělecké osobnosti svědčí o básnickově rozvinuté percepci domácího, ale i evropského a světového kulturního odkazu, jenž registroval navzdory starostem s problematikou klubových aktivit spisovatelů, které mu jako sekretáři opolského svazu naplňovaly život.

Básník Dmochowski je osobnost umělecky podnětná, vybavená nesporným talentem a inspirativní činorodostí. Jeho básnická invence měla řadu let podobu příležitostné poezie, která v něm dozrála až ve zralém věku do cílevědomé a soustavné tvorby. V letech 1992–1993, tedy teprve po své šedesátce, vydal své první tři sbírky. Ohlas ho povzbudil, ale uvědomil si nebezpečí absence prožitku. Kvalitu své tvorby doslova hlídal akcentovanou péčí o jazyk, jež se projevila v jeho kultivovanosti, jazykové skladbě a schopnosti v zasvěceném čtenáři evokovat vloženou duchovní dimenzi.

Zleva: Mgr. Alena Trunečková, recitátorka, Wiesław Malicki, Zygmunt Dmochowski, doc. PhDr. František Všeťička, CSc., literární vědec UP, Janusz Wójcik (foto B. Červinka)

Zygmunt Dmochowski (foto B. Červinka)

V tomto úsilí lze spatřit i příčiny básníkovy zakotvení mimo oblast řeči vázané. Příliš by to svazovalo jeho poetiku a překrývalo jeho úsilí o potlačení podbíživé okázalosti. Srovnáním obou jazykových mutací se snadno dopídíme k poznatku, že František Všetíčka vytvořil svými překlady obdivuhodné paralely, jež možno považovat za literární úspěch. Je to o to cennější, že se tak stalo na pozadí prakticky přehlížených vztahů mezi regiony.

Olomoucká kulturní veřejnost měla v úterý 3. listopadu 2009 možnost poznat osobně básníka na literární besedě, kde vystupoval s dalšími dvěma básníky. Způsob jeho tehdejšího přednesu podtrhoval rytmičnost jeho verše, což se ve výboru *Chytat chvíli* nepochybně rovněž odráží. Překladaatel se snažil rytmickou dikci jeho básní zachovat.

Matka

Odstraňovala kameny před jeho kroky,
zatímco je měla nahrnovat,
aby ho bolestně mrzačily.

Rozháněla bouře a záclony mlh,
zatímco je měla hustě zahalovat,
aby se jimi namáhavě prodíral.

Rozhrnovala před ním šílenství vichrů,
zatímco se měla k nim modlit,
aby ho citelně podrásaly.

Nemohla být jiná – nebyla by matkou,
která přežívala v něm teplem a péčí
ale Médeou – chladnou a tragickou.

Vždycky je dotek

Zahlazujeme naši paměť
na pohyblivých píscích života –
stále se obrozuje.

Zašlapáváme naše stopy,
jak volí otáčejí žentour –
stále jsou zřetelné.

Vymazáváme čas, co minul,
zastíráme v něm světlo –
stále zraňují jeho hrany.

– Vždycky je dotek,
dokonce i když už není.

Zrcadlo

Narcis skloněný
nad hladinou rybníka
odráží svou fyzis
v jurské krajině.

V slunci – leskne se mědí
v zeleném hávu,
v přisvitu – selenem
v zrnkách růženců.

Nic nekalí krásu
soustředěnou v tichu,
čas pouze jako sépie
vytváří gotickou trhlínu.

Minul šum kvetení,
krajinka ztuhla v landschaft –
Narcis pohlédl do vody
a spatřil starce.

Slečny z mého Avignonu

Slečny – madony z tamtěch let
už nám nevyběhnou naproti,
z beder odlétl dávný půvab,
čepce nasadily – již jim vítr
vánkem vlasy nerozplete.

Slečny – madony z tamtěch stran:
Máky, Divizny, Šeříky, Svlačce –
jež k nám běžely z nerozkvetlých luk
s něžností v očích, s nepokojem,
laskání již nepřinášejí v dlaních!
– Shořely v avignonském slunci.

Chytat chvíli

Ten popraskaný karmín bouří a zářivost mlhovin
provázejí tě přes vody, země a prázdno,
a vzduchem, který houstne a řídne
v cestě ke světlu stále se vzdalujícímu.

Avšak všechno se vyvažuje – dobro i zlo,
protínají se navzájem fantasmagorie,
pálí dotek a ochabuje, lomí se horizont,
zmírá tvar a barva tuhne v očích.

Třeba dát za pravdu té metafyzice,
než se rozplyne tvoje já nenávratně
ve víru věčné změny – než ztichne horkost,
než porozumíš, že ses potýkal s přeludem.

Vpletenci legendy

Často na tebe myslím, Judito,
na krásnou vdovu po proroku,
a na Holoferna – nájezdníka,
co chtěl v poušť změnit Betulii,
tvůj chrám zářící.

Nemyslím, zda jsi měla právo
setnout hlavu Asyřanovi,
ale o ceně, jakou jsi zaplatila
tehdy za to v jeho stanu
jako žena a královna.

Přemyslím o tom právě, Judito,
a nevím, zda tvůj čin zasluhuje
blahoslavenství a hosana,
jak se usuzuje v Judei,
či katarzi při zdi nářků?

(Přeložil F. Všeticka)

DISKUSE – POLEMIKA

Německá kolonizace Moravy ve 13. století je fikce

Libuše Hrabová

Dovolte, abych uvedla na pravou míru tvrzení, která se objevila v článku J. Fialy o interkulturních vztazích v Olomouci a okolí ve středověku v posledním čísle Kroku (3, 2011, str. 30). Jde o tvrzení, jež byla převzata z webové stránky *Hrady a zaniklé osady. Středověk na Dražanské vysočině*, uveřejněné Janem Celým, který vychází z názorů lékaře a regionálního historika dr. Ervína Černého – Křetínského, DrSc, opírajících se o německého autora, archiváře Wolfganga Wanna, v letech 1942–45 ředitele Říšského archivu v Opavě. Uvádí se tam totiž, že olomoucký biskup Bruno ze Schauenburku přivedl ze svého rodného kraje v Dolním Sasku 25 000 německých kolonistů a založil na 200 obcí a 30 měst a městeček.

Jde tu o smyšlenku, která již více než půl století koluje v německé literatuře, vesměs v popularizačních článcích v novinách, v drobných časopisech a v průvodcích, které jsou publikovány v krajích hodně vzdálených od Moravy. Shoduje se tvrzením W. Wanna v tom, že udává desítky tisíc příchozích a stovky nově založených sídlišť na Moravě ve 13. století zásluhou biskupa Bruna. Např. H. Goetting v *Jägerndorfer Ländchen* vydaném v Grettstadu u Schweinfurtu věděl v roce 1953 o plánovitě založených 120 městech a 1 200 vsích, E. Meixner v *Edenkobener Rundschau* (76, 1991), o 25 000 osídlenců a 200 vsích, Průvodce po hradu Schauenburgu z osmdesátých let uvádí 20 000 kolonistů a nově založených 300 vesnic

a měst apod. Žádné z těchto tvrzení, tím méně pak uváděná čísla, nemá oporu v pramenech pro 13. století, a to jak v oblasti rodových sídel hrabat Schauenburků, tak na Moravě.

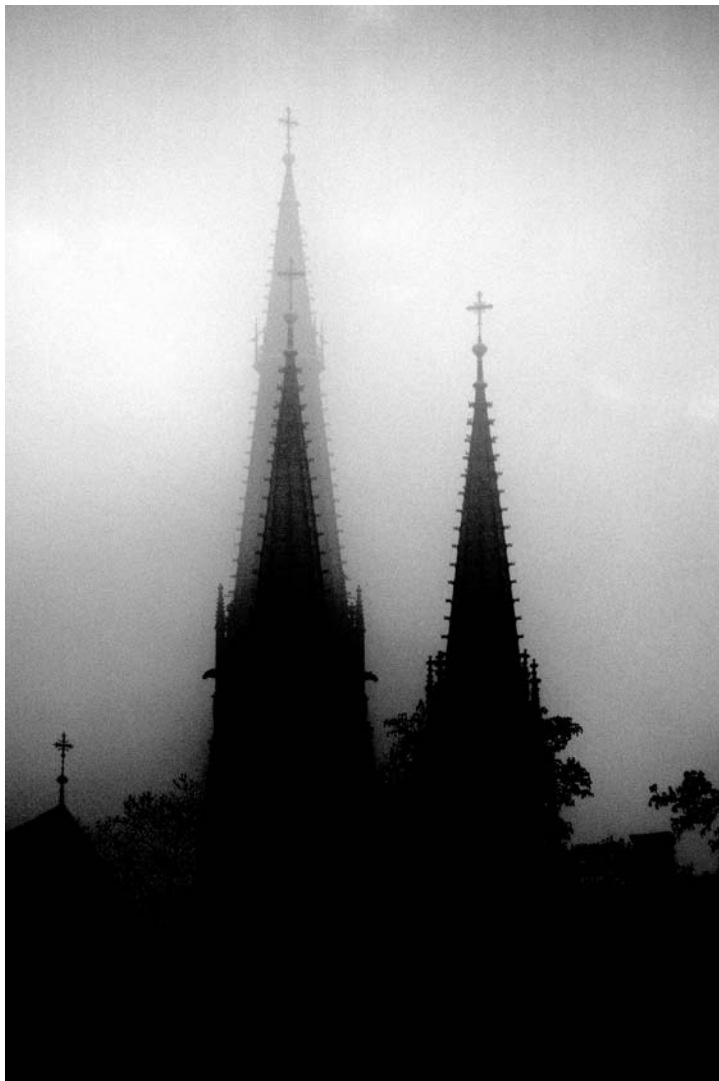
Již v roce 1923 odmítl osídlování Moravy z Dolního Saska významný německý jazykovědec Ernst Schwarz ve své práci o osídlení Sudet s argumentem, že v dialektech německého obyvatelstva na Moravě není stopy po vlivu dolní němčiny, jazyka severních oblastí Německa.

Pro dobu působení biskupa Bruna v Olomouci (1245/47–1281) svědčí dochované prameny o tom, že biskupství vlastnilo 199 vesnic a měst, z nichž pouze 29 bylo nově založeno, obnoveno nebo rozšířeno. Měst a tržních vsí bylo z počtu 199 pouze 12, z nich však biskup založil jediné město – Brušperk, které nazval svým jménem. Kdyby budoval cokoli na pozemcích jiných vlastníků, bylo by to ve středověku stejně protiprávní jako dnes. Bruno se snažil restituovat rozchvácené statky biskupství a přirozeně i rozmnožit majetky biskupství především dary, koupěmi i výměnami statků. Úspěchy v tomto směru za prvních dvacet let svého působení v biskupství vykazoval v tzv. Brunově závěti z roku 1267.

Rovněž odvádět poddané jiným vlastníkům nebylo dost dobře možné bez jejich svolení. To platí i pro Brunovy příbuzné v Dolním Sasku, kteří své poddané pečlivě registrovali. Bruno odešel ze svého rodného kraje již v útlém mládí, když se

stal kanovníkem v Lübecku a později v Magdeburku, a na rodový majetek neměl právo. Město Hameln, z něhož měli kolonisté na Moravu podle W. Wanna s biskupem Brunem přijít, nikdy Schauenburkům nepatřilo.

Koho však Bruno skutečně od střední Vezery na Moravu přivedl, byli ministeriálové z vojenských posádek na hradech, kteří se postupně vyvázali ze svých povinností k hradu Schauenburgu a podobně i k mindenskému biskupství nebo ke starému říšskému klášteru Möllenbecku. Za nimi pak přišli do služeb olomouckého biskupství další ozbrojenci a vytvořili tak jádro biskupova vojska, s nímž Bruno sloužil českému králi Přemyslu Otakarovi II. jako jeho první vazal. Jak píše jeho nejstarší životopis *Vita Brunonis*, „stál neochvějně a nepřemožitelně v boji obklopen družinou svých ozbrojených rytířů ... a neopouštěl knížete pozemského státu – sám kníže církevní – ani v životě ani v smrti“. Po smrti Přemyslově na Moravském poli udržel za nastalého rozvratu jako správce Moravy její sounáležitost s českým královstvím. To je dokladem, že zájem českého státu a myšlenku jeho jednoty pokládal za svou vlastní věc. Obecněji pojato – vytvořil si pozitivní a odpovědný vztah k nové vlasti, což je projevem skutečného interkulturního myšlení.

Ranní mlhy nad Dómem (foto L. M.)

O srdci cínového vojáčka

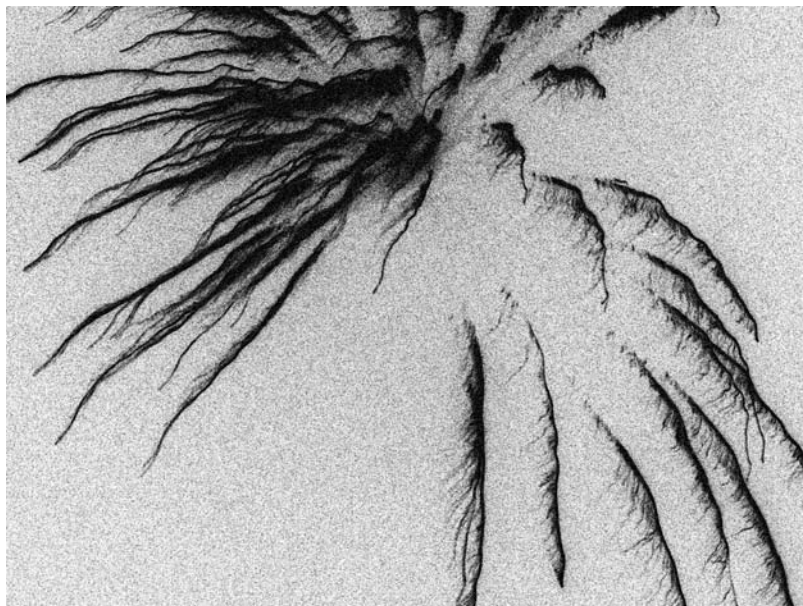
Téměř skutečný příběh na motivy pohádek Hanse Christiana Andersena
Statečný cínový voják a Pastýřka a kominíček.

Jaroslav Radvan

V pokoji s krbem byly na polici uloženy nejrůznější předměty jako upomínka na zašlé časy. Byla mezi nimi skutečná umělecká díla, kupříkladu král a královna z šachové hry, kterou kdysi neznámý mistr vyřezal ze slonové kosti, a také porcelánová soška tanečnice, panenka celá bílá stejně jako oni, a proto byla jejich dcera. Až na samém konci police, přímo nad krbem, stál docela obyčejný cínový voják. Byl poslední z celého pluku cínových vojáků, se kterými starý pán, kterému dům s pokojem a krbem patřil, vybojoval jako malý chlapec mnoho vítězných bitev. Porcelánová panenka se vojákovi velmi líbila a také voják se – kdoví proč – zalíbil panence, a i když to nebylo nikdy vysloveno, oba to považovali za zasnoubení. Jenže král a královna rozhodli, že se panenka provdá za satyru, který se jím podobal, neboť byl vyřezán ze vzácného dřeva, byl v cizině a vědělo se o něm, že má před sebou skvělou budoucnost. Do jejich rodiny se hodil lépe než cínový voják, jaké odlévají

z obyčejného kovu po tuctech, kdežto satyr byl mistrovským dílem! A pak – patřil přece mezi Vyšší Bytosti a to znamenalo pro krále a královnu na každý pád víc než obyčejný cínový voják. Panenka snad milovala svého vojáčka, ale protože byla jen z křehkého porcelánu, nakonec svolila.

Cínový voják – stejně jako všichni vojáci – bojoval vždy jen za nějakou Velkou Věc a vůbec

Ikarova křídla (foto L. M.)

neuměl bojovat sám za sebe. Snad by byl ze své pušky zastřelil královnu, krále nebo satyra, možná by zastřelil i sám sebe, ale byl pouhý vojáček a uměl střílet jen na rozkaz. Bez rozkazu vojáček dokážou jen ustupovat, a tak i on ustoupil až na samý okraj police a obrátil se ke všemu zády, aby nic neviděl. Jen srdce ho tížilo tak, jako by nebylo z cínu, nýbrž z olova, a on si jen přál, aby mělo kolem sebe skořáčku tak pevnou, že by k němu už nikdy žádný cit neproniknul.

– To ti mohu snadno splnit, pokud si to ovšem opravdu přeješ, ozvalo se za ním. To povolil uzávěr tabatěrky, ze které vyskočil čertík. Cínový vojáček byl až do hloubi duše uražen, netušil, jaké zlo se skrývá za jeho pošetilým přáním, a to zlo mělo být čertíkovi odměnou.

– Ano, chci, odpověděl a jeho přání se splnilo. A tak tam stál na samém kraji police vedle krbu, pevně svíral svoji pušku a díval se skrz okno do dálky a vzpomínal na své kamarády a bitvy, ve kterých je ztratil, vzpomínal na všechno hezké i ošklivé, co kdy prožil, jen aby nemusil myslet na to, co bylo v jeho životě nejkrásnější a nejbolestnější zároveň.

Jednou po mnoha letech navštívila starého pána jeho neteř s malým chlapcem.

– Něco pro tebe mám, řekl starý pán a sáhl pro cínového vojáčka. Zavadil

však o polici a cínový vojáček spadl přímo do hořícího krbu.

– Ach, vykřikl chlapec. – To je zrovna jako v té pohádce! Mohl bych dostat alespoň srdce cínového vojáčka?

– Jistě, řekl starý pán, a když v krbu vyhasl oheň a popel vychladnul, vyhrabal z něj to, co z cínového vojáčka zbylo. Rozteklý cín měl opravdu tvar srdce. Když však je chtěl očistit, skořáčka se rozpadla a uvnitř nebylo nic než prázdnota. Pod skořápkou, která je měla chránit, vyhořelo srdce cínového vojáčka dávno před tím, než on sám spadl do krbu.

Cesta kovem a ledem (foto L. M.)

Filozof – majster slasti

Matúš Porubjak

Najneskôr od dôb atomistu Démokrita sa grécka filozofia zhodne na tom, že cieľom ľudského života je mravná zdatnosť (*areté*) a z nej vyplývajúca blaženosť – *eudaimonia*; veď, ako hovorí Aristotelés na začiatku svojej *Etiky Nikomachovej* (I, 4; 1095a), tak bežní ľudia, ako aj vzdelanci sa zhodnú na tom, že práve blaženosť je najvyšším zo všetkých dobier, ktoré človek môže dosiahnuť, a že byť blažený znamená dobre žiť, dobre konať a dobre sa mať. Dnes by sme túto grécku blaženosť mohli nazvať spokojnosťou, či skôr kvalitou života, ktorá vyžaduje naše osobné úsilie a celoživotný rast založený na seba-zdokonaľovaní.

Etymologicky *eudaimonia* (blaženosť) znamená „mať dobrého strážneho ducha“. V bežnej reči *eudaimonia* označovala stav, ktorý by sa dal pomenovať ako byť „dobrého ducha“, byť „skutočne šťastný“. Slovenský preklad tohto typicky gréckeho slova výrazom „blaženosť“ môže zníť nášmu uchu trochu zvláštne, ba až podozrivo. Blaženosť si nevdojak spájame so slasťou, či rozkošou (ktorú Gréci nazývali *hédoné*). Patrí sa vôbec spájať dobro s blaženosťou, či nebodaj s rozkošou? Veď väčšina novovekých etík (predovšetkým Kantova etika a z neho vychádzajúce tzv. deontologické etiky), zvyknú slasť ostro oddeľovať od mravného (teda dobrého a blaženého) života.

Pre starých Grékov však slasť vždy akosi prínáležala k blaženosti. Dobré – mravné konanie bolo pre nich takým konaním, ktoré prinášalo človeku radosť a radosť predsa zaraďujeme medzi slasti. Slasť i blaženosť skrátka nejako k životu

patria. Aj preto sa Aristotelés v *Metafyzike* (XII, 7; 1072b) nerozpakuje o Prvom hýbateľovi – najvyššom kozmologickom a teleologickom princípe – vyhlásiť nielen to, že jeho život je najlepší (*ariston*), ale aj to, že je najpríjemnejší (*hédiston*). A svoju alegorickú úvahu uzatvára slovami: „Ak je teda boh vždy taký blažený ako my niekedy, je obdivuhodný; ak je však ešte blaženejší, je ešte obdivuhodnejší. A takým skutočne je.“

Nasledujúce riadky preto budeme venovať nielen blaženosti, ale aj príjemnosti a slasti, a to u Platóna, keďže práve on býva považovaný za ich odporcu. Dejiny filozofie tradične vyhradzujú Platónovi jedno z najčestnejších miest. Dialógy, ktoré napísal, sú komentované už viac než dve tisíciky rokov. Vďaka tomu sa na jeho filozofiu „nabalili“ mnohé interpretácie, cez ktoré ho vnímame dodnes. Učebnice nám zvyknú hovoriť, že Platón vytvoril metafyziku dvoch svetov (hoc sa v *Timaiovi* – 31a–b – explicitne dočítame, že svet je len jeden); že bol „objektívny idealista“ (slovné spojenie, ktorému by určite nerozumel a asi ani rozumieť nechcel); a že odmietal telo a slasti. Práve na túto tretiu (dez)interpretáciu Platóna by sme chceli zamerať svoju pozornosť.

V Platónových dialógoch naozaj môžeme nájsť nejednu pasáž, kde si berie telo a telesnosť kriticky na mušku, ba nájdeme aj pasáže, ktoré znejú nášmu uchu tak, ako by telo vyslovene odmietal. Pri ich čítaní však nesmieme zabúdať na kontext doby, v ktorej boli napísané. Grécko Platóna je krajina plná zmyslových podnetov – krajina zaliata slnkom, plná farieb, vôní a chutí; krajina, v ktorej sa na pomerne malej ploche striedajú ostrovy s pevninou, pokojné prístavy so strmými bralami, neschodné hory s žírnyimi pastvinami a úrodný-

mi nížinami; husto obývané časti s neobývanými končinami, v ktorých sa dá naraziť na vchod do podsvetia. Je to krajina, v ktorej opálení muži (v Sparte i ženy) cvičia a závidia vyzlečení; krajina, v ktorej sa takmer permanentne bojuje, takže fyzická pripravenosť rozhoduje o prežití; a v neposlednom rade je Grécko kultúrou, ktorá bez akejkoľvek „pornografickosti“ zobrazila nahé mužské a ženské telo tak dokonalo, že sa stala vzorom pre helenistické a neskôr aj renesančné umenie. Už len tieto skutočnosti nám môžu napovedať, že vyslovene negatívne chápanie tela a telesnosti (s ktorým prídje až neskorý helenizmus ovplyvnený východom) môžeme u Platóna považovať za ak už nie vylúčené, tak aspoň za veľmi nepravdepodobné.

Ak nechceme hovoriť o telesnosti mŕtvol, ale predovšetkým o živých ľuďoch, budeme musieť spolu s telom človeka skúmať aj jeho dušu. Podľa všeobecnej antickej predstavy, prítomnej od začiatku klasického obdobia, sa všetko živé (vrátane človeka, ba dokonca aj kozmu) skladá z tela a duše. Tejto predstavy sa drží aj Platón, a preto ani on nemôže tvrdiť, že by telo alebo duša boli jednoznačne dobré alebo zlé. Obe vyžadujú pozornosť a obe sú predmetom výchovy. Závisí na našej starostlivosti o seba samých, či nám telo a duša prinesú dobro alebo zlo, slasť alebo strasť. Navyše, starostlivosť o telo a dušu musí podľa Platóna prebiehať súčasne. V Dialógu *Timaios* (88a–c) sa dozvedáme, že „ak je duša silnejšia než telo, počína si veľmi neviazane, otriasa celým vnútrajškom tela a naplňa ho chorobami; a keď sa usilovne pustí do učenia a skúmania... celkom rozpaľuje telo, vyvoláva v ňom zápal a tak ho ničí“. A naopak, keď sa „dušu prevyšujúce telo spojí s malou

a slabou rozumovou schopnosťou, víťazia pohyby silnejšej časti a rozširujú svoju oblasť; dušu však robia hluchou, nechápavou a zábudlivou, a tak v nej vyvolávajú najväčšiu zo všetkých chorôb – nevedomosť. Jedinou záchranou pre obe časti je neuvádzať do činnosti ani dušu bez tela, ani telo bez duše, aby sa obe mohli navzájom brániť, a tým nadobudnúť rovnováhu a zdravie.“ Preto „ten, kto sa usilovne zaoberá vedami alebo vôbec duševnou činnosťou, musí v náležitej miere pestovať aj telesné pohyby a venovať sa gymnastickým cvičeniam, a zasa ten, čo horlivo pestuje telo, musí pomýšľať aj na činnosť duše a zaoberať sa múzickými umeniami a filozofiou, ak chce byť nazvaný harmonicky vzdelaným, dobrým a krásnym (*kalos, agathos*) mužom“.

Človek sa musí starať o svoje telo aj preto, že je bytosťou, ktorá žije vo viditeľnom a hmatateľnom kozme. Ak by nemal telo a s ním spojené vnímanie, nevedel by sa vo svete orientovať, nemohol by si vytvoriť ani základné predstavy o svete – a bez nich by sa nemal ako rozpomenúť na čisté vedenie reprezentované populárnymi Platónovými ideami. Ak by človek nemal žiadnu zmyslovú skúsenosť, ale len „dokonalé vedenie o dokonalom vedení“, potom by nenašiel ani „cestu domov“. (Platón pozitívne hodnotí vnímanie napr. v pasážach dialógov *Faidón* 75a–76a, *Faidros* 248b–c, *Filébos* 62b, či *Charmidés* 169a nn.) Nie je naším zámerom vyrobiť z Platóna akéhosi antického „empirika“, chceme len upozorniť na skutočnosť, že aj on si bol dobre vedomý dôležitosti vnímania, hoc dôsledne odmietol predstavu, že by vnemy boli jedinou a dostatočnou podmienkou poznania.

Dnes sme náchylní stotožňovať slasti s telom. U Platóna je to trocha zložitejšie. Upozorňuje nás,

že ak by sme boli len telom bez duše, žiadnu slasť by sme nepocítovali. Len vďaka duši sme schopní uvedomiť si, že máme telo s jeho zmyslovými schopnosťami. Ak by sme dušu vylúčili, potom by sme sa podobali kameňu, či skôr mŕtvole, ktorá síce akosi pasívne „vníma“ čo sa okolo nej deje (keď na ňu svieti slnko, úspešne sa zohrieva a rozkladá), ale na svoje okolie ani aktívne nereaguje, ani o ňom nič nevie. Z toho pre Platóna plynie zaujímavý dôsledok, ktorý si podrobne všimneme o chvíľu: tak ako naše myšlienky môžu byť pravdivé alebo klamné, rovnako aj naše slasti a strasti musíme posudzovať z hľadiska ich pravdivosti či klamlivosti (*Filébos* 36c nn; porovnaj *Ústava*, 582a nn).

Duša hrá v otázke slasť klúčovú úlohu. Ako si ju však máme predstaviť? Ako jednotný a nerozborný celok, alebo v nej môžeme rozlíšiť viacero častí? Na túto otázku odpovedá Platón v *Ústave* (436a – 440d) nasledujúcou úvahou: ak by sme používali vždy celú a jednotnú dušu, potom by v nej nemohlo prísť k rozporu, lebo je nemožné, aby tá istá vec bola súčasne v dvoch protikladných stavoch. Človek však často zažíva pocity „rozpoltenosti“; napríklad keď ho v duši čosi nabáda piť a zároveň mu niečo iné piť bráni. V ľudskej duši teda budú minimálne dve zložky: jedna zložka, ktorou človek túži po láske, jedle a pití; a druhá zložka, ktorou človek uvažuje. K nim ešte Platón priradí ďalšiu, „strednú“ zložku, ktorá prichádza na pomoc rozumu vo forme hnevu: „kedykoľvek niekoho znásilňujú žiadostivosť proti rozumnej úvahe, nadáva si a hnevá sa na túto násilnú moc vo svojom vnútri“, hnevá sa sám na seba a jeho hnev sa stáva spojencom rozumnej úvahy. Ak však táto zložka preženie svoju horlivosť, alebo ak sú jej predstavy mylné, musí byť sama skrotená rozu-

mom. Takéto „trojzložkové“ chápanie duše nájdeme v mnohých Platónových dialógoch, a v *Ústave* sa na ňom zakladá celá kompozícia usporiadania obce ako človeka „vo veľkom“.

Priblížme si jednotlivé zložky. Prvú zložku Platón nazýva *epithymia* – žiadosť. V dnešnej terminológii by sme ju mohli nazvať pudom. Tvorí akúsi primárnu bázu duše, ktorá zodpovedá za udržanie organizmu pri živote – jedlom, pitím a rozmnožovaním; podmieňuje fyzický rast človeka a jeho fyzické prežitie. Hoc sa túto zložku učíme zvládať od útleho detstva (napríklad sme navykaní vypýtať sa na nočník), dokáže nás najsilnejšie ovládať. Preto grécka filozofia i medicína často tematizujú otázku podliehania telesným pôžitkom, t.j. otázku, akým spôsobom pracovať so žiadosťami, aby náš sklon k ich nemiernemu užívaniu nevyčerpal organizmus natoľko, že v ňom zapríčiní chorobu, prípadne až smrť – „pud k životu“ nesie so sebou tendenciu premeniť sa na „pud k smrti“.

Druhou zložkou duše je *thymos*. Pre tento výraz nejestvuje ekvivalent v našom jazyku. Zvykne sa prekladať ako srdnatosť a jeho funkcie dnes pričítame čiastočne citu, čiastočne vôli; najjednoduchšie by sme ho snáď mohli charakterizovať ako „emócie“. U Platóna sa *thymos* spája so vzťahmi, pochopenými ako schopnosť začleniť sa do spoločenstva (rodina, priatelia, obec) a presadiť sa v ňom. Moderne povedané, *thymos* je akousi obdobia „emočnej inteligencie“. Nadväzuje na celú škálu pocitov, ktorá súvisí so vzťahmi k sebe, druhým a okoliu – od pocitu uznania, spokojnosti, bezpečia a lásky až po odmietnutie, zhanobenie, strach a nenávisť. *Thymos* je zložkou duše, na ktorú pôsobí štandardná výchova. Možno ho formovať buď pozitívnymi návykmi, alebo deformovať

návykmi negatívnymi. Ak sa formuje pozitívne, zvyšuje sociabilnosť človeka, ak sa formuje negatívne, vedie človeka k asociálnemu správaniu, prípadne až k tomu, čo Gréci nazývajú *hybris* – bezbožná spupnosť narušujúca nielen ľudský, ale aj božský poriadok.

Tretou zložkou duše je *nús*. Toto slovo sa prekladá s ohľadom na kontext buď ako rozum, alebo ako duch. Grécka filozofia medzi oboma pojmami nevedie žiadnu ostrú dištinkciu. *Nús* chápe ako niečo, čo sa zhoduje s najvnútornejším usporiadaním sveta a je schopné si toto usporiadanie uvedomovať. Usporiadanie sveta je božské, takže *nús* sa zhoduje ako s „racionálnym“, tak i „duchovným“. Keďže sa *nús* prirodzene plne zhoduje s celkom, nemôžeme ho v konečnom dôsledku charakterizovať ako „náš“ *nús*, je skôr theofániou – vyjavením božského v človeku. Vďaka *nús* môže smrteľný človek „racionálne“ poznávať svoje miesto vo svete a zároveň sa „duchovne“ pripodobniť bohom.

Ludia majú tieto tri zložky duše rôzne rozvinuté. Toho, kto sa v živote venuje hlavne žiadostiam spojeným s potrebami tela (*epithymia*), Platón nazve milovníkom peňazí a zisku (*filokerdés*), lebo na uspokojenie týchto potrieb sú potrebné predovšetkým peniaze. Kto sa sústreďí na stránku emotívnu (sociálno-politickú – na *thymos*), dostane meno milovník cti a víťazstva (*filoníkos*); kto svoj život zasväťí duchovno-rozumovej zložke duše (*nús*), dostane od Platóna meno milovník poznania a múdrosti (*filosofos*). Tri zložky duše formujú tri typy ľudí a zároveň každej zložke prináležia špecifické potreby, ktorých naplnenie prináša špecifické slasti. Radosť z dobrého jedla je inou slasťou než radosť z uznania našej práce a inú kvalitu slasti zas prináša vyriešenie problé-

mu, s ktorým sme dlhú dobu zápasili. Samozrejme, mnohé slasti sú zmiešané a nedajú sa jednoznačne priradiť k niektorému z troch uvedených typov. Napríklad, väčšina ľudí si dobre pamätá na svoj prvý bozk. Domnievam sa, že je tomu tak preto, lebo sa v tom okamihu spojili všetky tri druhy slastí: vzrušenie z intímneho telesného kontaktu (*epithymia*), očakávanie, že týmto činom stúpňeme v očiach svojich vrstovníkov (*thymos*) a zároveň radosť z objavenia niečoho úplne nového (*nús*).

Hoci sú mnohé slasti zmiešané, každý z troch typov ľudí bude dávať prednosť tým slastiam, ktoré sú najbližšie jeho povahe (*Ústava* 581c – 582a): Milovník zisku bude presvedčený, že rozkoš spojená s nadobúdaním uznania, či radosť z učenia sa novým veciam je menšia než rozkoš zo získavania peňazí a z vecí, ktoré sa za ne dajú obstaráť. Milovník cti a víťazstva zas bude preferovať slasti spojené so spoločenským uznaním; finančný zisk bude považovať za čosi menejcenné a znalostiam dá prednosť len vtedy, ak mu prinesú patričnú slávu. Milovník múdrosti si najradšej vyberie učenie a skúmanie; zisk a slávu bude pokladať za nutné slasti a bude ich vyhľadávať len do tej miery, ktorá mu zabezpečí adekvátne životné podmienky. Platón si v *Ústave* (582a–e) tiež kladie otázku, ktorý z týchto typov ľudí bude najskúsenejší vo všetkých druhoch slastí. Aby ju zodpovedal, použije dva príklady (583b – 588a), nazvime ich „výstup na horu“ a „dospievanie“.

Počas svojho života prechádzame rôznymi štádiami vnímania slastí. Hneď od narodenia sme schopní vnímať slasti spojené s vyživovaním: pocit nasýtenia, tepla, dotykov a ochrany. Keď trocha vyrastieme, začneme si uvedomovať svoje miesto v rodine a medzi vrstovníkmi. Sme

spokojní, ak sú vzťahy v našom okolí priaznivé; pociťujeme radosť, ak sa nám podarí zaujať výhodné postavenie, tak medzi vrstovníkmi, ako aj voči súrodencom a čiastočne i rodičom. V puberte zakúšame túžbu po osamostatnení, učíme sa preberať zodpovednosť sami za seba. Nevyhnutnou súčasťou samostatnosti sa stáva naša schopnosť rozhodovať na základe vedomej, rozumnej úvahy, ktorá odlišuje dieťa od dospelého (hoc, ako Platón poznamenáva, vskutku dospelí sú len málokto). V priebehu života dospievame, počas tohto procesu postupne zakúšame a rozvíjame jednotlivé druhy slasťí. Najviac skúseností so slasťami tak bude mať ten, kto rozvinul aj posledný druh slasťí. Milovník múdrosti nutne prešiel prvými dvoma štádiami a svojou skúsenosťou v slasťiach bude vynikať tak nad milovníka zisku ako aj nad milovníka víťazstva. A keďže posudzovanie je vecou rozumného uvažovania, bude mať milovník múdrosti ako jediný schopnosť adekvátne posúdiť všetky ostatné slasťi.

Druhý príklad, ktorý má priblížiť našu skúsenosť so slasťami, sme si nazvali „výstup na horu“. Ten kto pozná len kopce, si myslí, že keď vystúpi na vrchol kopca, dosiahol najvyšší možný vrchol a bude sa z tohto úspechu radowať. Ak však spozná horu, bude mu výstup na kopec pripadať ako malé víťazstvo oproti výstupu na horu a radosť zo zdolania kopca ako menšia než radosť zo zdolania hory. Kto však vystúpi na najvyšší štít vysokej hory, môže sa potešiť rozhľadom do okolia. Až z tejto pozície bude môcť pravdivo posúdiť výšku kopca i hory, na ktoré vystúpil predtým. Aj slasť, ktorú zažíval doposiaľ, sa mu ukáže ako menšia oproti slasťi, ktorú zakúsi na vrchole najvyššieho štítu. (Musím čitateľa upozorniť, že Platón hovorí

o výstupe nahor a o pozícii dole, v strede a hore. Metaforu kopca, hory a štítu pridávam kvôli obraznosti; som však presvedčený, že táto metafora je v dikcii toho, čo chce Platón ukázať.)

Zostaňme pri tomto príklade. Milovník zisku sa nachádza v pozícii človeka, ktorý vystúpil na malý kopec. Za najväčšie považuje slasťi spojené s jedným, pitím, milovaním a získavaním prostriedkov na tieto činnosti. Slasťi, ktoré „zasahujú dušu prechádzajúc telom“, ako ich Platón charakterizuje (*Ústava* 584c), však majú niekoľko nevýhod. Predovšetkým sú vo veľkej miere spojené so strasťami (sú ako dvojčatá so zrastenými hlavami – *Faidón* 60b,c): Najväčšiu radosť z jedla pociťujeme, keď sme hladní, z pitia, keď sme smädní, a z milovania, keď sme po dlhšej abstinencii. Ďalej tieto slasťi veľmi rýchlo vyprchajú – prejdú k neutrálnemu stavu a napokon k stavu strasťi, nepríjemného pocitu, ktorý vyvolá potrebu ich opätovného naplnenia. A nakoniec, každá z týchto slasťí vyvoláva potrebu ďalších rafinovanejších spôsobov, ako ju uspokojiť, až sa nakoniec v chaotickej spleti slasťí prechádzajúcich telom úplne stratíme. Keďže milovník zisku si iné slasťi nijak zvlášť necení, hľadá vrchol v slasťiach, ktoré vyžadujú neustále obnovovanie a obmieňanie. Je v pozícii človeka, ktorý sa sklzáne z kopca, hneď ako naň vylezie; človeka, ktorý je donútený neustále míňať všetku svoju pozornosť a silu na chaoticke pobehanie po malom kopci, kvôli čomu nie je schopný zahliadnuť hory a štíty. Vďaka neschopnosti milovníka zisku uvidieť ostatné slasťi sú jeho slasťi najmenej pravdivé a zároveň najmenej stále, alebo, ako to vyjadrí Platón, majú v sebe najmenej bytia (*Ústava* 585a–e).

Slasťi milovníka víťazstva sú stabilnejšie a bližšie pravde. Prijatie okolím a spoločenské uzna-

nie má zväčša dlhšie trvanie než pocit nasýtenia dobrým jedlom. Avšak podobne ako človek, ktorý spoznal len horu, ale nevyšiel až na štíty, zostáva milovník víťazstva kdesi na polceste. Najpravdivejšie a najstálejšie slasti bude zakúšať milovník múdrosti. Na štítoch býva najčistejší vzduch a najlepší rozhľad. Milovník múdrosti sa nenechal zlákať blúdením po kopcoch ani pocitom víťazstva z dobytia hory. Obrátil svoj zrak nahor, nevyčerpал svoje sily, dokázal ich ušetriť pre to, aby uvidel. Jeho slasť je slobodná, čistá a jasná. To však neznamená, že pohŕda ostatnými slasťami. Tak ako duša milovníka zisku a milovníka víťazstva, aj duša milovníka múdrosti sa skladá zo všetkých troch zložiek. Aj on potrebuje jesť a potrebuje žiť v spoločensťve. Aj on sa bude radovať z dobrého jedla a bude si vychutnávať uznanie, ktorého sa mu dostane. Nebude však na ničom z toho lipnúť. Slasťi, ktoré ponúka „telo“ a „spoločnosť“ bude užívať natoľko slobodne, nakoľko je to pre smrteľnú bytosť možné. Zároveň bude nad milovníka zisku i milovníka víťazstva vynikať svojou spokojnosťou. Bude najspokojnejší preto, lebo dokáže adekvátne používať všetky tri zložky duše.

Najhorší život a najmenej slasťi teda zakúsi milovník zisku, ktorý dokázal uspokojiť len jednu zložku svojej duše a ostatné nechal zakrpatieť. Lepšie na tom bude milovník víťazstva, ktorému sa podarilo rozvinúť a uspokojiť dve zložky duše, avšak tretia zostala nenaplnená. Najlepšie a najslasťnejšie bude žiť ten, kto rozvinie aj poslednú zložku duše, zložku, ktorá je schopná vedome uspokojiť všetky potreby duše. Takým človekom je milovník múdrosti – filozof. Platónov filozof teda nie je nijakým kaviarenským intelektuálom, ani šíaleným vedátorom, ba ani asketickým pseudo-

mystikom, ktorý pohŕda všetkými slasťami. Práve naopak, je to človek, ktorý spoznal slasťi, vie si medzi nimi vybrať a je si istý, že najvyššiu rozkoš mu prinesie duchovná činnosť. Platónov filozof je nie len majstrom vedenia, ale aj majstrom slasťi.

Nechávam na čitateľovi, aby sám rozhodol, či je táto Platónova predstava „realistická“, alebo „idealistická“. Chcem však v tejto súvislosti upozorniť na fenomén priateľstva, ktorý si antika veľmi vážila. Človek je spoločenská bytosť, obdarená schopnosťou uvažovať. Ak je sám, má – napriek všetkým svojim zručnosťam – minimálnu šancu prežiť, a to nie len „fyzicky“ ale i „psychicky“. Preto sú vzťahy s druhými veľmi významným faktorom našej spokojnosti. Priateľstvá založené čisto na „zisku“ (finančnom, sexuálnom, atď.) sú zväčša vytvárané ad hoc, a aj keď môžu uspokojiť naše „pudové“ potreby, sú ľahko narušiteľné a nezvyknú dlho trvať. Priateľstvá, ktoré nadobudnú rozmer „víťazstva“, t.j. vzťahy, ktoré nám zabezpečujú určitý spoločensko-právny status (či už ide o pracovné alebo rodinné vzťahy), zvyknú pretrvávajú dlhšie; a ak uspokojujú naše emotívne potreby, prinášajú veľkú mieru osobnej spokojnosti. Existujú však priateľstvá, ktoré svojou kvalitou a dĺžkou prekračujú všetky ostatné vzťahy, a ktoré nachádzame len veľmi vzácnne. Tieto priateľstvá uspokojujú potrebu, ktorú zväčša ani nevieme pomenovať; potrebu, ktorú akoby sme ani nepotrebovali, a napriek tomu sa bez jej uspokojenia necítíme byť úplní. Priateľstvá, ktoré akoby rušili čas a kdesi hlboko v nás odkrývali vrstvu pokojnej radosti a tichého pochopenia. Priateľstvá, ktoré sa nezakladajú ani na zisku, ani na spoločenskej prestíži, ale na hľadaní tej zvláštnej veci, ktorú by sme snáď aj dnes mohli nazvať „múdrost“.

Jsou místa, kam se člověk rád vrací

Bohuslav Smejkal

Před vchodem do budovy olomoucké Vědecké knihovny jsem se nedávno setkal s dlouholetým návštěvníkem knihovny, a ten mě pozdravil slovy uvedenými v titulu mého vzpomínkového vyprávění. Jak bych se nerad vracel do knihovny, která je, jak ji kdosi nazval „nádrž vědění, pečlivě strážnou“. Z nádrže vědění jsem mnoho získal pro sebe a své vzdělání, ale také mi bylo dopřáno toto knižní bohatství strážit, a to po plných třicet pět roků, kdy jsem byl pracovníkem knihovny. Pro mě, daleko významnější předchůdce, bylo působení v olomoucké knihovně ctí a životní zkušeností. Tím více pro mne, absolventa olomouckého gymnázia, který po květnu 1945 neznal své životní směřování. Pro knihovnictví mě získal Otto František Babler, spisovatel a překladatel, v oné době správce knihovny Obchodní a živnostenské komory v Olomouci. Kdykoli jdu Kollárovy náměstím, vždy mé oči zabloudí do oken prvního patra, kde byla knihovna s 10 000 svazky umístěna. Únor 1948 znamenal konec této instituce a přechod dvou knihovníků i s fondem do tehdejší Univerzitní knihovny. O naši záchranu se zasloužil ředitel Bohuš Vybíral, Bablerův přítel. Oba dva jmenovaní, Babler

Oslavy 400. výročí knihovny ve výstavním sále Vlastivědného muzea

i Vybíral mě uváděli do knihovnické praxe. Stále jim za to děkuji u jejich hrobů na olomouckém Ústředním hřbitově.

Každoročně jsem se setkával za knihovním pultem s dlouholetými návštěvníky knihovny, ale i se studenty vstupujícími na olomouckou vysokou školu, s důchodci – bývalými vědeckými pracovníky, pro které zůstala knihovna místem, kam se rádi vraceli. Mnohé z nich mám stále v paměti. Jeden důchodce – lékař, významný paleontolog se stal dokonce mým otcovským přítelem a každodenním návštěvníkem knihovny. Přicházel takřka mezi prvními, ihned po otevření knihovny. Byl to MUDr. RNDr.h.c. Mořic Remeš, tchán významného českého paleontologa univ. prof. Radima Kettnera. I v důchodu pokračoval Remeš ve zpracování svých nových nebo nedokončených prací. Výpisky pořízené a ověřené dopoledne v knihovně si doma zpracoval do konečné podoby. Se zájmem jsem si nedávno znovu přečetl jeden jeho dosud nevydaný strojepis *Moje vzpomínky na olomouckou Studijní a Univerzitní knihovnu*, sepsaný v roce 1949. Píše o svých návštěvách knihovny od roku 1892, kdy knihovna byla ještě umístěna v bývalém kostele klarisek, poté o svém bádání v knihovně, přemístěné v roce 1907 do budovy Teologické fakulty na Univerzitním náměstí, a konečně o roce 1936, kdy již docházel do definitivního sídla knihovny v Bezručově ulici č. 2. Remeš hodnotí nejen fond knihovny, ale také tehdejší správce a návštěvníky knihovny. Svě vzpomínky uzavírá slovy: „Olomoucká Univerzitní knihovna je na cestě k novému rozkvětu. Mnoho práce třeba vykonat, než se zpracuje celý materiál (míni nezpracované knihy, získané po roce 1945), a pak jí zůstane další úkol udržovati se na výši, které musí

dosáhnouti, má-li být vrcholnou knihovnou institucí kraje a hodnou svého názvu druhé moravské univerzitní knihovny“.

Části Remešovy literární pozůstalosti dosud nezpracované se v přítomné době ujal pracovník knihovny Lubomír Novotný a četné získané poznatky /včetně fotografií/ publikoval v roce 2007 ve sborníku *Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska*.

Remešovy návštěvy Univerzitní knihovny, od roku 1931 takřka denní, trvaly plných 65 roků. Svědčí o tom jeho zápis v pamětní knize, pořízený při malé oslavě jeho devadesátých narozenin. Naposled byl v knihovně půl roku před svou smrtí. V knihovně ho tehdy postihla mírná mozková příhoda a my ho odvedli domů, na třídu Svornosti č. 9.

Krátkým projevem jsem se s ním loučil v červenci 1959 na olomouckém Ústředním hřbitově. Poté, když jsem poodešel od jeho hrobu o několik desítek metrů, našel jsem další „knihovnický hrob“ někdejšího kustoda olomoucké Lyceální knihovny Carla Leopolda Smekala (1796 – 1868). Jeho pozůstatky i s náhrobkem sem byly přemístěny ze zrušeného hřbitova, prostírajícího se na území dnešního olomouckého Výstaviště FLORA. V listinném materiálu jsem našel zajímavé údaje o jeho práci i starostech, jak uživit početnou rodinu. Mimo jiné byl prvním, kdo pořídil v letech 1851 až 1853 katalog prvotisků uchovávaných v knihovně, a to příkladným kaligrafickým písmem; jeho krásu obdivovali návštěvníci v roce 1926 na Mezinárodním knihovnickém sjezdu v Praze.

Nerad bych unavoval výčtem různých mimořádných příhod, které se udály na úseku služeb

Výstava v r. 1966 ve Vlastivědném muzeu

čtenářům, mně svěřeném. Za zmínku spíše stojí události po politických změnách v roce 1948. Byla to především likvidace moravských klášterních knihoven po roce 1950, kdy se knihovna stala pro jejich knihy „novým domovem“. Pro staré tisky a novější literaturu to byl domov nevlídný: vlhké prostory olomouckého kláštera voršilek, sklepy olomouckého berního úřadu, nouzový sklad na Svatém Kopečku aj. Institute, kterým byly prostory zrušených klášterů přiděleny, naléhaly na okamžité jejich vyklizení. Pracovníci knihovny takřka denně nasedali na nákladní auta a knihy urychleně svázeli z klášterů roztroušených po Se-

veromoravském i Jihomoravském kraji. Na ta léta se s hořkostí vzpomíná, zvláště když duplikáty si odvážely do zahraničí exportní společnosti. Stejně tak ponižující byly chvíle, když pověřený pracovník KV KSC dohlížel na vyřazování tzv. politicky závadné literatury a na její ukládání do trezorové místnosti. Zde se knihy alespoň uchovaly pro rok 1989, „závadné“ tituly ze všech veřejných knihoven

po odvozu do Prahy skončily však ve stoupě.

Obě události měly odezvu v roce 1968, kdy se kolektiv pracovníků rozdělil na dva tábory: na ty, kdo obvinili vedení knihovny za nedostatečný protest proti oběma akcím, a na ty, kdo znali tíhu dohledu bezpečnostních orgánů na průběh obou akcí. Mohl bych uvést jméno pověřeného knihovníka, který byl několikrát volán k výslechům, protože chtěl leccos ze zabavených knih, duplikátů odložit a zachránit pro bývalé majitele.

V této souvislosti je třeba se zmínit o postoji pěti ředitelů knihovny v onom politicky a ideologicky sešňerovaném období. Všichni byli přísluš-

níky „vedoucí strany“, přičemž si však zachovali svou dřívější názorovou orientaci. A mohu říci, že žádný z nich nevystupoval vůči apolitickým pracovníkům knihovny s politickou arogancí, obvyklou v jiných kulturních zařízeních. Jejich postoje při politických prověrkách byly provázeny zamlčením chyb „pomýleného“ nebo stručnou obhajobou. Jejich pozice byla spíše vratká, protože kolektiv knihovny tvořilo téměř osmdesát procent bezpartijních pracovníků.

Radostnou událostí, kterou jsem v knihovně prožil, byla oslava čtyřstého výročí vzniku akademické, později univerzitní knihovny v roce 1966. Knihovně jako druhé nejstarší vědecké knihovně v našich zemích se dostalo státního vyznamenání, průběh oslav byl však apolitický. Vrcholnou událostí byla výstava rukopisů a starých tisků ve velkém výstavním sále Vlastivědného muzea, v prostorách, které knihovně sloužily v letech 1785 až 1907. K tak velkému zveřejnění knižních pokladů došlo v Olomouci poprvé a naposled. K slavnosti vyšly tiskem i stručné dějiny jubilující knihovny, které se mi podařilo včas dokončit díky bohatému listinnému materiálu.

Fondy knihovny rostly každoročně o několik tisíc svazků, takže jsem zažil mnohé tíživé stavební úpravy budovy bývalé státní banky, průchody spojené sousední činžovní budovy, adaptace sklepů a půdních prostor pro uskladnění knih. Byly zpracovány ideové projekty novostavby knihovny, realizace byla vždy odložena pro nedostatek stavebních nebo finančních kapacit. Inu, „kulturní nadstavba“ neměla šanci. Nevyhovujícím řešením

byly přiděly skladových prostor v blízkosti knihovny nebo ve vzdálenějších částech města. Bývalý kostel německých evangelíků i nově postavená budova za ním jsou opět jen dočasným řešením pro uskladnění dvoumilionového knihovního fondu a pro provozní prostory.

Přesto, že základní prostorové potřeby olomoucké Vědecké knihovny nejsou vyřešeny, její služby jsou trvale velmi oceňovány mnoha tisíci uživateli. Oceňováno je elektronické a počítačové vybavení vnitřních pracovišť i služeb, především však práce knihovníků ve službách a pracovníků v ochraně fondů, dovážejících žádané knihy ze vzdálených skladů. Spolehlivá a rychlá práce expedientů si zasloužila v minulosti, ale i dnes velké uznání a dík. Když se setkáváme jednou za rok jako důchodci, pohlížím s úctou do tváří těch žen, které tuto práci vykonávaly, a vzpomínám na ty, kdo jsou již na onom světě.

Četl jsem vyjádření jednoho pravidelného návštěvníka knihovny, který napsal: „Knihovna není jen věda, umění, hledání, nalézání, studium, půjčování knížek, je to také místo setkávání, rozcházení, místo radostí“. Chtěl bych podtrhnout závěrečná slova. V knihovně se setkávají lidé ušlechtilých zájmů, hovoří o nich navzájem. K rozvíjení zmíněných zájmů, k řešení otázek a problémů lidem pomáhají knihovníci. Přidávají ke své službě úsměv a několik vlídných slov, pak je vzájemná spolupráce opravdovou radostí. Zažil jsem ji a zažívám ji mnohokrát, proto se sem rád vracím.

RECENZE

Bohuslav Matyáš zpovídá

František Všetíčka

Nepochybně to byla činnost v rozhlasu, která Bohuslavu Matyášovi (1942) připravila cestu k práci na rozhovorech s lidmi nejrůznějších a někdy i dosti odtažitých profesí a zájmů. Ten, kdo vede rozhovor, musí především hodně znát o bytosti, jíž klade otázky. A navíc musí mít v sobě fluidum, jež cestu k dotazovanému a k jeho práci usnadňuje. Obě Matyáš, jak kniha **Rád jsem vás poznal** (v pořadí už druhá) dokazuje, dovede a má. V případě předkládaných interview má tuto cestu usnadněnu tím, že dotazované dostatečně osobně zná.

Olomoučtí milovníci kultury měli už v září loňského roku příležitost setkat se s některými interviewovanými osobnostmi ve Vědecké knihovně. Bohuslav Matyáš byl onoho večera tím, kdo vládl slovem, Richard Pogoda byl tím, kdo obstaral hudbu – skladbu složenou speciálně pro Bohuslava Matyáše. Ostatně kniha **Rád jsem vás poznal 2** obsahuje rozhovory s osobnostmi, z nichž mnohé jsou spjaty s Olomoucí – patří k nim mimo jiné Hana Maciuchová, Milan Tognier nebo Pavel Taussig. Největší význam Matyášova souboru však spočívá v tom, že čtenáře

Bohuslav Matyáš (foto B. Červinka)

obeznamuje s mimometropolitní kulturou a vědou, což má nesmírný dosah a význam, neboť metropolitní média propagují a hlásají sama sebe. Svou výraznou tendencí zvýznamnit umění a vědu vznikající mimo centrum se Matyášova kniha blíží memoárovým **Různým řečištím** Ludvíka Kundery (ten ovšem nevyzvídal, ale vzpomínkově ztělesňoval).

Ze všech rozhovorů mne upoutaly především dva. Jako první rozprava s historikem umění Mi-

V první řadě zleva M. Togner, F. Všetická, J. Sulovský, V. Burian (foto B. Červinka)

lanem Tognerem, v níž má dotazovaný navýsost zajímavou myšlenku o vizuální paměti kunsthistorika (Togner hovoří o základní bance vizuálních vjemů). Bezděčně se mi vybavila Kalistova Tvář baroka, v níž již slepý autor líčí a interpretuje Rembrandtovu Porážku. V daném případě šlo o vizuální paměť neobyčejně výraznou, doslova znamenitou.

A druhý zážitek mi poskytlo interview s Janem Rokytem, v němž tento folklorista a muzikant vysoce ocenil práci Františka Bartoše. Navíc svou charakteristiku doprovodil pozoruhodným srovnáním Bartoše a Sušila.

Kniha *Rád jsem vás poznal 2* obsahuje pochopitelně řadu dalších postřehů, což svědčí mimo jiné o tom, že Bohuslav Matyáš dovede tahat romzy z dobrých lidí.

Ovšem s jistotou výhradou, jíž je přátelský vztah

tázajícího se k dotazovaným. Nejzřejměji se to projevuje při rozmluvě s ministrem Pavlem Dostálem. Matyáš není v tomto případě dotěrný a nedotáže se na to, jak byl do postu generálního ředitele Národní galerie dosazen Milan Knížák. Ministr Dostál tehdy jmenoval radu Národní galerie, která měla ze čtyř kandidátů vybrat ředitele, a slíbil, že usnesení rady bude respektovat. Knížák pochopitelně neobstál. Dostál tuto odbornou radu rozpustil a ustavil novou, sestávající z jeho podřízených. Ta disciplinovaně Knížáka zvolila a spokojený Dostál nového ředitele rád potvrdil. Na tuto politikářskou kauzu jsem očekával Matyášův dotěrný dotaz. Nebyl však položen. Ministr tak v jeho podání vyzněl příznivěji, než je daná skutečnost.

Bohuslav Matyáš je poučený publicista, ze své podstaty shovívavý a přátelský – avšak každé přátelství by mělo mít své meze.

Jinak je kniha Matyášových rozmluv potřebná a zasvěcující, mimo jiné už pro nemalou šíři profesí, které ve své publikaci představil.

Rád jsem vás poznal 2 / Bohuslav Matyáš. – Vyd. 1. – Uherské Hradiště: Ottobre 12, c2010. – 232 s. ISBN 978-80-86528-49-6

Vánoční hosté

Renáta Fifková

ČEMEŘICE

Rod *Helleborus* z čeledi Průsivňákovité (*Ranunculaceae*), který čítá přibližně 20 druhů, je rozšířený od Evropy přes Malou Asii až do Asie střední. Rodový název pochází z řeckého *hellein* = zabít a *boras* = potrava, píče. V němčině se jí říká *Nieswurz* (kýchací koření, prášek z ní prý způsobuje kýchání), *Christrose* (*Helleborus niger*, *Helleborus foetidus* – Kristova růže), *Schneerose* (sněhová růže), *Lenzrose* (jarní růže). Čemeřice obsahuje saponin a jedovaté glykosidy helleborein a hellebrin a její léčebné účinky byly známy již ve starověku.

Spojována je se starořeckým mýtem o Melampovi (Melampus), věstci a léčiteli rozumějícímu řeči zvířat. Původem pasák koz Melampus vyléčil tři dcery krále Proeta (Proita) z Argu, které zešlily z Dionýsovy vůle, jelikož mu neprokazovaly patřičnou úctu. Toulaly se po kraji, až je našel Melampus a dal jim vypít mléko s odvarem z čemeřice (Apollodorus, Plinius st.). V okolí řeckého města Antikyra (přístav na severním pobřeží Korintského zálivu, starověká Phocis) rostlo ve starověku velké množství čemeřice a rozmohlo se zde její užívání jako prostředku proti šilensví. Ujalo se pořekadlo *Antikyras soi dei* (Musíš do Antikyry = potřebuješ čemeřici) jako narážka na něčí přihlouplost. Kolem roku 600 př. n. l. si Solón na seznam válečných listů zapsal drcenou čemeřici. Také pergamský král Attalus se údajně pomocí helleborinu zbavoval svých nepřátel.

Phytanthoza iconographia, oder eigentliche Vorstellung etlicher Tausend... / Band IV. / beschrieben von Johann Georg Nicolaus Dieterichs. – Regensburg : Bey H. G. Neubauer, 1745. 540 s. (Ve sbírkách Vědecké knihovny v Olomouci)

Ve středověku byla čemeřice používána v malém množství rovněž jako prostředek k léčbě duševních nemocí – šílenství a epilepsie, pozitivně ovlivňovala melancholii a mánie. V 16. a 17. století tmavě hnědý prášek z kořene čemeřice sloužil jako močopudný prostředek a lék na srdeční onemocnění. Čemeřice černá (*Helleborus niger*) také bývala jednou ze složek čarodějnických masť. Odvar z kořene čemeřice se rovněž používal proti vším a jiným parazitům. Podle nejnovějších výzkumů amerických vědců čemeřice obsahuje i alkaloid cyclopamin, který je účinný při léčbě některých druhů rakoviny.

Čemeřice rozkvétá v době zimního slunovratu a Vánoc, oznamuje tak začátek nového ročního období dlouho předtím, než raší první jarní květiny, v době, kdy půdu pokrývá ještě sníh a led. Proto lidé od nepaměti věřili, že má čemeřice magické účinky, dokáže člověka i zvířata ochránit před zimou a nemocemi. S oblibou byla vysazována před chlévy a svazky sušené čemeřice byly zavěšovány na jejich dveře. Je symbolem pro dlouhý, naplněný život a ochraňuje zamilované.

GRANÁTOVNÍK

Granátovník obecný (též marhaník granátový, *Punica granatum*, „panské jabko“, čeleď *Punicaceae* – marhaníkovité), jedna z nejstarších kulturních ovocných dřevin, pochází pravděpodobně z Persie, odkud jej rozšířili Fénicičané.

Díky početným semenům uloženým ve sladké dužině bylo ve starověku granátové jablko symbolem plodnosti a atributem bohyní, které s ní měly co do činění: fénické Aštarty či řeč-

g. *Granata seu Punica flore simplici, Grenade, Armanien, Diar.*
 b. *Granata seu Malus Punica, Pomme de Grenade, Armanien, Diar.*
 c. *Granata flore pleno, Grenadier, Grenade, Armanien, Diar.*
 d. *Granata humilis fructu magno, Mignonne.*

Phytanthoza iconographia, oder eigentliche Vorstellung etlicher Tausend... / Band III. / beschrieben von Johann Georg Nicolaus Dieterichs. – Regensburg: Bey Hieron. Lentz, 1742. 488 s. (Ve sbírkách Vědecké knihovny v Olomouci)

kých Démétér, Persefóné a Afrodíté. Podle řecké mytologie vysadila jako první granátovníky na Kypru Afrodíté, a proto se staly symbolem lásky a vášně. Podle jiného řeckého mýtu musela Persefóné unesená svým strýcem Hádem do podsvětí zde trávit vždy třetinu roku, protože v jeho říši spolkla sedm semínek granátového jablka. Granátovníky obývaly nymfy zvané *rhoiai* a tyto stromy se rovněž vysazovaly na hroby hrdinů. Někdy bývají granátová jablka ztotožňována s bájnými zlatými jablky nesmrtelnosti ze zahrady Hesperidek.

V Sýrii bylo „korunované jablko“ symbolem pro početné potomstvo, znamením naděje a znovuzrození. Proto také zřejmě květy granátovníku ve starověkém Egyptě tvořily součást květinových náhrdelníků pro vznešené zemřelé.

Podle římského mýtu vyrostl první granátovník z krve Bakcha, boha vína, kterého usmrtili Titáni, ale k životu jej opět přivedla Rhea, matka Jova. Pro Římány byl plod granátovníku symbolem lásky, manželství a plodnosti spojovaným s bohyní Juno. Ratolestmi granátovníku si zdobily vlasy římské nevěsty.

V křesťanské symbolice granátové jablko značilo sjednocení mnohých pod jedinou autoritou. V malířství symbolizovalo v ruce Krista-dítěte zmrtvýchvstání, v ruce P. Marie zase poukázvalo na její nevinnost (např. S. Botticelli: *Madona s granátovým jablkem*, 1487, Galleria Uffizi, Florencie). V době renesance bylo atributem personifikované Svornosti (*Concordia*) a Demokracie. V baroku se obraz pučklého granátového jablka s množstvím semínek změnil ve znamení štědrosti.

Pomerančový květ, kolorovaná litografie z knihy: Les Fleurs Animées : Nouvelle édition avec planches très soigneusement retouchées pour la gravure et le coloris Tome Premier / par Jean Ignace Isidore Gérard Grandville. – Paris : Garnier Frères, Libraires-Éditeurs, [1867]. – 339 s. (Ze sbírek Vědecké knihovny v Olomouci)

POMERANČOVNÍK

Pomerančovník pravý (*Citrus sinensis*) z čeledi routovité (*Rutaceae*), nesoucí sladké plody, pochází ze subtropických oblastí jihovýchodní Asie a jeho pojmenování je odvozeno ze sanskrtu. Jedná se o hybrid starověkého původu, pravděpodobně mezi pomelem (*Citrus maxima*) a mandarinkou (*Citrus reticulata*).

V 11. století se z Persie dostal pomerančovník s hořkými plody (*Citrus aurantium*) do Itálie, odkud se rozšířil po jižní Evropě. Sladké pomeranče přivezli z Indie do Evropy jako první portugalské obchodníci v 15. století, podle nichž dostaly v mnoha indoevropských jazycích také své jméno: např. řecky *portokali*, persky *porteqal*, makedonsky *portokal*, rumunsky *portocală*. Také v jihoitalských nářečích se pomeranči říká *portogallo* či *purtualle*.

Z perského *nārang* přes arabské *nāranj* je odvozeno španělské *naranja* a portugalské *laranja* či italské *arancia*. Ze starofrancouzského *pomme d'orange* vzniklo české pomeranč.

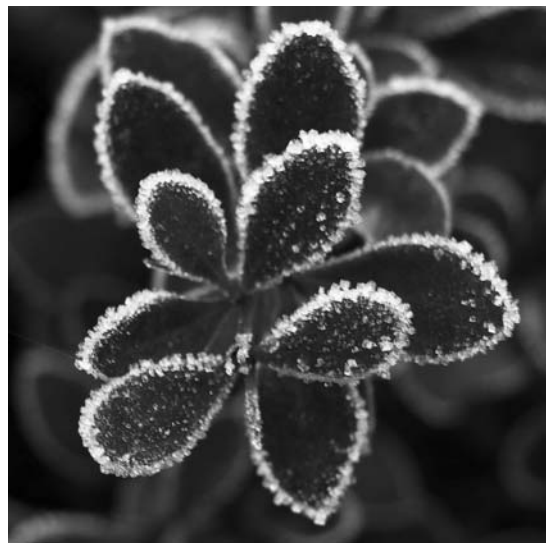
Podle řecké mytologie darovala první strom se zlatými jablky, zřejmě pomerančovník, bohyně Gaia Diovi a Hérě jako svatební dar. Drahotný strom rostl v zahradě Hesperidek, kde ho střežil had Ládón. Zlatá jablka nesmrtnosti se podařilo ze zahrady ukrást Héráklovi s pomocí obra Atlanta. V antice, renesanci a baroku byl proto hrdina zobrazován se zlatými jablky v ruce jako symbolem nesmrtnosti a zlatého věku. Plod pomerančovníku, druh bobule, je nazýván hesperidium.

Důležitou roli sehrála zlatá jablka také v báji o Atalantě a Hippomenovi. Panenská atletka vyzývala své nápadníky k závodům v běhu s pod-

mínkou, že kdo prohraje, bude potrestán smrtí. Zvítězil nad ní až Hippomenes, který při běhu postupně upustil tři zlatá jablka, jež mu darovala Afrodité. Atalantě neodolala, pro každé se shýbla a tak závod prohrála.

Evino jablko ze stromu poznání dobrého a zlého je někdy ztotožňováno s plodem citrusu. Eva prý také při útěku z ráje pod svými dlouhými vlasy jeden plod schovala, a tak se rajské ovoce dostalo na zemi.

Ve Středozeří se pomerančové květy díky nádherné vůni a bělostné barvě staly typickou ozdobou nevěst jako symbol cudnosti a nevinnosti. Citrusy jsou také symbolem čistoty Panny Marie. Kvůli hořké šťávě se pomeranče považují také za znamení bolesti a smrti.

Jinovatka (foto L. M.)

RECENZE

Otevřít cestu vnitřním zdrojům

Helena Velická

Málokdo je dnes spokojen s kvalitou svého života. Setrvávat ve starých návycích a vymlouvat se, že nemůžeme nic změnit ze spousty důvodů, je sice pohodlné, ale nespokojenost v takovém životě jen roste a mění se v obecný negativismus. Ten ovšem bývá zdrojem utrpení a často vyúsťuje v egoistické úmysly, z nichž vzházejí i negativní skutky. Lidé si stěžují na přemíru ve společnosti, ale zapomínají, že měnit svět k lepšímu nelze nějakým zázračným převratem. Revoluce přináší změnu, ale existující zlo se jen přelije do jiných oblastí. Zlepšit něco ve světě se odjakživa neobejde bez úsilí jednotlivců změnit nejprve k lepšímu sám sebe.

Kniha *Konec výmluvám!* amerického autora Wayne W. Dyera, žijícího na Havaji, vyšla v olomouckém nakladatelství ANAG jako jedna z dlouhé řady publikací, přinášejících lidem útěchu a návod k pozitivnímu myšlení.

Autor rád říká: „Nebuďte buddhisté, ale buďte jako Buddha“. Nutno dodat, že mu však nejde o duchovní odtažitost ani vymanění se ze světa utrpení, nýbrž chce čtenáře naučit, aby probudili v sobě odvahu stát se tím nejlepším, k čemu byli pro tento svět stvořeni. Reálný život je pro něho příležitostí, jak rozvinout a uplatnit vnitřní potenciál člověka tak, aby mohl být spokojen sám se sebou i s celým světem jako prostředím, které mu to umožňuje.

Proměna lidské mysli se děje jedině skrze vědomí. Věřím-li, že jsem takový, mám tendenci se jím stát. Co nám brání uvěřit ve vlastní možnosti a uskutečnit je? Jsou to naučené myšlenkové vzorce, které musíme nejprve odhalit a postupně se jich zbavit. Wayne W. Dyer je nazývá *výmluvami* a mezi ty hlavní patří: Bude to těžké. Bude z toho rodinné drama. Nemohu si to dovolit. Nikdo mi nepomůže.

Autor vyrostl v období krize 1940 a od rodičů dostal spoustu špatných myšlenkových vzorců: Neutrácej neuváženě. Mysli na budoucnost, protože ta bude jenom horší. Všude je nedostatek. Přísnou jídlu je velmi omezený. Ničím neplýtvěj. Sněz všechno, co máš na talíři. Nemáš dost peněz... Když postupně kopíroval a imitoval způsob myšlení svých rodičů, stal se loutkou těchto „virů myslí“. Ty se nakonec pevně uvelebily v jeho mysli i činech. V šedesáti žil sice ve světě, který už není ohrožen chudobou, ale občas zaujal postoje, vzniklé v dětství a naprogramované jeho podvědomím. Vrátil se pro zubní pastu, kterou jeho děti vyhodily do koše na odpadky, a snažil se ji vymačkávat ještě další dva dny. Vztekal se, když nemohl něco najít, tak silně, až se mu z toho pak udělalo zle. Pak přišla otázka: Opravdu chce setrvat v tomto navyklém chování, které je zodpovědné za mou špatnou náladu, nevolnost a špatné vztahy k lidem?

Názorný příklad, co je výmluva, nabízí rozhovor psychiatra se ženou, která se rozhodla nevrátit do školy, protože v době, kdy by ji dokončila, by byla už příliš stará.

„Když začnete studovat nyní, kolik vám bude za pět let, kdy dostanete diplom?“ zeptá se jí.

„Čtyřicet devět,“ odpoví žena.

„A kolik vám bude za pět let, pokud do té školy nenastoupíte?“

„Čtyřicet devět,“ odpoví žena, viditelně polepená otázkou... ale s pohledem někoho, kdo si uvědomil fakt, že si vytvořil výmluvu mařící vlastní život.

Wayne W. Dyer odkazuje na Tao te ťing v pravděpodobně nejznámější větě tohoto mistrovského díla: „...cestování na tisíc li začíná jedním kro-

kem.“ Povznete se či posuňte ve svém životě nikoliv tím, že budete přemýšlet ve velkých a dlouhých časových úsecích, ale s vědomím soustředěným na přítomný okamžik.

Když pořád něco chceme, vysíláme do okolí vlastně „energii nedostatku“, a protože podobné přitahuje podobné, napojujeme se na energetické spojení nedostatku. To vytváří jen další pocit nedostatku a uskutečnění nedostatku. V zájmu souladu je lepší zaměřit se na to, co máme, a být vděčný za všechno, co se v našem životě objevilo. Může to vypadat úplně jinak, než jste si představovali, ale je to přesně to, co potřebujeme.

Chceme-li změnit život, je třeba být k sobě absolutně upřímný: Představte si sami sebe, že se nemusíte držet svého navyklého způsobu bytí a jste zcela odpojeni od svého zvyku. Pokud vám tato představa nedělá dobře – a myslím tím *opravdu* dobře – pak to pro vás není. Pokud to nedává smysl vám, ale všichni kolem vás říkají, že je to ta správná věc, vymažte ji ze svého seznamu.

Pokud vás však představa změny sama sebe a vašeho života k lepšímu vášnivě přitahuje, je čas s ní začít. Nejprve je třeba si osvojit ctnosti. Ta první je úcta k sobě a ke všemu životu. Čím více úcty máte k sobě a ke všemu životu, tím více budete vidět všechno a všechny jako ochotné pomocníky a ne jako překážky na cestě k vašemu nejvyššímu životu. Patandžali to před několika tisíci lety vystihl slovy: „Jestliže jste nezlomní v absenci myšlenek uškodit druhým, všichni živí tvorové přestanou ve vaší přítomnosti cítit nepřátelství.“ K osvojení si ctností je třeba se ztišit a naslouchat svému vnitřnímu Zdroji, který je totožný s univerzálním Zdrojem. Někteří mu říkají Bůh, jiní Láska, Tao a podobně. Nejprve je potřeba snížit

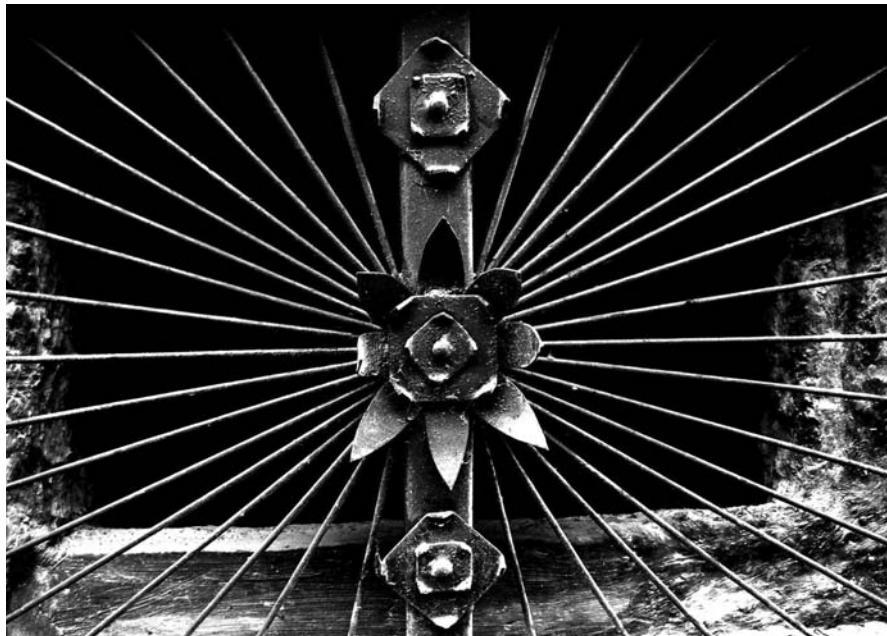
hladinu hluku ve svém životě. Hluk vás odvrací od vašeho nejvyššího Já, protože udržuje ego v bdělém stavu. Odstraňovat staré návyky, myšlenkové vzorce a obvyklé výmluvy, to vše jde nejlépe v tichu, v prázdném prostoru, který je tvořivým Zdrojem všech forem. V podstatě jde o meditaci, i kdyby jen chvilkovou. Když například jedete autem, vypněte neustálé brebentění bombardující váš vnitřní svět. Je-li totiž aktivní především vaše ego, tíhne k „reagujícímu“ způsobu myšlení. A ten je spojen s výmluvami, tedy přesvědčováním sebe a druhých, že ten svět, ve kterém žiji, mi vytváří překážky a je vinen tím, že nemůžu být spokojený a úspěšný.

Nepřítahujeme to, co chceme, ale to, jací jsme. Uspořádáme-li svůj vnitřní svět a svoji duši k pozitivnímu pólu, přitáhneme další pozitivní energii a napojíme se na Zdroj, který je nejen nekonečný, ale především nekonečně energeticky bohatý. Zbývá pak jen upevňovat nový způsob bytí. Návod k tomu už možná najdeme sami nebo najdeme návod v závěrečné kapitole knihy.

Konec výmluvám! patří mezi

knihy, po jejichž přečtení je člověk jiný, než byl předtím. Čtenář si tak na vlastní kůži uvědomí, že myšlenka skutečně může měnit člověka. Dokazuje to i značná světová publicita autora, jeho knih a dokonce celovečerního filmu, zaměřeného na téma, o němž jste právě dočetli recenzi.

Konec výmluvám! : jak změnit dlouhodobé a sebezničující myšlenkové stereotypy / Wayne W. Dyer – Olomouc : ANAG, c2010. – 261 s. ISBN: 978-80-7263-618-1

Tmy růže (foto L. M.)

STOLETÉ NOVINY

Honba na myši

Na Černohorsku a Lysicku se roku 1911 myši rozmohly do strašlivého množství. Úroda v kraji byla ohrožena. Předcházejícího roku myši řádily na Jedovnicku a letos se přestěhovaly do oblasti Rájce až po Lysice. Obecní zastupitelstvo přemýšlelo, jak se jich zbavit co nejefektivněji a nakonec vypsalo odměnu jednoho haléře za každou chycenou myš. Od té doby lidé v obcích mohli pozorovat tříčlenné likvidační skupinky školních chlapců: jeden vždy šel ozbrojen motykou a dva metlou. Hoch s motykou kopal na místě, kde se myš nalézala, druhí ji pak metlou ubili. I novináře to zaujalo, aby o tom mohli psát, a jeden si to chtěl také vyzkoušet. Utloukl dvě myši a obdržel dva haléře. Bohužel si přitom přerazil hůl, mající daleko větší cenu než dva haléře. Chlapci byli mnohem úspěšnější, zřejmě jejich metoda byla propracovaná a účinná. Za jednu noc zlikvidovali 33 000 myši a vydělali si tak 330 korun. Myslím, že to bylo více, než měsíčně vydělal onen novinář.

Lidové noviny, 1911

Proč se lidé líbají

Tato otázka odjakživa a vytrvale znepokojuje kulturních dějepisce i básníky. Sir Ray Lankester v roce 1911 v článku *Hubičky* zaujal k této problematice zcela nové stanovisko. Přešel totiž od úst k nosu a od hubiček k čichání. Že je mezi těmito

dvěma činnostmi jistá souvislost, to věděli už dřívejší autoři, zabývající se líbáním. Lankester však šel ještě dále: Líbání je tak starý zvyk, že ho znali už zvířecí předchůdcové lidstva. „Dnešní člověk“, píše Lankester, „rozeznává dva druhy polibků, z nichž jeden se však ve střední Evropě neprovádí. Polibek na ústa a polibek nosem. Polibek ústy netřeba blíže ozřejmovat, polibek nosem spočívá v tom, že se nos o nos tře.“ Lankester považuje při políbení (ať už na rty, čelo nebo tváře) za rozhodující faktor „rychlý savý pohyb, od něhož lze také odvodit známý zvuk. Polibek nosem nalézáme u různých národů, které od sebe jsou tak vzdáleny, že neměly mezi sebou žádné styky. Například Maorové na Novém Zélandě nebo Eskymáci. Tento polibek bychom také našli u Číňanů, Malajců a jiných asijských národů. V Evropě se s ním setkáme jen na Dálném severu.“

Lankester oba polibky rozlišuje tím, že jeden nazývá *pozdravem chutí*, druhý *pozdravem čichem*. Své tvrzení dokládá i etymologicky – anglické *kiss* a německé *Kuss* souvisí s latinským *gustus*, tedy chutí. Polibek na rty i nosem byly asi původně dorozumívacími prostředky, při kterých byl rozhodujícím momentem čich. Původní funkce polibku dávno vymizela, zachovala se jen forma, ale vyvinula se do mnoha nejrůznějších podob. Dnes známe polibek lásky, ceremoniální polibek a obvyklý pozdrav, kterého užívají například v Rusku.

Lidové noviny, 1911

Telegram kolem světa za 16 minut

Takového rekordu v rychlosti přepravy informací bylo dosaženo v září 1911. New York Times vyslaly depeši adresovanou sobě samým kolem světa. Doba oběhu depeše, která urazila na své cestě 28 613 anglických mil, tedy asi 46 000 km, trvala 16 minut a 30 vteřin. Byla to vůbec nejkratší doba běhu pravidelné depeše, která byla odeslána kolem světa.

Vlastně ne tak docela, podobný případ se stal o několik let dříve: Tehdy oběhla zeměkouli depeše v neuvěřitelně krátké době 9 minut 30 vteřin. Jenomže tehdy bylo odeslání depeše předem oznámeno zemím, ve kterých se pak telegrafisté připravili na její převzetí a expedování dále.

Zbývá vyjmenovat města na trase, kterou šel telegram Timesů: New York, San Francisco, Honolulu, Manila, Hongkong, Saigon, Singapore, Madras, Bombay, Aden, Suez, Port Said, Alexandrie, Malta, Gibraltar, Lisabon, Azory a New York.

Lidové noviny, 1911

Především hlídat výslednici

Běžeti správně je velmi, velmi těžké! Tak se zamýšlel jeden redaktor před sto lety. Nedávno poučil své čtenáře, jaké oblečení při sportu se doporučuje, nyní psal o běhu a jeho technice samotné. Před třemi lety, v roce 1908, totiž vzbudila

rozruch v celém sportovním světě velká událost: světový rekordman v běhu na krátké vzdálenosti Reginald Walker zvítězil na olympijských hrách v Londýně v běhu na 100 metrů a vyrovnal světový rekord časem 10,8 vteřiny. A jakmile se běžec proslavil, hned se začala zkoumat technika jeho běhu.

Náš redaktor rozebíral běh teoreticky: Běží-li běžec, působí na něj dvě síly: Síla A kolmá k dráze, váha celého těla, a síla B, síla odrazu. Složíme-li tyto síly (A, B), dostáváme výslednici C, sílu ve směru pohybu. Poněvadž nejkratší spojnicí dvou bodů je přímka, je přirozeno, že snaha běžce musí být vždy soustředěna k tomu, aby výslednici C byl dán směr co možná nejpřímější, tj. aby tělo bylo přivedeno k cíli cestou co možná nejkratší.

Jo takhle to ten Bolt dělá!

Lidové noviny, 1911

Předpis je předpis

Úřední šiml roztomile řehtal před sto lety v Německu. Otec rodiny měl nadějněho synáčka, který v nevinnosti svých pěti let neměl potuchy o cennosti poštovní známky. Když se mu jednou dostaly známky do rukou, všechny skončily na cimpr campr – hošík roztrhal hned čtyři najednou. Otec však měl snadné řešení – sebral útržky a hajdy s nimi na poštu. Tehdy se totiž známky daly vyměnit podobně jako roztrhané bankovky. Otec se úředníka na poště tázal, zda smí zničené známky použít, a dověděl se samozřejmě, že nikoli. Úředníkovi by za to hrozil trest. Když se otec zeptal, může-li vyměnit za nové známky, úředník

svolil, že to lze. Načež proběhl následující dialog: – Tak mi tyto čtyři vyměňte! – To nejde. – Proč? – Protože by to bylo proti předpisu. – A jak to?, nechápal otec. – Protože předpis stanovuje, že se poškozené známky mohou vyměnit za nové, je-li jich aspoň za jednu marku. Vy máte jich jen za 40 feniků. Počkejte, až jich váš synáček roztrhá více, aspoň za 1 marku, pak vám je vyměníme.

Na to otec: – Tak víte vy co? Prodejte mi ještě známek za 60 feniků. Pak vzal šest nových zná-

mek, přetrhl je vejplů a povídá: – A teď mi prosím vyměňte poškozené známky za nové.

Úředník mu pak s radostí vydal deset nových známek. Těch deset roztrhaných známek vzal, nalepil je do knížky a měl radost, že dostal moudrým předpisům.

Lidové noviny, 1911

Pro KROK vybrala a zpracovala Nela Kvapilová

Tiha vládnutí (foto L. M.)

REGIONÁLNÍ KULTURNÍ OSOBNOSTI

LEDEN

Bayerová, Marie – filosofka; překladatelka

* 02. 01. 1922 Příbor, okr. Nový Jičín

† 31. 01. 1997 Praha

Pozn.: zabývala se fenomenologií; v letech 1957–78 působila ve Filozofickém ústavu ČSAV Praha

Literatura: Kdo je kdo. 91/92. Česká republika.

Federální orgány ČSFR. 1. A–M. Praha 1991;

Biografický slovník Slezska a severní Moravy. 10. Ostrava 1998.

Bošek, Pavel – redaktor; prozaik; herec

* 31. 01. 1932 Praha

† 17. 11. 1980 Praha

Místa působení: Ostrava

Pozn.: spolutvůrce poetiky malých scén; hostoval v Semaforu; spolupracoval s rozhlasem a televizí; měl vlastní autorské pořady Dva na rampě ve vinohradském mládežnickém klubu Dvojka; redigoval časopisy Ochetnické divadlo, Amatérská scéna; založil a vedl časopis Repertoár malé scény

Literatura: Biografický slovník českých zemí. [6.] Boh–Bož. Praha 2007.

Bronec, Jiří – překladatel

* 07. 01. 1922 Kroměříž

† 09. 09. 1991 Opava

Místa působení: Brno

Pozn.: rusista

Literatura: V roce 1991 zemřeli. Brno 1992.

Čapek, Karel Jan – básník; redaktor

* 22. 01. 1962 Ostrava-Vítkovice, okr. Ostrava

† 30. 09. 1997 Ostrava

Místa působení: Opava

Pozn.: s bratrem Michalem Čapkem (*1966) připravoval revui ORD (vyšlo jen jedno číslo); byl členem redakční rady časopisů Host a Obratník; publikoval v řadě časopisů

Literatura: Biografický slovník Slezska a severní Moravy. Nová řada. 9 (21). Ostrava 2006; Machala, L.: Průvodce po nových jménech české poezie a prózy 1990–1995. Olomouc 1996; Málková, I. – Urbanová, S.: Literární slovník severní Moravy a Slezska (1945–2000). Olomouc 2001.

Fiala, František – prozaik; překladatel; filolog

* 01. 01. 1882 Nové Město na Moravě, okr. Žďár nad Sázavou

† 1967

Místa působení: Brno; Nové Město na Moravě, okr. Žďár nad Sázavou; Olomouc; Velké Meziříčí, okr. Žďár nad Sázavou

Pozn.: literárně činný pod pseudonymem F. S. Horák

Literatura: Svobodné slovo, 20.12.1992.

Hrab, Antonín K. – básník

* 20. 01. 1872 Chropyně, okr. Kroměříž

† 26. 02. 1949 Olomouc

Místa působení: Horní Město, okr. Bruntál; Olomouc; Osek nad Bečvou, okr. Přerov; Rýmařov, okr. Bruntál

Literatura: Poselství. Olomouc 1938; Vopravil, J.: Slovník pseudonymů v české a slovenské literatuře. Praha 1973.

Hrdlička, Josef – překladatel

* 19. 01. 1942 Velké Opatovice, okr. Blansko

Místa působení: Olomouc; Ostrava

Oblast působení: Olomoucko

Pozn.: pomocný biskup olomoucký; překlady anglické duchovní poezie a textů církevních písní; v 80. letech publikoval v samizdatu

Literatura: Kdo je kdo. 91/92. Česká republika. Federální orgány ČSFR. 1. A–M. Praha 1991.

Janta, Karel Vojtěch – básník

* 25. 01. 1752 Neplachovice, okr. Opava

† 24. 02. 1806 Kokory, okr. Přerov

Místa působení: Kokory, okr. Přerov; Štěpánov, okr. Olomouc

Pozn.: člen Puchmajerovy družiny

Literatura: Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce. 2/I. Praha 1993.

Kotva, Václav – divadelní herec; filmový herec; televizní herec; básník

* 20. 01. 1922 Radnice, okr. Rokycany

† 03. 11. 2004 Praha

Místa působení: Ostrava

Pozn.: od roku 1966 byl členem Činoherního klubu v Praze; hostoval v Národním divadle v Praze

Literatura: Fikejz, M.: Český film. Herci a herečky. 1. A–K. Praha 2006; Divadelní noviny, 13, 2004, č. 19.

Koutný, Antonín – spisovatel

* 15. 01. 1862 Ochoz, okr. Prostějov

† 25. 01. 1941 Osek nad Bečvou, okr. Přerov

Místa působení: Velký Újezd, okr. Olomouc

Pozn.: farář; autor knih s náboženskou tematikou

Literatura: Kdy zemřeli...? 1963–1966. Praha 1966.

Mikusch, Gustav – publicista; sběratel lidových pověstí; spisovatel

* 06. 01. 1842 Křenovice, okr. Přerov

† 08. 12. 1916 Štítý, okr. Šumperk

Místa působení: Opava; Olomouc; Brno; Štítý, okr. Šumperk

Pozn.: hojně publikoval v učitelském tisku a vlastivědných časopisech

Literatura: Biografický slovník Slezska a severní Moravy. Nová řada. 6 (18). Ostrava 2005; Severní Morava. Sv. 90. Šumperk 2005.

Neumannová, Božena – kulturně-osvětová pracovníce; prozaička; redaktorka

* 12. 01. 1882 Holešov, okr. Kroměříž

† 07. 06. 1967 Praha

Místa působení: Bílovice nad Svitavou, okr. Brno-venkov

Literatura: Kusá, D.: Výběr z nejdůležitějších výročí roku 1992. Brno 1991; Slovník osobností kulturního a společenského života Valašska 2000. Valašské Meziříčí 2000.

Příbský, Vladimír – autor rozhlasových her; kulturně-osvětový pracovník; prozaik; redaktor; televizní scenárista

* 20. 01. 1932 Příbyslav, okr. Náchod

Místa působení: Znojmo

Pozn.: redaktor časopisu Mladý svět
Literatura: Osobnosti Znojemska /spisovatelé/.
Znojmo 1988; Český biografický slovník XX.
století. 2. K–P. Praha 1999.

Řezníček, Pavel – básník; prozaik; překladatel
* 30. 01. 1942 Blansko
Místa působení: Brno
Pozn.: publikování v zahraničních časopisech,
v samizdatu; surrealista
Literatura: Host, 1993, č. 2; Slovník českých spiso-
vatelů. Toronto 1982; Český biografický slovník
XX. století. 3. Q–Ž. Praha 1999.

Sedlák, Josef – básník; kameník-restaurátor; pře-
kladatel; filolog
* 26. 01. 1922 Velká Bíteš, okr. Žďár nad Sázavou
† 18. 05. 2007 Olomouc
Místa působení: Šternberk, okr. Olomouc
Pozn.: překládal z ruštiny
Literatura: Mladá fronta Dnes, příl. Střední Mo-
rava Dnes, 2.3.2009; Střední Morava. Vlasti-
vědná revue. 13, 2007, č. 25; Machala, L.:
Průvodce po nových jménech české poezie
a prózy 1990–1995. Olomouc 1996.

Scholz, Roman Karl – básník; dramatik; prozaik
* 16. 01. 1912 Šumperk
† 10. 05. 1944 Vídeň (Rakousko)
Pozn.: za organizování protinacistického odboje
byl popraven
Literatura: Filip, Z.: Kdo byl kdo. 200 osobností
z historie Šumperka. Štíty 2008; Biografický
slovník Slezska a severní Moravy. 1. Opava
– Ostrava 1993; Filip, Z.: Biografický slovník
okresu Šumperk. Šumperk 2001.

Vendl, Václav – muzejní pracovník; překladatel
* 25. 01. 1892 Mladá Boleslav
† 08. 03. 1957 Praha
Místa působení: Opava
Pozn.: překládal z němčiny, francouzštiny, ital-
štiny, ruštiny, polštiny; sehrál důležitou roli
v budování moderního opavského muzejnictví
Literatura: Biografický slovník Slezska a severní
Moravy. 3. Opava – Ostrava 1995.

Winterhalder, Josef – sochař; řezbář
* 10. 01. 1702 Vöhrenbach
† 1769 Vídeň (Rakousko)
Místa působení: Znojmo
Literatura: Stehlíková, D.: Osobnosti Znojemska.
Místopis. Znojmo 1998.

Zuber, Rudolf – archivář; historik; knihovník;
spisovatel
* 23. 01. 1912 Moravská Ostrava, okr. Ostrava-
město
† 29. 10. 1995 Jeseník
Místa působení: Kroměříž; Jeseník
Pozn.: spolupráce s Muzeem Kroměřížska v Kro-
měříži; zájem o církevní historii; autor vlasti-
vědných prací k historii Jesenicka
Literatura: Biografický slovník Slezska a severní
Moravy. 6. Ostrava 1996; Zpravodaj muzea
Kroměřížska, 1992, č. 1.

Žáček, Jan – prozaik; dramatik; herec; scenárista;
publicista
* 31. 01. 1932 Pardubice
† 13. 06. 2008 Olomouc
Místa působení: Jihlava; Brno; Olomouc
Pozn.: působil jako scenárista a dramaturg v praž-

ském divadle Rokoko; publikoval scénky a fejetony v časopisech Díkobraz, Ahoj, Proglas, Box a novinách Lidová demokracie, Svobodné slovo; živil se jako režisér, interpret a autor estrád a kabaretů; spolupracoval s rozhlasem a televizí

Literatura: Slovník českých spisovatelů od roku 1945. 2. M–Ž. Praha 1998.

ÚNOR

Dolejšek, Boleslav – spisovatel; vlastivědný pracovník

* 16. 02. 1862 Tábora

† 14. 01. 1942 Velké Meziříčí, okr. Žďár nad Sázavou

Místa působení: Opava; Uherské Hradiště

Pozn.: přispíval do Tábora, Českého jihu, Národních listů, Hlasu národa a dalších

Literatura: Zejda, R. – Jurman, H. – Havlíková, L.: Slovník spisovatelů okresu Žďár nad Sázavou. Třebíč 1992.

Dominik, Pavel – překladatel

* 14. 02. 1952 Ostrava

Pozn.: překládá z angličtiny; pracoval jako tlumočnick pro Pražskou informační službu; překládá a tvoří dialogy pro dabing

Literatura: Kdo je kdo. 91/92. Česká republika. Federální orgány ČSFR. 1. A–M. Praha 1991.

Firkušný, Rudolf – klavírista; skladatel

* 11. 02. 1912 Napajedla, okr. Zlín

† 19. 07. 1994 Staatsburg (USA)

Pozn.: od roku 1940 žil v USA; profesor hudby v New Yorku; propagoval českou hudbu

Literatura: Český biografický slovník XX. století.

1. A–J. Praha 1999; Šafařík, J.: Rudolf Firkušný. Brno 1994; Chmel, Z.: Galerie brněnských osobností. 1. A–K. Brno 1998.

Gamza, Vladimír – divadelní organizátor; překladatel; činoherní herec; činoherní režisér

* 20. 02. 1902 Petrohrad (Rusko)

† 07. 01. 1929 Praha

Místa působení: Brno

Pozn.: v roce 1926 v Praze založil Umělecké studio; v letech 1928–29 režisér ND v Praze

Literatura: Postavy brněnského jeviště. 1. Brno 1984; Český biografický slovník XX. století. 1. A–J. Praha 1999.

Gollová, Nataša – divadelní herečka; filmová herečka

* 27. 02. 1912 Brno

† 29. 10. 1988 Praha

Místa působení: Olomouc

Pozn.: byla členkou SND v Bratislavě, Městského divadla na Vinohradech, Městských divadel pražských a dalších

Literatura: Fikejz, M.: Český film. Herci a herečky. 1. A–K. Praha 2006; Bartošková, Š. – Bartošek, L.: Filmové profily. 2. Praha 1990; Český biografický slovník XX. století. 1. A–J. Praha 1999; Tunys, L.: Nataša Gollová. Praha 1972.

Groag, Jacques – architekt; karikaturista; malíř

* 05. 02. 1892 Olomouc

† leden 1962

Místa působení: Olomouc

Pozn.: soustředěn na obytný dům a bytové zařízení; v roce 1937 emigroval do Londýna

Literatura: Zprávy KVMO, 1984, č. 229.

Heger, Ladislav – filolog; překladatel; spisovatel

* 03. 02. 1902 Nyklovice, okr. Žďár nad Sázavou

† 18. 01. 1975 Praha

Místa působení: Olomouc

Pozn.: v Praze působil jako gymnaziální profesor a jako lektor dánštiny při UK; překládal z němčiny, vlámsštiny, dánštiny a islandštiny

Literatura: Bystřicko, 1991, březen; Český biografický slovník XX. století. 1. A–J. Praha 1999.

Hrubý, Josef Vlaslav – básník; publicista

* 15. 02. 1852 Horní Libochová, okr. Žďár nad Sázavou

† 08. 03. 1921 Brno

Místa působení: Brno; Hodonín, okr. Blansko

Pozn.: silně spjatý s moravským prostředím; zprvu epik ztvárňující lidové náměty, později epigramatik; autor pedagogických statí

Literatura: Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce. 2/I. H–J. Praha 1993.

Jakoubková, Eva – herečka

* 08. 02. 1952 Ostrava-Zábřeh, okr. Ostrava

† 16. 06. 2005 Praha

Pozn.: byla členkou Činoherního klubu v Praze; vystupovala v televizi i ve filmu

Literatura: Fikejz, M.: Český film. Herci a herečky. 1. A–K. Praha 2006; Divadelní noviny, 14, 2005, č. 13.

Krčil, Bob – vydavatel; fotograf; prozaik

* 24. 02. 1952 Prostějov

† 10. 07. 1992 New York (USA)

Pozn.: od roku 1969 žil v zahraničí; vydával exilovou literaturu; jeho fotografické dílo svým uměleckým charakterem osciluje mezi polohou dokumentární a portrétní; je soustředěno do několika cyklů, úzce provázaných s autorovými životními osudy, a od počátku se vyznačuje silným sociálním akcentem

Literatura: Dolívka, J.: Výtvarníci prostějovského regionu. Prostějov 2007.

Kubánek, Petr – spisovatel

* 04. 02. 1952 Kyjov

Místa působení: Štítná nad Vláří, okr. Zlín; Valašské Klobouky, okr. Zlín

Oblast působení: Zlínsko

Pozn.: autor literatury faktu

Literatura: Region Podřevnicko, 10, 2001, č. 1 (26); Slovník osobností kulturního a společenského života Valaška 2000. Valašské Meziříčí 2000.

Langmann, Philipp – dramatik; prozaik

* 05. 02. 1862 Brno

† 22. 05. 1931 Vídeň (Rakousko)

Místa působení: Brno

Pozn.: autor novel a početných dramát

Literatura: Literární Morava. Sv. 11, Vlastivěda moravská, země a lid. Brno 2002.

Lidmilová, Pavla – literární historička; překladatelka

* 02. 02. 1932 Zlín

Pozn.: pracovala jako rozhlasová redaktorka

a v Ústavu pro českou a světovou literaturu ČSAV; editorkou výběrů z děl portugalsky píšících autorů

Literatura: Slovník osobností kulturního a společenského života Valašska 2000. Valašské Meziříčí 2000.

Mazáč, Leopold – archivář; publicista; spisovatel; kronikář

* 02. 02. 1902 Doubravník, okr. Žďár nad Sázavou
† 27. 11. 1997

Místa působení: Doubravník, okr. Žďár nad Sázavou

Oblast působení: Tišnovsko

Literatura: Bystřicko, 1991, květen; Hoffmannová, J. – Pražáková, J.: Biografický slovník archivářů českých zemí. Praha 2000.

Mikula, Alois – autor dětské literatury; prozaik

* 27. 02. 1892 Březinka, okr. Svitavy
† 25. 08. 1976 Praha

Místa působení: Břeclav; Lanžhot, okr. Břeclav; Pozoříce, okr. Brno-venkov

Pozn.: působil také ve Středočeském a Severočeském kraji

Literatura: Slovník české literatury 1970–1981. Praha 1985.

Nezdařil, Ladislav – básník; překladatel

* 08. 02. 1922 Rožnov pod Radhoštěm, okr. Vsetín
† 15. 01. 1999 Praha

Místa působení: Tylovice, okr. Vsetín

Pozn.: žil v Praze; působil v ČSAV ve Výzkumném ústavu pedagogickém, na jazykové škole; překládal z němčiny i do němčiny

Literatura: Šuleř, O.: Laskavé medailony. Ostra-

va 2007; Nezdařil, L.: Horní chlapci. Ostrava 1983; Nové Valašsko, 22.4.1992; Mikulcová, M. – Graclík, M.: Kulturní toulky Valašskem. Frýdek-Místek 2001; Málková, I. – Urbanová, S.: Literární slovník severní Moravy a Slezska (1945–2000). Olomouc 2001.

Oliva, Otmar – sochař; medailér

* 19. 02. 1952 Olomouc

Místa působení: Velehrad, okr. Uherské Hradiště
Pozn.: jeho volná sochařská tvorba je často duchovně orientována; spolupráce se zvonařskou dílnou L. Dytrychové

Literatura: Zapletal, J.: Jan Jemelka – obrazy a grafika. Otmar Oliva – sochy. Olomouc 1989. – Katalog výstavy; Frolcová, M.: Slovník žáků a absolventů zlínské Školy umění a Střední uměleckoprůmyslové školy ve Zlíně a v Uherském Hradišti /1939–2003/. Uherské Hradiště 2003.

Parma, Pavel – organizátor kulturního života; bibliofil; recitátor; překladatel

* 02. 02. 1922 Frenštát pod Radhoštěm, okr. Nový Jičín

† 02. 03. 2001 Frenštát pod Radhoštěm, okr. Nový Jičín

Místa působení: Frenštát pod Radhoštěm, okr. Nový Jičín

Pozn.: pro ostravský rozhlas připravil cyklus Toulky Moravou; vydal seifertovské bibliofilie; překládal z angličtiny a francouzštiny

Literatura: Slovník osobností kulturního a společenského života Valašska 2000. Valašské Meziříčí 2000; Biografický slovník Slezska a severní Moravy. Nová řada. 5 (17). Ostrava 2004.

Pavera, Libor – literární historik

* 09. 02. 1972 Opava

Místa působení: Opava

Pozn.: spolupráce s opavským týdeníkem Region; člen redakční rady studentského časopisu Slezské univerzity Beznoh; profesní zájem o starší českou literaturu

Literatura: Málková, I. – Urbanová, S.: Literární slovník severní Moravy a Slezska (1945–2000). Olomouc 2001.

Skácel, Jan – básník; prozaik; publicista; rozhlasový dramaturg

* 07. 02. 1922 Vnorovy, okr. Hodonín

† 07. 11. 1989 Brno

Místa působení: Brno

Pozn.: patří k nejvýznamnějším českým básníkům druhé poloviny 20. století; od roku 1970 se věnoval jen literární práci

Literatura: Osobnosti moravských dějin. 1. Brno 2006; Štěrbová, A. – Lazorčáková, T.: Umělecké osobnosti brněnského rozhlasu. Olomouc 2001; Slovník českých spisovatelů. Toronto 1982; Všeobecná encyklopedie ve čtyřech svazcích. 4. Ř–Ž. Praha 1998; Chmel, Z.: Galerie brněnských osobností. 3. N–S [i.e. P–S]. Brno 2003; Český biografický slovník XX. století. 3. Q–Ž. Praha 1999.

Strmiska, Václav – publicista

* 28. 02. 1882 Malínky, okr. Vyškov

† 05. 07. 1945 Pozlovice, okr. Zlín

Místa působení: Pozlovice, okr. Zlín; Provodov, okr. Zlín

Pozn.: katolický publicista

Literatura: Kdy zemřeli...? 1963–1966. Praha 1966.

Strnadel, Josef – folklorista; literární historik; literární kritik; prozaik; překladatel; knihovník

* 23. 02. 1912 Trojanovice, okr. Nový Jičín

† 04. 03. 1986 Praha

Oblast působení: Podbeskydsko; Valašsko

Pozn.: překládal z francouzštiny; psal povídkové prózy inspirované svérázem rodného kraje, zážitky z dětství a koncentračního tábora; věnoval se též literárně kritické a editorské činnosti

Literatura: Lidová kultura. Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska. 1. Praha 2007; Biografický slovník Slezska a severní Moravy. 3. Opava – Ostrava 1995; Šuleř, O.: Laskavé podobizny. Ostrava 2005; Slovník českých spisovatelů od roku 1945. 2. M–Ž. Praha 1998; Mikulcová, M. – Graclík, M.: Kulturní toulky Valašskem. Frýdek-Místek 2001; Málková, I. – Urbanová, S.: Literární slovník severní Moravy a Slezska (1945–2000). Olomouc 2001.

Štědroň, Miloš – muzikolog; hudební skladatel

* 09. 02. 1942 Brno

Místa působení: Brno

Pozn.: v teoretických pracích se zabývá dílem Leoše Janáčka; ve vlastní tvorbě užívá techniku koláže, jazzové prvky; píše pro rozhlas, televizi a divadlo

Literatura: Kaduch, M.: Česká a slovenská elektroakustická hudba 1964–1994. Ostrava 1996; Český taneční slovník. Praha 2001; Janota, D. – Kučera, J. P.: Malá encyklopedie české opery. Praha 1999; Brněnský večerník, 13.2.1992;

Český biografický slovník XX. století. 3. Q–Ž.
Praha 1999.

Tokarský, Jonáš – prozaik

* 25. 02. 1982 Ostrava

Místa působení: Ostrava

Pozn.: zájem o alchymii a hermetické vědy; autor sci-fi

Literatura: www.czlit.cz

Vavroš, Jaromír – dramaturg; publicista; překladatel; činoherní režisér

* 28. 02. 1932 Brno

Místa působení: Brno; Ostrava

Literatura: Dufková, E.: Postavy brněnského jeviště. 3. Brno 1994.

Vyhnánek, Jan – kronikář

* 08. 02. 1892 Moravská Húzová, okr. Olomouc

† 06. 07. 1969 Olomouc

Místa působení: Moravská Húzová, okr. Olomouc; Štěpánov, okr. Olomouc

Literatura: Osobnosti střední Moravy 1999. Olomouc 1998.

Weisl, Otakar – dramatik; publicista; prozaik; rozhlasový spolupracovník; redaktor

* 21. 02. 1912 Bohumín, okr. Karviná

† 11. 12. 1944 Terezín, okr. Litoměřice

Místa působení: Ostrava

Pozn.: přispíval do řady novin a časopisů, nejčastěji do Věstníku Matice opavské

Literatura: Biografický slovník Slezska a severní Moravy. Nová řada. 4 (16). Ostrava 2003; Ficek, V.: Biografický slovník širšího Ostravska. 1. Opava 1972.

Widmann, Josef Viktor – básník; novinář; prozaik; dramatik

* 20. 02. 1842 Brněnské Ivanovice, okr. Brno

† listopad 1911 Bern (Švýcarsko)

Místa působení: Brněnské Ivanovice, okr. Brno

Pozn.: autor povídek, cestopisů; profesor dogmatiky a církevních dějin

Literatura: Vlastivědný věstník moravský, 1993, č. 1.

BŘEZEN

Bezděk, Ctibor Hugo – prozaik

* 10. 03. 1872 Podivín, okr. Břeclav

† 22. 02. 1956 Senohraby, okr. Praha

Místa působení: Ždánice, okr. Hodonín

Pozn.: autor filosofických esejí, cestopisů, didaktických próz pro děti a autobiografických povídek

Literatura: Biografický slovník českých zemí. [4.] Bene–Bez. Praha 2006; Kdy zemřeli...? 1937–1962. Praha 1962.

Bobek, František – dramatik; folklorista; prozaik; redaktor

* 26. 03. 1882 Římov, okr. Třebíč

† 10. 02. 1959 Lechovice, okr. Znojmo

Místa působení: Zubří, okr. Vsetín; Valašská Bystrice, okr. Vsetín; Břeclav; Vnorovy, okr. Hodonín; Nenkovice, okr. Hodonín

Oblast působení: Slovácko; Valašsko; Znojemsko

Pozn.: sbíral a vydal Valašské pohádky a pověsti, přispíval do časopisů Niva, Selský archiv, Věstník moravských učitelů a dalších

Literatura: Lidová kultura. Národopisná encyklo-

pedie Čech, Moravy a Slezska. 1. Praha 2007; Doupalová, E.: Slovník sběratelů, vydavatelů a zpracovatelů moravských lidových pověstí. Praha 1988.

Buchta, Antonín – recitátor; činoherní herec

* 12. 03. 1902 Olomučany, okr. Blansko

† 10. 03. 1973 Olomučany, okr. Blansko

Místa působení: Blansko; Klepačov, okr. Blansko; Letovice, okr. Blansko; Nový Jičín; Olomučany, okr. Blansko

Pozn.: v letech 1951–62 působil v Severočeském divadle F. X. Šaldy v Liberci

Literatura: Hejl, E. – Procházka, Z.: Koho dal náš okres divadlu. Blansko 1986.

Cupák, Eduard – divadelní herec; filmový herec; rozhlasový herec; televizní herec

* 10. 03. 1932 Brno

† 23. 06. 1996 Praha

Pozn.: působil v Městských divadlech pražských, v divadle S. K. Neumanna; od roku 1968 v divadle jen hostoval; hrál ve filmu, televizi, rozhlase; uplatnil se v dabingu; věnoval se recitaci

Literatura: Biografický slovník českých zemí. [9.] C. Praha 2008; Fikejz, M.: Český film. Herci a herečky. 1. A–K. Praha 2006; Bartošková, Š. – Bartošek, L.: Filmové profily. 2. Praha 1990; Český biografický slovník XX. století. 1. A–J. Praha 1999.

Dědková-Unzeitigová, Jarmila – autorka dětské literatury; hudebnice

* 23. 03. 1952 Brno

Místa působení: Brno; Náměšť nad Oslavou, okr. Třebíč; Slavkov, okr. Vyškov

Pozn.: autorka próz pro mládež, zejména pro dívky

Literatura: Slovník české literatury 1970–1981. Praha 1985.

Dohnal, Vít – muzejní pracovník; archeolog

* 25. 03. 1932 Krnov, okr. Bruntál

Místa působení: Zlín; Olomouc

Pozn.: řídil časopis Pravěk východní Moravy; autor příspěvků v odborném tisku; autor publikací

Literatura: Archeologické rozhledy, 44, 1992, č. 3; Slovník osobností kulturního a společenského života Valašska 2000. Valašské Meziříčí 2000; Sklenář, K.: Biografický slovník českých, moravských a slezských archeologů a jejich spolupracovníků z příbuzných oborů. Praha 2005.

Drlík, Romuald – prozaik; publicista; rozhlasový spolupracovník

* 21. 03. 1902 Ostrava

† 12. 12. 1977 Stará Bělá, okr. Ostrava

Oblast působení: Ostravsko

Pozn.: v odborných časopisech se věnoval otázkám rekultivace ostravské krajiny

Literatura: Biografický slovník Slezska a severní Moravy. 9. Ostrava 1997; Šuleř, O.: Laskavé podobizny. Ostrava 2005; Ficek, V.: Biografický slovník širšího Ostravska. 5. Opava 1983; Málková, I. – Urbanová, S.: Literární slovník severní Moravy a Slezska (1945–2000). Olomouc 2001.

Dříza, Antonín – novinář; prozaik

* 28. 03. 1892 Sedlec, okr. České Budějovice

† 02. 01. 1937 Olomouc

Literatura: Kdy zemřeli...? 1937–1962. Praha 1962.

Dýma, Josef – prozaik; překladatel; redaktor
* 13. 03. 1882 Náměšť nad Oslavou, okr. Třebíč
† 02. 08. 1933 Praha

Pozn.: v roce 1914 padl do ruského zajetí, stal se emisarem čs. legií a redaktorem legionářských časopisů; překládal z ruštiny a francouzštiny

Literatura: Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce. 1. A–G. Praha 1985.

Gudrich, Rudolf – kronikář; kulturně-osvětový pracovník; redaktor; vydavatel

* 10. 03. 1862 Hrabyně, okr. Opava

† 13. 09. 1937 Opava

Místa působení: Kylesovice, okr. Opava; Opava; Raduň, okr. Opava

Oblast působení: Opavsko; Slezsko

Pozn.: organizátor českého hasičstva ve Slezsku

Literatura: Ficek, V.: Biografický slovník širšího Ostravska. 1. Opava 1972; Věstník Matice opavské, 37, 1932.

Havelka, Jaroslav – dramatik; prozaik; malíř; básník; filosof

* 31. 03. 1922 Silůvky, okr. Brno

† 14. 08. 1997 London (Kanada)

Pozn.: profesor psychologie na Západontářijské univerzitě v Kanadě

Literatura: Slovník českých spisovatelů. Toronto 1982; Slovník českých filozofů. Brno 1998.

Holcman, Josef – spisovatel; moderátor; redaktor; folklorista

* 06. 03. 1952 Kyjov, okr. Hodonín

Místa působení: Zlín; Skoronice, okr. Hodonín; Hodonín

Oblast působení: Zlínsko

Pozn.: dopisovatel Národopisné společnosti ČSAV; podílil se na přípravě folklorních pořadů; autor knih inspirovaných tradicemi a dějinami Skoronice

Literatura: Region Podřevnicko, 10, 2001, č. 1 (26); Slovník osobností kulturního a společenského života Valašska 2000. Valašské Meziříčí 2000; Malovaný kraj, 44, 2008, č. 2.

Hošek, Radislav – filolog; historik; knihovník; překladatel

* 13. 03. 1922 Brno

† 27. 04. 2005 Brno

Místa působení: Brno

Pozn.: profesor Univerzity Karlovy v Praze a Trnavské univerzity; jeden ze zakladatelů Antické knihovny; překládal ze starověké řečtiny, němčiny, francouzštiny i dalších jazyků

Literatura: Sklenář, K.: Biografický slovník českých, moravských a slezských archeologů a jejich spolupracovníků z příbuzných oborů. Praha 2005; Kdo je kdo v Československu. 1. A–J. Praha 1969; Český biografický slovník XX. století. 1. A–J. Praha 1999; Listy filologické, 128, 2005, č. 3–4.

Hrdlička, Rudolf – knihovník; kulturně-osvětový pracovník; redaktor

* 22. 03. 1912 Šternberk, okr. Olomouc

† 21. 08. 1955 Brno

Místa působení: Brno

Literatura: Kdy zemřeli...? 1937–1962. Praha 1962.

Janosch, Hermann – publicista; redaktor; překladatel; spisovatel

* 13. 03. 1892 Ratiboř (Polsko)

† 17. 04. 1967 Frankfurt nad Mohanem (Německo)

Místa působení: Koberžice, okr. Opava

Pozn.: v Ratiboři byl redaktorem časopisu Der treudeutsche Hultschiner

Literatura: Biografický slovník Slezska a severní Moravy. 5. Opava – Ostrava 1996.

Jeřábek, Dušan – divadelní historik; divadelní kritik; divadelní teoretik; editor; filmový kritik; literární vědec; literární kritik; literární historik; redaktor

* 14. 03. 1922 Brno

† 18. 06. 2004 Brno

Místa působení: Brno

Pozn.: v roce 1961 působil na univerzitě v Greifswaldu; zájem o českou literaturu 2. poloviny 19. století, zejména o generaci Májovců; editor nakladatelství Odeon v Praze

Literatura: Kam. Příloha časopisu Kam v Brně, 10 (2004), č. 10; Slovník české literatury 1970–1981. Praha 1985; Český biografický slovník XX. století. 1. A–J. Praha 1999; Host, 20, 2004, č. 7.

Kočko, Tomáš – hudebník; divadelní režisér

* 04. 03. 1972 Frýdek, okr. Frýdek-Místek

Pozn.: folkový zpěvák; zhudebnil sbírku Ladislava Nezdařila Horní chlapi; upravuje moravské lidové písně

Literatura: Slovník osobností kulturního a společenského života Valašska 2000. Valašské Meziříčí 2000.

Komenský, Jan Amos – archivář; spisovatel; filosof

* 28. 03. 1592

† 15. 11. 1670 Amsterdam (Nizozemsko)

Místa působení: Přerov; Fulnek, okr. Nový Jičín

Pozn.: autor děl filosofického a teologického obsahu, didaktických, pedagogických a mluvnických pojednání a učebnic, většinou vydaných v latině, méně často česky; autor divadelních her; pohřben v Naardenu; o místě narození panuje nejistota, protože sám Komenský uváděl jako své rodiště různá místa – Nivnici, Uherský Brod, Komňu

Literatura: Lidová kultura. Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska. 1. Praha 2007; Osobnosti moravských dějin. 1. Brno 2006; Biografický slovník Slezska a severní Moravy. 1. Opava – Ostrava 1993; Hoffmannová, J. – Pražáková, J.: Biografický slovník archivářů českých zemí. Praha 2000; Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích. 4. K–L. Praha 1999.

Kratochvíl, Josef – filosof; knihovník; překladatel; redaktor

* 09. 03. 1882 Dolní Kounice, okr. Brno-venkov

† 07. 04. 1940 Brno

Místa působení: Brno; Příbor, okr. Nový Jičín

Pozn.: odborné zaměření na problém boha a duše v antické filosofii, mystiku, dějiny filosofie, novoscholasticismus; redaktor časopisu Meditace

Literatura: Biografický slovník Slezska a severní Moravy. 4. Opava – Ostrava 1995; Moravský filosof Josef Kratochvíl. 1882–1940. Brno 1941; Československý biografický slovník. Praha 1992; Chmel, Z.: Galerie brněnských osobností. 1. A–K. Brno 1998.

Liška, Zdeněk – skladatel

* 16. 03. 1922 Smečno, okr. Kladno

† 13. 07. 1983 Praha

Místa působení: Zlín

Pozn.: autor hudby k filmům, scénické a divadelní hudby

Literatura: Československý hudební slovník osob a institucí. 1. A–L. Praha 1963; Český biografický slovník XX. století. 2. K–P. Praha 1999.

Navara, František – dramatik; sbormistr

* 09. 03. 1912 Olomouc

† 08. 09. 1989 Olomouc

Místa působení: Olomouc

Pozn.: sbormistr školních sborů; autor pohádkových her pro rozhlas; autor loutkových her

Literatura: Olomoucké hřbitovy a kolumbária. Olomouc 2001; V roce 1989 zemřeli. Brno 1990.

Nezbeda, Vilém – archivář; básník; překladatel; redaktor

* 08. 03. 1912 Šumperk

† 20. 11. 2004

Místa působení: Horní Olešná, okr. Šumperk; Šumperk; Štítý, okr. Šumperk

Pozn.: archivář Okresního archivu Ústí nad Orlicí v letech 1960–62; redigoval několik vlastivědných periodik (Od Trstenické stezky, Listy Orlického muzea aj.); byl organizátorem kulturního a sportovního života na severní Moravě; spolupracoval s rozhlasem; překládal z němčiny, francouzštiny, chorvatštiny, srbštiny
Literatura: Filip, Z.: Kdo byl kdo. 200 osobností z historie Šumperka. Štítý 2008; Biografický slovník Slezska a severní Moravy. Nová řada.

6 (18). Ostrava 2005; Hoffmannová, J. – Pražáková, J.: Biografický slovník archivářů českých zemí. Praha 2000.

Pavlica, Ladislav P. – prozaik

* 10. 03. 1912 Žarošice, okr. Hodonín

† 03. 10. 1995 Hustopeče, okr. Břeclav

Místa působení: Kobylí, okr. Břeclav; Kučerov, okr. Vyškov; Modřice, okr. Brno-venkov

Literatura: Lidová demokracie, 16.3.1992.

Pogoda, Rudolf – dramaturg; organizátor kulturního života; divadelní kritik

* 10. 03. 1922 Kroměříž

† 16. 04. 1991 Olomouc

Místa působení: Olomouc

Pozn.: iniciátor Wolkrova Prostějova; zakladatel recitačního souboru Štafeta; vedl Filmový klub v Olomouci

Literatura: Olomoucké hřbitovy a kolumbária. Olomouc 2001; Osobnosti střední Moravy 2001. Olomouc 2000; Kdy kde co v Olomouci, 1997, březen.

Preissová, Gabriela – autorka dětské literatury; dramatička; prozaička; redaktorka

* 23. 03. 1862 Kutná Hora

† 27. 03. 1946 Praha

Místa působení: Hodonín; Oslavany, okr. Brno-venkov

Pozn.: v letech 1880–98 na Moravě; vztah díla ke Slovácku

Literatura: Slovník českých spisovatelů. Praha 1964; Závodský, A.: Gabriela Preissová. Praha 1962; Český biografický slovník XX. století. 2. K–P. Praha 1999.

Rumlerová, Růžena – básnířka

* 23. 03. 1902 Velké Meziříčí, okr. Žďár nad Sázavou

† 23. 04. 1989

Místa působení: Velké Meziříčí, okr. Žďár nad Sázavou

Literatura: Zejda, R. – Jurman, H. – Havlíková, L.: Slovník spisovatelů okresu Žďár nad Sázavou. Velké Meziříčí 1992.

Smetana, Miloš – autor rozhlasových her; autor televizních her; dramaturg; kritik; spisovatel; redaktor

* 01. 03. 1932 Kroměříž

† 20. 09. 2009 Praha

Pozn.: od roku 1963 dramaturg ČST Praha; v letech 1957–70 redaktor Divadelních novin; šéfredaktor Filmových a televizních novin

Literatura: Československý biografický slovník. Praha 1992; Český biografický slovník XX. století. 3. Q–Ž. Praha 1999.

Třanovský, Jiří – básník; vydavatel

* 27. 03. 1592 Český Těšín, okr. Karviná

† 29. 05. 1637 Liptovský Mikuláš (Slovensko)

Místa působení: Valašské Meziříčí, okr. Vsetín

Pozn.: roku 1636 vydal v Levoci kancionál Cithara Sanctorum

Literatura: Biografický slovník Slezska a severní Moravy. 1. Opava – Ostrava 1993; Gregor, V.: Hudební místopis Severomoravského kraje. Ostrava 1987; Mikulcová, M. – Graclík, M.: Kulturní toulky Valašskem. Frýdek-Místek 2001.

Úlehla, Josef – překladatel; spisovatel; redaktor

* 16. 03. 1852 Podivín, okr. Břeclav

† 22. 12. 1933 Brno

Místa působení: Lipov, okr. Hodonín

Oblast působení: východní a jihovýchodní Morava

Pozn.: dal podnět k vydávání veškerých spisů J. A. Komenského; ideový a organizační pracovník moravského učitelstva z přelomu 19. a 20. století

Literatura: Pedagogická encyklopedie. 3. Praha 1940; Československý biografický slovník. Praha 1992; Malovaný kraj, 38, 2002, č. 3.

Veselý, František – publicista; spisovatel

* 18. 03. 1862 Bystřice nad Pernštejnem, okr. Žďár nad Sázavou

† 06. 01. 1923 Praha

Místa působení: Brno; Luhačovice, okr. Zlín

Literatura: Bystřicko, 1991, prosinec.

Vochala, Josef – folklorista; kulturně-osvětový pracovník; literární historik; muzejní pracovník; novinář; národopisný pracovník; vlastivědný pracovník; vydavatel

* 12. 03. 1892 Staré Město, okr. Frýdek-Místek

† 26. 04. 1965 Jablunkov, okr. Frýdek-Místek

Místa působení: Frýdek-Místek; Sedliště, okr. Frýdek-Místek

Oblast působení: Frýdecko-Místecko; Slezsko; Těšínsko

Pozn.: ve Frýdku vydával týdeník Svoboda venkova; spolupracoval s opavským Slezským venkovem; jeho význam tkví v práci organizátorské a popularizační – organizoval národopisné hnutí, pořádal přednášky a výstavy

Literatura: Lidová kultura. Národopisná encyklo-

pedie Čech, Moravy a Slezska. 1. Praha 2007; Biografický slovník Slezska a severní Moravy. 2. Opava – Ostrava 1994; Ficek, V.: Biografický slovník širšího Ostravska. 2. Opava 1976.

Volavý, Slávek – folklorista; hudebník; tanečník
* 10. 03. 1922 Strážek-Meziboří, okr. Žďár nad Sázavou

† 11. 04. 1983 Hodonín

Místa působení: Strážnice, okr. Hodonín

Pozn.: účinkování s BROLN; představitel slováckého folklóru; příprava strážnických festivalů; sběratel lidových písní na Strážnicku; autor národopisných studií

Literatura: Lidová kultura. Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska. 1. Praha 2007; Malovaný kraj, 28, 1992, č. 2; Český biografický slovník XX. století. 3. Q–Ž. Praha 1999; V roce 1983 zemřeli. Brno 1984.

Vymětal, Josef – hudební teoretik; překladatel
* 16. 03. 1872 Růžov, okr. Prostějov
† 15. 10. 1935 Praha

Pozn.: psal referáty do hudebních časopisů; autor kritik a překladů

Literatura: Československý hudební slovník osob a institucí. 2. M–Ž. Praha 1965.

Zeman, Bořivoj – filmový režisér; filmový scenárista

* 06. 03. 1912 Praha

† 23. 12. 1991 Praha

Místa působení: Zlín

Pozn.: režíroval zejména komedie a pohádky a též několik loutkových filmů

Literatura: Český biografický slovník XX. století. 3. Q–Ž. Praha 1999.

Ženatý, František Adolf – prozaik; spisovatel
* 22. 03. 1892 Nové Město na Moravě, okr. Žďár nad Sázavou

† 10. 01. 1977 Myslibořice, okr. Třebíč

Místa působení: Třebíč

Pozn.: autor knih s náboženskou tematikou

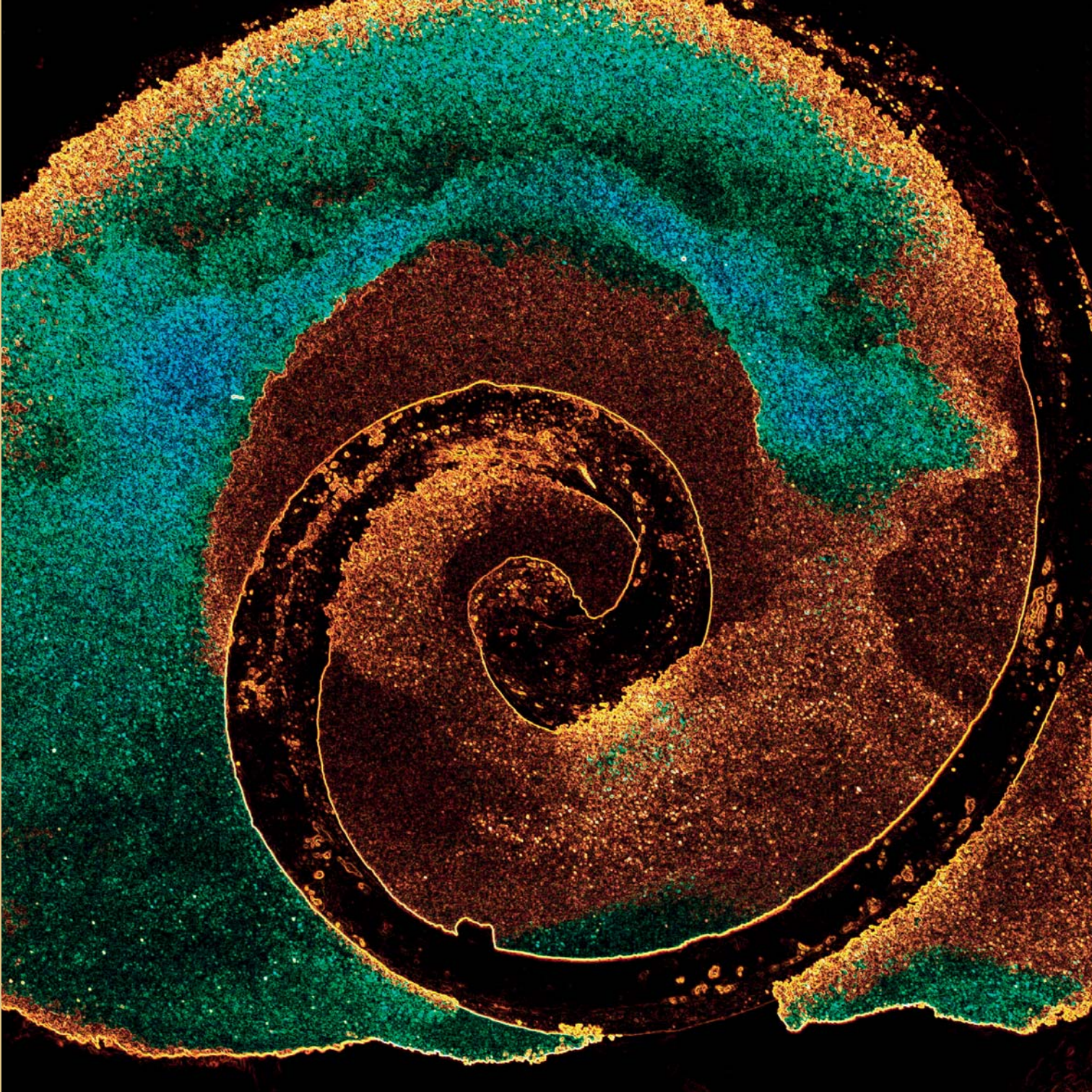
Literatura: Kdy zemřeli...? 1975–1979. Praha 1979.

Krok informuje

Krok vychází čtvrtletně v březnu, červnu, září a prosinci. Je možné si jej **BEZPLATNĚ** vyzvednout v obou budovách Vědecké knihovny na Bezručově ulici (poblíž Červeného kostela v Olomouci). KROK bude k dispozici u informační služby, ve studovnách a ve volném výběru. Časopis si lze také předplatit částkou 80 Kč (tj. 20 Kč na každé ze čtyř ročních čísel). Jde o příspěvek na cenu poštovního a balného.

Objednávky předplatného zasílejte na sekretariát Vědecké knihovny, Bezručova 3, 779 11 Olomouc, nebo na e-mail info@vkol.cz. Krok lze objednat i telefonicky na čísle 585 205 394.

Nevyžádané rukopisy se nevracejí, názory autorů nemusí vždy vyjadřovat stanovisko redakce. Za věcný obsah článku ručí autor.

Z obsahu:

Aby práce byla i duševní potravou

- *Eva Motáňová Vítková s Helenou Veličkovou*

O podstatě a smyslu magie

- *Milan Nakonečný*

Duch sílí v samotě

- *Jaromír Zemina*

**Fanatismus – živé téma pro religionisty
i psychology** - *Věra Tydlitátová*

Bydlet v přírodě je životní styl

- *Jana Duffková*

Filozof – majster slasti

- *Matúš Porubjak*

4